

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

**Teorie a tvorba edukační podpory pro inovativní
výuku českého jazyka, slohu a literární výchovy na
2. stupni základních škol**

Diplomová práce

Autorka práce: Klára Chlpíková

Vedoucí práce: Mgr. Eva Niklesová

2012

University of south Bohemia, České Budějovice

Fakulty of pedagogy

Departments of czech studies

**Theory and creation of educative support for inovative
teaching of Czech language, composition and literature
at upper primary school**

Graduation theses

Author: Klára Chlpíková

Supervisor: Mgr. Eva Niklesová

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

25. dubna 2012

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Evě Niklesové, vedoucí mé diplomové práce, za vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnovala.

Zároveň bych ráda poděkovala vedení Základní školy Bernarda Bolzana o.p.s. v Táboře za možnost ověření praktické diplomové práce.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá teorií a tvorbou edukačních materiálů a jejich využitím v hodinách českého jazyka, literatury a slohu na základní škole. Sleduje vývoj jednotlivých přístupů k tvorbě didaktických podpůrných materiálů, podrobuje kritice a komparaci jednotlivé učebnice českého jazyka, literatury a slohu a zároveň neopomíjí obecnou didaktickou rovinu této problematiky. Teoretické poznatky jsou využity při tvorbě vlastních výukových jednotek realizovaných v praxi na základní škole.

Annotation

Diploma thesis focuses on the theory and the preparation of educational materials and its usage in the lessons of Czech language, literature and style in elementary schools. It observes the development of particular ways of creating new teaching resources, critical and comparative review of particular Czech language, literature and style textbooks as well the general didactical level. Theoretical knowledge is applied in the development of own teaching units realized at elementary school.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1. Škola – místo pro život	12
1.1 Obecné koncepce o funkci a činnosti současného vzdělávání	12
1. 2 Dynamika proměn společnosti a dopad těchto proměn na školství.....	13
1. 3 Efektivní a aktivní učení se	14
1.4 Přístupy ke vzdělávání uplatňované v českém školství	15
1. 4. 1 Tradiční přístup ke vzdělání	16
1. 4. 2 Alternativní přístupy ke vzdělání	16
2. Výuka českého jazyka na druhém stupni základních škol	19
2. 1 Přístupy k vyučování českému jazyku	20
2. 2 Didaktická východiska při výuce českého jazyka.....	21
2. 3 Výukové metody českého jazyka.....	23
2. 4 Moderní výukové metody a jejich implementace do hodin českého jazyka.....	25
2. 4. 1 Klasická vyučovací hodina.....	26
2. 4. 2 Metody kritického myšlení.....	27
2. 4. 3 Aktivizační metody	28
2. 4. 4 Další metody ve výuce českého jazyka	29
3. Analýza a komparace vybraných současných výukových materiálů českého jazyka	30
3. 1 Metodická podpora výuky českého jazyka	30
3. 2 Analýza vybraných výukových materiálů.....	32
3. 2. 1 Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia – nakladatelství Fraus	33
3. 2. 2 Český jazyk 6 – nakladatelství Alter	36
3. 2. 3 Český jazyk učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV pro 6. ročník.....	40
3. 2. 4 Komparace učebnic nakladatelství Fraus a Alter	42

4. Metodický komentář k pracovním listům	46
5. Pracovní list: Dahl, R.: <i>Karlík a továrna na čokoládu</i>	48
5.1 Dahl, R.: <i>Karlík a továrna na čokoládu</i> – textová ukázka.....	51
5.2 Dahl, R.: <i>Karlík a továrna na čokoládu</i> – metodika pro vyučující.....	52
5.3 Dahl, R.: <i>Karlík a továrna na čokoládu</i> – pracovní list pro žáky	59
6. Pracovní list: Rowlingová, J. K.: <i>Harry Potter a kámen mudrců</i>	63
6. 1 Rowlingová, J. K.: <i>Harry Potter a kámen mudrců</i> - textová ukázka.....	66
6.2 Rowlingová, J. K.: <i>Harry Potter a kámen mudrců</i> – metodika pro vyučující	68
6.3 Rowlingová, J.K.: <i>Harry Potter a kámen mudrců</i> – pracovní list pro žáky	76
7. Pracovní list: Werich, J.: <i>Lakomá Barka</i>	81
7.1 Werich, J.: <i>Lakomá Barka</i> – textová ukázka.....	84
7.2 Werich, J.: <i>Lakomá Barka</i> – metodika pro vyučující.....	86
7.3 Werich, J.: <i>Lakomá Barka</i> – pracovní list pro žáky	89
8. Pracovní list: Olbracht, I. :<i>Adam a Eva</i>	94
8.1 Olbrach, I.: <i>Adam a Eva</i> – textová ukázka.....	97
8.2 Olbracht, I.: <i>Adam a Eva</i> – metodika pro vyučující.....	98
8.3 Olbracht, I.: <i>Adam a Eva</i> – pracovní list pro žáky	107
9. Pracovní list: Němcová, B.: <i>Divá Bára</i>	112
9.1 B. Němcová: <i>Divá Bára</i> – textová ukázka.....	116
9.2 Němcová, B.: <i>Divá Bára</i> – metodika pro vyučující.....	117
9.3 Němcová, B.: <i>Divá Bára</i> pracovní list pro žáky č. 1	129
9.3 Němcová, B.: <i>Divá Bára</i> – pracovní listy pro žáky č. 2	131
10. Pracovní list: Novahica, J.: <i>Cukrářská bossanova</i>.....	136
10.1 Nohavica, J.: <i>Cukrářská bossanova</i> – textová ukázka	138
10.2 Nohavica, J.: <i>Cukrářská bossanova</i> – metodika pro vyučující.....	140
10.3 Nohavice, J.: <i>Cukrářská bossanova</i> – pracovní list pro žáky	142

11. Pracovní list: London, J.: <i>Bílý tesák</i>	145
11.1 London, J.: <i>Bílý tesák</i> – textová ukázka.....	148
11.2 London, J.: <i>Bílý tesák</i> – metodika pro vyučující.....	150
11.3 London, J.: <i>Bílý tesák</i> – pracovní list pro žáky	153
12. Pracovní list: Žáček, J.: <i>Škaredý holky</i>	160
12.1 Žáček, J.: <i>Škaredý holky</i> – textová ukázka.....	162
12.2 Žáček, J.: <i>Škaredý holky</i> – metodika pro vyučující.....	163
12.3 Žáček, J.: <i>Škaredý holky</i> – pracovní list pro žáky	165
13. Pracovní list: Drda, J.: <i>Hlídač dynamitu</i>	168
13.1 Drda, J.: <i>Hlídač dynamitu</i> – textová ukázka	171
13.2 Drda, J.: <i>Hlídač dynamitu</i> – metodika pro vyučující	174
13.3 Drda, J.: <i>Hlídač dynamitu</i> – pracovní list pro žáky.....	178
14. Pracovní list: Saint-Exupéry, A de: <i>Malý Princ</i>	184
14.1 Saint-Exupéry, A de: <i>Malý Princ</i> – textová ukázka.....	187
14.2 Saint-Exupéry, A de: <i>Malý Princ</i> – metodika pro vyučující.....	191
14.3 Saint-Exupéry, A. de: <i>Malý Princ</i> – pracovní list pro žáky	199
15. Závěr	207
16. Seznam literatury	209
Knížní publikace	209
Internetové zdroje.....	214
16. Seznam tabulek a obrázků	216
17. Seznam příloh.....	217

ÚVOD

České školství je předmětem diskuzí odborníků i laické veřejnosti, která se dělí na dvě různé názorové strany, jež mívají jasnou představu o nastavení školství tak, aby fungovalo stejně dobře jako ta nejvyspělejší školství západních zemí. Od roku 1989 se přístup ke vzdělávání radikálně mění, jsou do něj vnášeny nové prvky demokracie a humanismu.

Otevíráme se světu a přijímáme za své nejnovější poznatky o alternativním školství a ubíráme se cestou reform. Tyto reformy postihují kurikula škol v plné míře a úkolem mnohých je nalézt vhodný způsob, který by jim pomohl uchopit nové pojetí vzdělávání.

Cílem mé práce je postihnout jednu ze změn, kterou české školství prošlo přijetím Rámcového vzdělávacího programu. Principem RVP je „*podpora komplexního přístupu k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti vhodného propojování, (...)*“.¹ Požadavek na mezipředmětové vztahy je jedním ze základních cílů RVP. Žáci již nemají svět vnímat izolovaně dle jednotlivých předmětů v rozvrhu, ale hlavní náplní vzdělávání je žákům předkládat svět jako komplexní množinu proměnných, ve které jsou schopni se orientovat díky jednotlivým předmětům. Kladený důraz na propojování informací se odrazil ve vytvoření nových vzdělávacích oblastí jako je např. Člověk a příroda, která zahrnuje předměty jako fyzika, chemie, přírodopis a zeměpis nebo Člověk a jeho svět obsahující předměty dějepis a výchova k občanství.

Fenoménem posledních let je také projektová výuka, kde se žáci snaží o celkové pojetí řešeného problému. Během práce na projektu jsou „nuceni“ používat většinu nabytých poznatků z různých oborů a vhodně je propojovat, čímž dochází k zániku vyučovacích předmětů tak, jak je mají žáci nadefinovány v kolonkách rozvrhů. A zde dochází k paradoxu: propojujeme jednotlivé předměty tak, abychom žákům umožnili snadnější pochopení látky a lehčí naplnění klíčových kompetencí. Ovšem toto propojování a slučování se nedotklo českého jazyka.

¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007, str. 10.

Tato práce si klade za cíl přinést nový pohled na možnosti propojení všech tří složek českého jazyka tak, jak je v současné době vyučován na 2. stupni základních škol a v nižších ročnících víceletých gymnázií. Tradiční školské rozčlenění na český jazyk, slohovou a komunikační výchovu a ve třetí řadě na výchovu literární nahradit jednotným chápáním výuky českého jazyka.

Smyslem této práce je navrhnout komplexní pracovní listy pro 2. stupeň základních škol, které budou koncipovány tak, aby v nich byla vždy zastoupena každá jednotlivá složka jazyka – mluvnická, slohová i literární.

Jazyk není izolovanou entitou rozčleněnou na několik částí, ale propojením výchovných a vzdělávacích cílů, a proto je nutno i tento vyučovací předmět podrobit syntéze a zpřístupnit ho všem žákům v této ucelené podobě.

Teoretická část práce bude zaměřena na shrnutí poznatků z obecné i oborové didaktiky, dále na alternativní i klasické přístupy ke vzdělání a v neposlední řadě také na změny, které vedly k současnému pojetí výuky. V této části diplomové práce budou analyzovány výukové materiály, které budou následně podrobeny vzájemné komparaci, přičemž důraz bude kladen zejména na provázanost jednotlivých složek jazyka, příp. na odkazy k těmto složkám.

V empirické části budou předloženy pracovní listy komplexně propojující jednotlivé složky jazyka opřené o implementaci inovativních edukačních metod. Jejich následné ověření v praxi a zhodnocení bude tvořit praktickou – nejpodstatnější – část předkládané práce.

1. Škola – místo pro život

„*Obecnou školu (...) mají opouštět žáci, kteří dokážou samostatně myslet, řešit problémy a dorozumět se a snášet s ostatními, chovat se vědomě mravně a v neposlední řadě budou mít i bohatý citový život.*“² Touto větou Hausenblas shrnuje, čím by škola jakéhokoliv stupně – měla vybavit své žáky. Tato kapitola se zaměří na dílčí kroky, které k tomuto výstupu vedou. Škola je nejen institucí poskytující žákům vzdělání, ale také institucí výchovnou požadující po svých členech dodržování norem. Změny výchovně-vzdělávacího systému se v minulosti i dnes odvíjely od společenských změn a dynamiky, která tuto proměnu školy požadovala.

1.1 Obecné koncepce o funkci a činnosti současného vzdělávání

Škola je „*společenskou institucí, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělání (...) v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů.*“³ Nad těmito konkrétními vzdělávacími programy stojí cíle všeobecného vzdělávání. Všeobecné vzdělávání je pojem, který se formuje již na přelomu 18. a 19. století a ve svém nejširším významu stojí v opozitu ke vzdělání specializovanému.⁴ Obsahy všeobecného vzdělávání se proměňovaly současně s dobou – v období středověku pod tento pojem spadalo sedmero svobodných učen, v období osvícenství encyklopedismus a v 21. století stojí všeobecné vzdělání na těchto pilířích: naučit žáky se učit, naučit žáky tvořivě zasahovat a proměňovat své okolí, naučit žáky žít společně nejen v multikulturním prostředí, ale naučit je spolupracovat a v neposlední řadě naučit žáky být autonomní osobnosti schopnou rozhodování se, kriticky myslící nacházející smysl života. (Greger, 2006, str. 42)

V závislosti na společenských změnách dochází k soustavnému obohacování všeobecného vzdělávání o nová témata – multikulturní výchova, mediální výchova,

² HAUSENBLAS, O.: *Vrátíme smysl hodinám češtiny?* Praha: Pedagogická fakulta UK, 1997, str. 41.

³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 1995, str. 221.

⁴ „*Pojem všeobecné vzdělání označuje takové vzdělání, které poskytuje určitý systém poznatků, dovedností, hodnotovou orientaci. Rozvíjí schopnosti, osobnostní vlastnosti a postoje člověka. Přitom nesměřuje přímo k určité profesionální přípravě.*“

GREGER, D.: *Současné trendy vývoje všeobecného vzdělávání.* In: Vybrané problémy vzdělávací politiky. Praha: Karolinum, 2006, str. 40.

informační a komunikační technologie (ICT technologie), environmentální výchova. Tyto vzdělávací okruhy dostávají ve školách stále větší prostor – díky školským reformám, ale právě proto, že školy aktivně reagují na současné problémy a společenské trendy. Výše zmíněná témata jsou do českých škol implementována na základě kurikulárních dokumentů.

Obecně platným a závazným kurikulárním dokumentem české vzdělávací politiky na úrovni základních škol je Rámcový vzdělávací program (RVP) schválený v roce 2005 a pro základní školy vstupující v platnost v roce 2007 pro první a šestý ročník. Cílem této školní reformy byl přechod od pevného rámce osnov k vytváření rámcových vzdělávacích programů.⁵ Tato školská reforma se týká vzdělávání všech žáků od tří do devatenácti let a realizuje se na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň je představována RVP, „*který vymezuje závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy. (...) Školní úroveň představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.*“⁶ Cílem základního vzdělání by mělo být za pomoci klíčových kompetencí, tj. „*souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti*“⁷, rozvíjet u žáků schopnost učit se, vzájemně spolupracovat, řešit problémy na základě otevřené komunikace, respektovat práci druhých, tolerovat odlišné názory a postoje a v neposlední řadě být odpovědný sám za sebe.

RVP neposkytuje závazné osnovy rozvržení učiva. Každá škola může obsah vzdělávání přizpůsobit svým preferencím, ovšem platné a neměnné zůstávají očekávané výstupy, jejichž pilotní testování je Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR) naplánováno na přelom května a června tohoto roku.

1. 2 Dynamika proměn společnosti a dopad těchto proměn na školství

Společnost je živý organismus vyvíjející se a směřující k vyšším cílům. České vzdělávání podléhá v současnosti požadavkům evropským. Evropská unie reaguje na změny v posledních desetiletích, které jsou zapříčiněny technologickým rozvojem, zvyšující se konkurencí a flexibilním trhem práce. Přestává platit, že lidé vykonávají

⁵ Dostupné online z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/harmonogram> [cit. 20. 11. 2011].

⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007, str. 9.

⁷ Tamtéž, str. 14.

celý život jedno povolání či pracují pro jednoho zaměstnavatele. Důraz ve vzdělávání má být kladen na rozvoj všeobecných kompetencí a dovedností. (Čerych, Hausenblas, České vzdělávání & Evropa, 1999)

Kam povede reformační úsilí škol v budoucnosti, odkrývá Greger ve své studii. Odkazuje na výsledky v rámci programu OECD „Schooling for Tomorrow“ a práce Kotáskova *Modely školy budoucnosti a Budoucnost školy a vzdělávání*. Vychází z předpokladu vývoje a změn uvnitř společnosti, ale také z očekávání, které na školy jako vzdělávací instituce společnost klade, z faktorů sociálních i ekonomických. Pro vývoj v následujících patnácti až dvaceti letech byly předloženy tři základní scénáře. První scénář ponechává školství v současném stavu, pouze s malými invencemi. Druhý scénář předpokládá, že dojde k posilování funkcí školy. Jedna vize spočívá v posilování vzdělávací funkce školy a druhá vnímá školu jako komunitní prostředí zdůrazňující sociální aspekt školy. Poslední z proklamovaných scénářů uvažuje o oslabení funkce školy a o hledání alternativ poskytujících vzdělání plynoucí z nespokojenosti společnosti s tradičním postavením školy. (Greger, 2006, str. 46–49)

1. 3 Efektivní a aktivní učení se

Rozvíjení žákových kompetencí nestojí pouze na oficiálním dokumentu RVP, ale na působení jednotlivých škol a pedagogů, kteří volí vhodné metody, jež jejich žákům umožňují naplnění konkrétních cílů školy a v neposlední řadě i RVP. Tato kapitola předkládá některé jednotlivé možnosti, které mohou pedagogové při svém působení na školách využít k naplnění klíčových kompetencí.

Jedním z pilířů, na kterém stojí současné koncepce vzdělávání, je dovednost naučit žáky učit se. To souvisí s respektováním jejich individuality a osobních učebních stylů žáka.⁸ „V běžném životě se setkáváme s lidmi, kteří předpokládají, že postup, jež oni sami používají při učení, používá většina ostatních lidí.“⁹ Tito lidé bývají často rozčarováni, když zjistí opak. Aby učení bylo pro žáka efektivní, je důležité ukázat mu způsoby, které při učení může využít. Pedagog přitom musí mít stále ohled

⁸ Tyto styly učení můžeme definovat jako „postupy při učení, které jedince používá v určitém období života ve většině situací pedagogického typu. Vznikají na vrozeném základě a rozvíjejí se spolu s působením vnitřních i vnějších vlivů.“

PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, str. 219.

⁹ MAREŠ, J.: *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998, str. 10.

na individuální potřeby každého žáka a zároveň volit učivo tak, aby tvořilo koherentní celek odpovídající obecným cílům vzdělávání. „*Učitelé mohou žáky připravit na učení tím, že jim poskytnou počáteční strukturu vyjasňující zamýšlené výsledky učení a naznačí jim žádoucí učební strategie.*“¹⁰ Aby bylo učení efektivní, nesmí být pouze jednosměrným procesem, kdy žák a učitel nevstupují do vzájemné interakce. „*Učitel naopak předvádí strategie pro učení a sebeřízení a učí žáky příslušným postupům.*“¹¹

Efektivní učení by mělo aktivizovat žáka. Aby mohlo dojít k úspěšnému zapojení aktivizačních metod do výuky, je třeba žáky motivovat, poskytovat jim dostatečnou zpětnou vazbu (v pozitivním i negativním smyslu) a budovat pozitivní pracovní klima respektující žákovy potřeby tak, aby docházelo k naplňování vzdělávacích cílů.

„*Učení vyžaduje aktivní, konstruktivní účast toho, kdo se učí.*“¹² Aktivizační metody jsou charakteristické vlastní žákovou aktivitou, aktivním získáváním poznatků, začleňováním poznatků do již známé struktury informací, rozhodováním, usuzováním. Tyto metody mají vést ke kritickému přijímání informací, učí žáky kriticky myslet. (Kotrba, 2011, str. 97) Aktivizační metody se dají dělit z různých hledisek do několika kategorií. Patří sem „*problémové vyučování, hry, diskusní metody, situační metody, inscenační metody a speciální metody.*“¹³ Problémovými otázkami lze doplnit jindy monotónní výklad. Otázky „proč ..., vysvětlí ..., jaký je rozdíl mezi ..., jak lze použít ...“ atp. pak mohou tvořit základ problémových úloh. (Kotrba, 2011, str. 98–99)

K výhodám aktivizačních metod se vrátíme v kapitole o tradičním pojetí vyučování. Zde budou tyto dva přístupy podrobeny komparaci.

1.4 Přístupy ke vzdělávání uplatňované v českém školství

Na školské půdě se střetávají různé názory a pohledy na způsob výuky. Škola je místem, kde dochází k ověřování teoretických poznatků z oblasti pedagogického výzkumu a uvádění těchto závěrů do praxe.

¹⁰ *Efektivní učení se ve škole.* Praha: Portál, 2005, str. 19.

¹¹ Tamtéž, str. 28.

¹² Tamtéž, str. 40.

¹³ KOTRBA, T., LACINA, L.: *Aktivizační metody ve výuce. Příručka moderního pedagoga.* Brno: Barrister&Principal, 2011, str. 98.

Tato kapitola představuje základní přístupy uplatňované v českém školském prostředí. Budou rozděleny do dvou základních skupin, na přístupy tradiční a přístupy alternativní. Cílem kapitoly není vyhodnocovat, která z oněch skupin je v praxi pro žáka přínosnější, ale poukázat na výhody a nevýhody jednotlivých přístupů.

1. 4. 1 Tradiční přístup ke vzdělání

Tradiční pedagogika je spojena se jménem Johana Herbart a jeho následovníků, kteří z jeho odkazu převzali formální aspekty metodiky. Herbartův výklad pedagogiky stojí na třech základních termínech: řízení, vyučování a vedení. Tyto aspekty ovlivňují vyučovací proces. Při něm má být žák seznámen pomocí přednášky s tématem, má dojít k propojení dosud známého s novým a uspořádání informací do systému. Vyučování je zakončeno praktickým využitím poznatků. Důraz je kladen na výchovu charakterní osobnosti a filosofické aspekty s ní související. (Souček, České Budějovice, 2004, str. 13–16)

Herbartismus je „pedagogický směr, který založili žáci a pokračovatelé Herbart. Teorie vyučování je silně formalistní.“¹⁴ Mezi formalistní projevy vyučování můžeme zařadit „přemrštěný důraz na poznatky, převládá atmosféra strachu a strnulosti, tuhá kázeň s příkazy a zákazy. Vyučování se stává schematickým a verbálním, a důraz je na pamětní osvojování poznatků.“¹⁵ Následovníci Herbart opustili výchovnou teorii a transformovali ji do teorie osvojování si poznatků.

Tradiční výuka je pojem spojovaný s některými z výše zmiňovaných formalistních projevů herbartismu. Tato koncepce vyučovacího procesu stojí na autoritativním stylu výuky učitele, frontálního přednesu poznatků a monotónních činnostech, které žákům neumožňují aktivně se podílet na výuce.

1. 4. 2 Alternativní přístupy ke vzdělání

Změny jsou přirozenou reakcí na okolnosti, které nám nevyhovují. Pro zakladatele alternativních škol bylo hybnou silou, že „škola málo počítá se životními zkušenostmi žáků a upřednostňuje intelektuální disciplíny v podobě

¹⁴ PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, str. 76.

¹⁵ SOUČEK, V.: *Základy pedagogiky*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU v Českých Budějovicích, 2004, str. 15.

*jednotlivých předmětů, při kterých musí žáci sedět v lavicích dlouhé hodiny, aniž by mohli provádět jakékoliv tělesné, sportovní či rukodělné aktivity nebo se mohli věnovat aktivní umělecké nebo technologické povahy.*¹⁶

Pojem alternativní můžeme synonymicky nahradit slovy jiný, další možný, netradiční či postavit pojem alternativní jako antonymum ke slovu standardní. Alternativní vzdělávání¹⁷ stojí v nedirektivním postavení vůči žákovi. Bere na vědomí potřeby dítěte, jeho vývojovou fázi i chápání skutečnosti z ní vyplývající. Snaží se o jeho maximální participaci na výuce. (Souček, 2004, str. 17)

Různá reformní pedagogická hnutí se začala objevovat od počátku 20. let minulého století v zahraničí. Mezi zakladatele reformní pedagogiky můžeme zařadit Célestina Freineta s konceptem pracovní školy. Třídy v těchto školách mají rozmanitě členěný prostor sloužící k různorodým manuálním, uměleckým, technickým či komunikačním činnostem. Jenský plán založený na učebních skupinách tvořených žáky přesahující ročník, rytmickém rozvržení týdenního plánu, neuplatňující vysvědčení v tradiční formě je konceptem Petera Petersona. Rakouský filosof a pedagog Rudolf Steiner je zakladatelem nejrozšířenějšího typu alternativní školy v Čechách, a to školy waldorfského typu. Výuka v této škole probíhá v tzv. epochách, v rámci kterých se žáci soustavně zabývají týmiž předměty. Učitelé waldorfské školy utvářejí své vlastní plány výuky ve spolupráci s žáky, jejich rodiči a ostatními pedagogy. Marie Montessori se snažila vytvářet edukační prostředí korespondující s tzv. senzitivními fázemi vývoje dítěte. „*Jde o určitá období, v nichž je dítě zvlášť citlivé pro vnímání a chápání určitých jevů vnější reality.*“¹⁸ Daltonský plán Helen Parkhurstové spočívá na cílevědomém vedení žáků k vlastní odpovědnosti za vzdělání. Každý žák společně s učitelem vytváří měsíční učební plán, v němž jsou stanoveny cíle, kterých má dosáhnout. Přitom postupuje vlastním tempem, střídá se výuka v rámci celé třídy, skupinová i individuální práce.

¹⁶ AUGER, M. T., BOUCHALART, CH. : *Učitel a problémový žák. Strategie pro řešení problémů s kázní a učením.* Praha: Portál, 2005, str. 22.

¹⁷ „*Alternativní vzdělávání je obecný termín označující takové školní vzdělávání, které je odlišné od vzdělávání nabízeného státem nebo jinými tradičními institucemi; alternativní školy jsou obvykle (nikoli nezbytně) spojeny s radikálními koncepcemi vzdělávání, jako je např. odmítání formálního kurikula či formálních metod výuky.*“

PRŮCHA, J.: *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání.* Praha: Portál, 2001, str. 17.

¹⁸ PRŮCHA, J.: *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání.* Praha: Portál, 2001, str. 41.

Cílem zakladatelů reformních přístupů ke vzdělání byla reakce na měnící se společenské zvyklosti, výhrady vůči herbartismu a jeho direktivnímu přístupu ke vzdělávání.

Jednotlivé metody z výše zmíněných reformních přístupů ke vzdělání jsou v současnosti implementovány do standardních škol.¹⁹

¹⁹ Soudobé alternativy, které se projevují v českém školství, jsou dle Průchy následující: malotřídní koncepce, smluvní školy, magnetové školy, školy 21. století a projevuje se i radikální alternativa descholarizace.

2. Výuka českého jazyka na druhém stupni základních škol

Český jazyk je naším mateřským jazykem, kterému se učíme přirozenou cestou již od narození. Nejprve odezíráním a následnou imitací. Dítě v předškolním věku je schopno používat český jazyk k běžnému dorozumívání, k vyjádření svých pocitů.

Při vstupu dítěte do školy získává český jazyk významné postavení. „*Český jazyk jako vyučovací předmět má v soustavě vyučovacích předmětů základní význam, na jeho zvládnutí je do značné míry závislý úspěch v ostatních předmětech.*“²⁰ Osvojení si správné techniky čtení je nezbytným předpokladem pro učení se z edukačních materiálů, interpretaci textu žáci využívají při opakování látky, dialogu s vyučujícím. Jazyk je prostředkem komunikace a jako takový je nezbytnou podmínkou dalšího vzdělávání. Proto by se výuka českého jazyka měla zaměřit hlavně na rozvíjení komunikační kompetence. „*Mateřštinou se jednak dozvídáme o světě a o sobě, také v ní dostáváme většinu vzdělávacích informací.*“²¹

Učitel češtiny by se měl zaměřit na rozvoj komunikační kompetence²² a naučit žáka dorozumívat se písemnou i ústní formou. „*Za základní formu mluveného projevu ve škole je považován projev hovorový, budovaný na spisovném, neutrálním základě bez knižních prvků.*“²³ Škola by měla kultivovat jazykový projev žáků, rozvíjet jejich kreativitu a přizpůsobit výuku věku, prostředí a jejich zájmům. „*Hlavními problémy při vyučování češtiny nejsou potíže s určováním doplňku a postupně se rozvíjejícího přívlastku, ale nedostatečný jazykový cit, chatrná slovní zásoba a nepřipravenost komunikovat.*“²⁴

Vyučování českému jazyku by mělo komplexně pojímat všechny tři složky jazyka, vzbuzovat u žáků zájem o obor, ale nepůsobit na ně jako na budoucí bohemisty,

²⁰ ČECHOVÁ, M., STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998, str. 17.

²¹ HAUSENBLAS, O.: *Vrátíme smysl hodinám češtiny?* Praha: Pedagogická fakulta University Karlovy, 1997, str. 6.

²² Komunikační kompetence je v RVP zavedena pod pojmem komunikativní kompetence. Na základě této kompetence by žáci na konci základní školy měli být schopni jasně formulovat své názory v logickém sledu, s porozuměním analyzovat a interpretovat jim předložené texty, vyhledávat v nich klíčové pojmy, ale také naslouchat a vhodně reagovat na projevy druhých lidí.

²³ ČECHOVÁ, M., STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998, str. 7.

²⁴ BÍNA, D.: *Hledá se tvar didaktiky slohu a literární výchovy pro 21. století*. In: BÍNA, D., NIKLESOVÁ, E.: *Hledání nových cest v didaktice slohu a literatury*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské University v Českých Budějovicích, 2007, str. 8.

lingvisty. Naučit je písemně i slovně vyjadřovat své pocity na úrovni odpovídající jejich mentálním schopnostem. Žáci by měli ve škole prožívat úspěch a radost z učení, tvoření.

2. 1 Přístupy k vyučování českému jazyku

Vyučování českému jazyku má své kořeny v době tereziánských reforem. Přestože cílem osvícených panovníků Marie Terezie i jejího syna Josefa II. byla germanizace českých zemí v rámci habsburské monarchie, snaha českých vlastenců vedla v roce 1817 k vydání pravopisné příručky Václava Hanky *Pravopis český*. Od této chvíle se výuka mateřskému jazyku začíná opírat o správné zvládnutí gramatických pravidel. V roce 1842 vychází první úředně schválená učebnice českého jazyka *Mluvnice česká* sepsána Josefem Liboslavem Zieglerem.

Pravopis bratrský byl nahrazen Dobrovského pravopisem analogickým. V průběhu 19. století dochází nejen pod vlivem revolučního roku 1848 ke zvýšenému zájmu o český jazyk. Učení českému jazyku stále podléhá memorování pouček a pravidel. Rok 1869 je rokem vydání základního školského zákona, český jazyk se stává hlavním vyučovacím předmětem.

G. A. Lindner je neopominutelnou osobností 19. století zasazující se o vývoj vyučování českému jazyku překonáním herbartismu. Byl „*vynikajícím znalcem díla J. A. Komenského. Domýšlel Komenského názory na jazykové vyučování a stanovil konkrétní cíl výuky. Rozdělil jej na tři složky: praktickou, formální a materiální.*“²⁵ Praktický cíl měl žáky naučit porozumět mluvenému i psanému projevu, cíl formální vedl k rozvoji myšlení prostřednictvím výuky jazyka a materiální cíl je možné přirovnat k dnešnímu pojetí komunikační kompetence. Toto období reaguje na neúspěch výuky založené na memorování termínů a pouček. Na konci 19. století a na počátku 20. století vzniká druhý extrémní přístup k jazyku – přístup agramatický, tj. učení se jazyku bez gramatiky. Tento přístup měl své odpůrce – Václav Příhoda, Otokar Chlup, František Trávníček – ti byli přesvědčeni, že pouhá nápodoba je nedostačující, nevede k dostatečné rozumové výchově a takto nabyté poznatky žáků nejsou trvalé. Spor mezi gramatickým a agramatickým přístupem k jazykovému vyučování skončil ve prospěch gramatické tendence.

²⁵ BRABCOVÁ, R.: *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, 1990, str. 19.

V průběhu 20. století dochází ke střetávání názorů týkajících se otázky potíží spojených s výukou českého jazyka. „*Na počátku 60. let byly vypracovány učební osnovy a učebnice, jež platily více než dvacet let.*“²⁶ Jaromír Bělič se stal hlavním koordinátorem těchto učebních osnov i učebnic. Osnovy 80. let se zaměřují na strukturování učiva. „*Zvláštní oddíl je v osnovách 80. let věnován slohové složce. Vychází se z předpokladu, že hlavní funkcí jazyka je jeho komunikativní funkce.*“²⁷ Tento předpoklad je i dnes v popředí zájmů teoretiků.

Po listopadovém převratu došlo k rozhodnému odmítnutí vzdělávací politiky nastavené čtyřicetiletým komunistickým režimem. Do centra se dostávají tendence liberalismu, humanizace školství. S platností od 1. září 1996 se vyučuje dle Vzdělávacího programu základní škola. Koncepce současného přístupu nejen k výuce českému jazyku je shrnuta v *Bílé knize* a prakticky realizována RVP.

Český jazyk postupně upouští od akademismu. Dochází k integritě jeho jednotlivých složek, důraz se klade na rozvoj komunikační kompetence a čtenářské gramotnosti.

2. 2 Didaktická východiska při výuce českého jazyka

Didaktika českého jazyka jako vědního oboru se formuje od 40. let minulého století. V současné terminologii se častěji používá termín teorie vyučování češtině. Za zakladatele tohoto oboru jsou považováni Jaroslav Jelínek a Karel Svoboda. Ti se od čtyřicátých až do osmdesátých let podíleli na tvorbě téměř všech schvalovaných učebnic pro výuku českého jazyka. Didaktika českého jazyka se diferencuje na didaktiku prvního a druhého stupně základní školy, didaktiku středoškolskou i předškolní. Vlastimil Styblík, Marie Čechová, Radoslava Brabcová, Přemysl Hauser, Jiří Kostečka nebo Ondřej Hausenblas – to jsou významná jména podílející se na rozvoji teorie vyučování jazyka.

„Předmětem tohoto vědního oboru je zkoumání obecného cíle i dílčích úkolů jazykové výchovy a jazykového vzdělávání, stanovení jejich obsahu, zjišťování specifických zákonitostí vyučovacího procesu v předmětu český jazyk, hledání optimálních organizačních forem, posuzování vhodnosti metod a pomůcek, hodnocení

²⁶ ČECHOVÁ, M., STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998, str. 25.

²⁷ BRABCOVÁ, R.: *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, 1990, str. 36.

*vlivu učitele na žáky v daném předmětu.*²⁸ Didaktika češtiny je vědní disciplína vycházející z teorie obecné didaktiky a pedagogiky. Spolupracuje s dalšími oborovými didaktikami i vědními obory. Má vztah k jazykovědným disciplínám (bohemistice a lingvistice), filosofii, psychologii, psycholingvistice i sociolingvistice.²⁹

*„Vyučování českému jazyku je komplexním procesem výchovně – vzdělávacím. Učivo všech stupňů a typů škol by mělo tvořit celek.*³⁰ K naplnění tohoto předpokladu směřuje RVP dbající o mezipředmětové vztahy a rozvoj žákovských kompetencí.

Současná koncepce vyučování českému jazyku stojí na didaktických zásadách formulovaných již J. A. Komenským³¹ doplněných o současné inovativní přístupy ve vzdělávání.

Na samém počátku stojí motivace žáka i učitele – kdo sám nehoří, nemůže zapalovat. Ani nejlépe koncipovaná vyučovací hodina plná inovativních edukačních metod nemůže být úspěšně realizována, pokud učitele nemá o daný obor nebo své žáky zájem. A platí to i opačně – pokud má učitel ke své práci pozitivní vztah, může i frontální výuka na žáky zapůsobit. Žáci mají rozličné důvody k tomu, proč se chtějí učit. Při učení má žák dobré výsledky, které ho motivují k další práci. Ví, že pokud se nebude učit, bude to mít negativní důsledky v podobě trestů, zákazů. Učení probouzí zvědavost a údiv. Učitel ve třídě vytváří pozitivní klima, probouzí podnikatelského ducha a zvyšuje u svých žáků zájem o daný obor.

Učitel nejen českého jazyka by se měl řídit obecně platnými didaktickými zásadami,³² které jsou v současnosti doplňovány o dynamismus (učitel má dbát na vhodné metody sloužící k uchování poznatků a vlastní kreativní projev žáka), individualizaci, globalizaci (vhodné propojování předmětů) a vnímat výuku jako organický celek, jehož jednotlivé části mají být v souladu.

²⁸ BRABCOVÁ, R.: *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, 1990, str. 11.

²⁹ Didaktika čeština je také samostatným předmětem v rámci soustavné přípravy na učitelské povolání na vysoké škole. Cílem tohoto předmětu je studenty připravit na změnu sociální role, naučit je vhodné pedagogické komunikaci a seznámit studenty s klasickými i alternativními metodami výuky českého jazyka.

³⁰ ČECHOVÁ, M., STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998, str. 43.

³¹ Mezi didaktické zásady formulované J. A. Komenským patří zásada názornosti, posloupnosti, trvanlivosti osvojení a přiměřenosti.

³² Mezi tyto didaktické zásady řadíme zásadu názornosti, uvědomělosti a aktivity, soustavnosti a systematičnosti, přiměřenosti, trvalosti, vědeckosti, spojení teorie s praxí.

2. 3 Výukové metody českého jazyka

Výuka českého jazyka na základních školách má svá specifika. Jedná se o předmět mající největší časovou dotaci, často bývá společně s matematikou považován za předmět nejvýznamnější. Český jazyk v sobě integruje tři základní složky: jazykovou výchovu, slohovou a komunikační výchovu a výchovu literární. Každá tato složka má specifické výukové metody³³. Cílem této diplomové práce je na praktických ukázkách doložit vhodné propojení jednotlivých metod i složek jazyka. Tato kapitola by měla shrnout nejběžnější metody používané pro práci v hodinách češtiny.

Jazyková výchova předpokládá ovládnutí gramatických pravidel českého jazyka. Pozornost je přikládána všem složkám jazykovědy. V hodinách věnovaných jazyku se většinou volí metody umožňující žákům samostatnou práci nebo frontální představení tématu vyučujícím. Žáci mívají ke gramatickým cvičením (diktátům, pravopisným cvičením, doplňovacím cvičením) odpor, někteří i strach. Je nutné, aby současné moderní výukové metody „*cvičení gramatická vždy úzce zabudovala do tématu lekce, předkládala co nejméně svéúčelných větiček, nebo dokonce izolovaných slov!*“³⁴ Pokud žáci projdou systematickou výukou jazyka z hlediska gramatiky na prvním stupni základní školy, mají na stupni druhém většinu gramatických jevů zautomatizovanou. Je zapotřebí žákům ukázat význam správného užívání pravopisných jevů a zároveň je naučit pracovat s jazykovými příručkami, které jim mohou v nesnázích pomoci.

Student pedagogické fakulty i začínající učitel se během studia a následného uvedení do praxe setkává s rozporuplnými názory na důležitost pravopisných jevů. Dle Čechové „*si učitelé často neuvědomují, že nedostatky ve větné stavbě, ve volbě výrazů a ve výstavbě textu bývají z hlediska sdělnosti a výstižnosti vyjadřování závažnější než nedostatky morfologické nebo pravopisné, jež učitelé právě nejvíce stíhají.*“³⁵ Podobný názor zastává i Bína, který hovoří o „*samoučelné a ve většině případů neúčinné*

³³ Výuková metoda je chápána jako cesta, postup vedoucí k učitelem zvolenému cíli. Tyto metody se dají třídit podle různých hledisek. Nejběžnější je dělení podle interakce mezi učitelem a žáky (metody frontální, skupinové, individuální).

³⁴ HAUSENBLAS, O.: *Vrátíme smysl hodinám češtiny?* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997, str. 27.

³⁵ ČECHOVÁ, M., STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování.* Praha: SPN, 1998, str. 8.

*pravopisné ‚šikaně‘.*³⁶ Tyto názory se rozcházejí s přesvědčením učitelek základních škol. Během průběžné i souvislé praxe nám bylo řečeno, že základní škola má žáky do budoucna naučit hlavně pravopis. Jak tedy přistupovat k jazykové výchově? Je na každém učiteli, co považuje za nezbytné a nutné. Během svých hodin se snažím realizovat koncepci umožňující žákům správné osvojení pravopisných pravidel tak, aby sami pochopili jejich význam a využití v praxi. Napsat textovou zprávu své potenciální lásce, žádost o povolení přístavby domu, životopis, referát nebo diplomovou práci plnou pravopisných chyb nechce většina z mých žáků.

Slohová a komunikační výchova prožívá v současnosti renesanci. Školy se zaměřují na zdokonalování komunikativní kompetence u svých žáků. Do hodin slohu jsou zařazována témata určena k dialogickému nácviku rozhovorů, dramatického ztvárnění apod. Čtenářská gramotnost českých žáků je podle výsledků PISA z roku 2001 *„lehce pod mezinárodním průměrem.“*³⁷ Tato zjištění vedou k zařazování projektů zvyšujících na školách čtenářskou gramotnost. Hodiny literatury se zaměřují nejen na dobré zvládnutí techniky čtení, ale i na interpretaci textu a práci s informacemi.

Čechová mezi základní výukové metody řadí expoziční metodu monologickou, užívanou při seznámení žáků s novým učivem z oblasti, ve které nemají prozatím žáci znalosti. Dále metodu rozhovoru, metodu studijní, metodu práce s knihou, metody aplikační a procvičovací. Tato procvičovací cvičení jsou rozdělena dle pěti diferenčních kritérií³⁸ v jazyce i slohu. (Čechová, Styblík, 1998, str. 65–71)

Metody uplatňující se ve výuce českého jazyka by měly plně akceptovat Bloomovu taxonomii kognitivních vzdělávacích cílů.³⁹ V aplikačních metodách dbát na jednotlivou posloupnost těchto cílů a vytvářet cvičení beroucí v úvahu jednotlivé fáze, tak jak jsou zobrazeny v následující tabulce.

Tab. 1: Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů

Hladina	Popis	Výrazy popisující činnost
	Student dokáže na základě dříve	obhájit, vyvrátit, rozvíjet,

³⁶ BÍNA, D.: *Hledá se tvar didaktiky slohu a literární výchovy pro 21. století*. In: BÍNA, D., NIKLESOVÁ, E.: *Hledání nových cest v didaktice slohu a literatury*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské University v Českých Budějovicích, 2007, str. 7 – 8.

³⁷ BASL, J.: *Čtenářská gramotnost českých žáků v mezinárodním srovnání* [online]. 2007 [cit. 12. 3. 2012] Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=938&idr=7&idci=19>.

³⁸ Kritérium obsahu, způsobu cvičení, formy, funkce, myšlenkových operací.

³⁹ „Bloomova taxonomie cílů je hierarchicky uspořádaný systém poznávacích cílů výuky. Výsledek práce skupiny amerických psychologů vedených B. S. Bloomem, publikovaný v r. 1956.

PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, str. 31.

6. HODNOCENÍ	naučených norem a kritérií kriticky posoudit a obhájit složitý myšlenkový proces.	kritizovat, posoudit, zaujmout, podpořit stanovisko, ospravedlnit, diskutovat, rozhodnout
5. SYNTÉZA	Student dokáže z několika jednodušších komponentů vytvořit původní a složitý myšlenkový proces.	tvořit, stavět, vytvořit originál, komponovat, psát, řešit, předvést, stanovit, předpovědět
4. ANALÝZA	Student dokáže rozčlenit myšlenkový proces na komponenty, vysvětlit jak a proč je daná složitá sestava vytvořena a jaké má příčiny.	porovnat, rozdělit, vysvětlit proč, ukázat jak, nakreslit, načrtnout
3. APLIKACE	Student dokáže použít dříve naučenou látku (např. pojmy, pravidla, generalizace látky) a aplikovat ji v nových souvislostech.	zařadit, aplikovat, nalézt, vybrat, vypočítat, roztrždit
2. POROZUMĚNÍ	Student dokáže vlastními slovy vyjádřit dříve naučenou látku, rozumí souvislostem.	definovat, vyjádřit vlastními slovy, popsat, shrnout
1. ZNALOST	Student si dokáže vybavit, reprodukovat nebo rozeznat dříve naučené informace.	reprodukovat, vybavit si, uvést seznam, identifikovat, nazvat, označit, vybrat, seřadit

Zdroj: Kotrba, T., Lacina, L.: *Aktivizační metody ve výuce*. Brno: Barrister & Principal, 2011, str. 33.

2. 4 Moderní výukové metody a jejich implementace do hodin českého jazyka

S proměnou školského vzdělávacího systému i společnosti dochází k implementaci nových výukových metod do hodin českého jazyka. Nemalý vliv na to má rozvoj ICT technologií i nových témat vstupujících do vzdělávání.⁴⁰ „*Vyučování navozující jak kognitivní, tak sociální a emoční učení by mělo využívat různé modalitity a přístupy, aby uspokojovalo odlišné kognitivní nebo učební styly žáků a jimi preferovaný způsob práce.*“⁴¹

Cílem této kapitoly je představit vybrané inovativní přístupy v rámci českého jazyka. Pro představení nových edukačních aktivit je vhodné konfrontovat je s tradičním způsobem vedení výukové hodiny.

⁴⁰ Mezi tato témata je možné zařadit multikulturalitu, rozvoj mediální gramotnosti, problémy globalizace, gendrové či politické korektnosti.

⁴¹ *Efektivní učení se ve škole*. Praha: Portál, 2005, str. 86.

2. 4. 1 Klasická vyučovací hodina

Tradiční výuka bývá často označována jako frontální. Během takové vyučovací jednotky pedagog převážnou část hodiny stráví výkladem, přednášením, popisem. Studenti jsou v pasivní roli příjemců a nemají prostor aktivně se zapojit do výuky. Učitel žáky nepovažuje za partnery. „*V extrémních případech vůbec nerespektuje jejich zájmy a potřeby a nevede je k analytickému a tvořivému myšlení.*“⁴²

Tradiční nebo také klasická vyučovací hodina⁴³ má své pevné časové rozvržení, jak ukazuje tabulka č. 2 na další straně.

⁴² KOTRBA, T., LACINA, L.: *Aktivizační metody ve výuce*. Brno: Barrister&Principal, 2011, str. 28.

⁴³ Vyučovací hodinou předpokládáme 45 minutový blok, po kterém následuje přestávka.

Tab. 2: Časové rozvržení klasické vyučovací hodiny

Činnosti	Časová struktura
Příchod učitele, pozdrav se studenty, zápis do třídní knihy.	5 minut
Ústní zkoušení (nebo jiná forma opakování učiva).	Průměrně 10 – 15 minut
Úvod do hodiny, krátké opakování látky pro navázání nového učiva.	2 minuty
Expozice nového učiva formou výkladu učitele.	20 minut
Shrnutí nového učiva, závěrečné krátké opakování nově probraného	5 minut

Zdroj: Kotrba, T., Lacina, L.: *Aktivizační metody ve výuce*. Brno: Barrister & Principal, 2011, str. 29.

Klasická vyučovací hodina je postavena na práci učitele a pasivním přijímání poznatků žáky, skutečnost je v těchto hodinách objektivně předkládána a učitel nepřipouští její modifikaci na základě žákovy tvořivosti. Žáci poslouchají, zapisují a při opakování (ústním či písemném) reprodukují učitelova slova. Taková hodina je založena na stereotypu, opakování činností.

Je důležité nezaměňovat pojem stereotyp a řád. Řád žákům poskytuje ve výuce jistotu, záchytné body. Zatímco stereotyp je původcem snížené motivace, nechuti k práci a v některých případech i kázeňských problémů.

2. 4. 2 Metody kritického myšlení

Kritické myšlení je koncept převzatý z amerického školství. Jeho jednotlivé metody stojí na třífázovém modelu. Učitelé uplatňující tento model ve svých hodinách nepokládají své žáky za „čisté nepopsané listy“. Uvědomují si, že škola v dnešní době není jedinou institucí předávající informace. O hodinách není potřeba žákům vykládat, jak vypadá slon. Všichni během svého života nějakého slona viděli na obrázku, v knize, časopisu, v televizi, na internetu, v zoologické zahradě atd.

Hodiny kritického myšlení začínají evokací. Žáci si na základě rozmanitých metod mají uvědomit, kolik o daném tématu vědí. Ve druhé fázi uvědomování si nových informací získávají žáci z textu, od učitele nové informace. Ty ve třetí fázi reflexe syntetizují se znalostmi z evokační fáze.

Uvádět do výuky lekce sestavené na tomto základě je časově velice náročné, ale dle vlastních zkušeností neobyčejně přínosné. V hodinách dochází k naprosto přirozenému propojení komunikační a slohové výchovy s výchovou literární. Ukázka lekce sestavené dle kritérií kritického myšlení a realizované na druhém stupni základní školy je uvedena v příloze.

Jednotlivé metody kritického myšlení jsou často implementovány do hodin samostatně. Tento přístup je zvolen i v praktické části této diplomové práce v pracovních listech pro žáky. Jednotlivé metody tohoto přístupu jsou uvedeny také v příloze.

2. 4. 3 Aktivizační metody

„Výuka pomocí aktivizačních metod nepředstavuje nic nového a objevného. Z různých neoficiálních průzkumů vyplývá, že aktivizační metody výuky ve své praxi využívá mnoho pedagogů, aniž tuší, že se řadí právě do této kategorie.“⁴⁴ Aktivizační metody mají za cíl oživit vyučování, aktivizovat žáky k činnosti, učit je být tvořivými a kreativními, propojovat staré s novým atd. Tyto metody se dají rozdělit do šesti základních skupin: problémové vyučování, hry, diskusní metody, situační metody, inscenační metody a speciální metody. Při aplikaci jednotlivých metod do výuky je zvýšena samostatná práce žáků, rozvíjí se produktivní myšlení, žáci jsou nuceni přemýšlet, bádát, vytvářet vlastní hypotézy.

Do jednotlivých skupin je možné zařadit metody dialogické, dramatické, podporující rozvoj komunikační kompetence atp. Pro žáky jsou přínosné všechny zmíněné skupiny, obzvláště pak metoda problémová. Ta předpokládá vytvoření problému, analýzu situace, zformulování problému, následuje hledání řešení problému a ověřování výsledku, v konečné fázi dochází k zobecnění pravidla. Pro řešení problémové situace může být jedním z východisek práce s textem. Žáci pak samostatně nebo ve skupině pracují s předloženým učebním textem, ale text jim může být předán i v jiných formách – rozsypaný text, nedokončené věty, text schovaný na různých místech třídy, školy.

⁴⁴ KOTRBA, T., LACINA, L.: *Aktivizační metody ve výuce. Příručka moderního pedagoga*. Brno: Barrister&Principal, 2011, str. 41.

Jednou z dalších aktivizačních metod v hodinách jsou hry. „*Hry ve výuce jsou velmi cenné a potřebné zejména proto, že vyžadují aktivitu při jednání, podporují komunikaci, rozvíjejí osobnost atd.*“⁴⁵ Implementace her do výuky vyžaduje, aby žáci byli seznámeni s pravidly, časovým rozvržením hry a hodnocením výsledků.

2. 4. 4 Další metody ve výuce českého jazyka

V předchozích kapitolách byly záměrně zmíněny metody kritického myšlení a metody aktivizační. Z těchto konceptů jsou vybírány jednotlivé metody pro tvorbu pracovních listů zaměřující se jednak na propojení všech tří složek jazyka, tak i implementaci inovativních metod.

Výuka českého jazyka se dá obohatit dalšími metodami. Zásobníky takových metod jsou publikace *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*, *Nuda při češtině? Ani nápad! : Zásobník 307 her a nápadů pro výuku českého jazyka* a jiné další.

Tyto publikace zmiňují metody jako akrostich, myšlenkové mapy, klíčové pojmy, sestavování příběhů za pomoci obrázkové osnovy, hry se slovy, různé křížovky, osmisměrky, pyramidy atp.

Vyučovací předmět český jazyk má široké spektrum témat. Za jeden z nejpodstatnějších faktorů ovlivňující výuku je pokládán učitel hledající a volící ty výukové metody, o kterých je přesvědčen, že povedou k naplnění jím stanovených cílů a aktivizují studenta k samostatné či skupinové práci. Učitel 21. století není vševědoucím pánem třídy. Měl by být pro své žáky autoritou ukazující jim správnou cestu vedoucí k cíli, manažerem hodiny znalým vhodných výukových metod a partnerem pro dialog i diskuzi.

⁴⁵ LEŽÁKOVÁ, D.: *Vyučovací techniky, metody, strategie ve slohu a v literární výchově*. In: BÍNA, D., NIKLESOVÁ, E.: *Hledání nových cest v didaktice slohu a literatury*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské University v Českých Budějovicích, 2007, str. 18.

3. Analýza a komparace vybraných současných výukových materiálů českého jazyka

3.1 Metodická podpora výuky českého jazyka

Jak již bylo několikrát zmiňováno, český jazyk je jedním z nejpodstatnějších předmětů na základní škole – rozvíjí kompetence nezbytné pro zvládnutí dalších předmětů, které s ním zdánlivě souvisí pouze okrajově.

Cílem této kapitoly je podat přehled základních výukových opor, které může učitel českého jazyka na základní škole využít, aby u svých žáků rozvíjel a procvičoval jím zvolené cíle a kompetence a naplňoval tak obsahovou stránku školního vzdělávacího programu.

Za základní oporu při výuce můžeme považovat knihu, „*neboť nejsou-li školy ožívovány knihami, jsou mrtvy.*“⁴⁶ Na současném trhu je na výběr velké množství učebnic českého jazyka. Záleží na každé základní škole, podle jakých kritérií bude vybírat oporu pro své učitele. Učebnice můžeme považovat „*za základní prostředek realizace přijaté koncepce jazykového vyučování. Jsou základní normou pro práci učitele a nejčastěji používanou učební pomůckou jazykového vyučování.*“⁴⁷

V učebnicích českého jazyka by měly být dodržovány didaktické zásady formulovány již Janem Amosem Komenským, a zároveň by neměl být opomíjet fakt, že učebnice jsou tvořeny pro žáky a měly by tedy naplňovat zásady didaktického textu, „*který je primárně určen pro učení, vzdělávání se a výchovu. Je vyjádřen v přirozeném jazyce (...) a obsahuje verbální (...) informace.*“⁴⁸ Porozumění čtenému textu a schopnosti s tímto textem dále dle potřeb pracovat představuje základní dovednost, k níž by výuka českého jazyka na základních školách měla směřovat.

MŠMT ČR předkládá definici učebnice, která slouží mimo jiné k udělení schvalovací doložky. Toto sdělení ministerstva je v platnosti od roku 2009. Za učebnice „*jsou považovány didaktické texty a grafické materiály, které umožňují dosažení*

⁴⁶ KOMENSKÝ, J. A.: *Jak dovedně užívat knih, hlavního nástroje vzdělávání*. Praha: SPN, Praha 1979, str. 9.

⁴⁷ BRABCOVÁ, R.: *Didaktika českého jazyka*. Praha: SPN, 1990, str. 58.

⁴⁸ ČAP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007, str. 475.

očekávaných výstupů vzdělávacích oborů vymezených rámcovými vzdělávacími programy a využití tematických okruhů průřezových témat k rozvoji osobnosti žáka vymezených rámcovými vzdělávacími programy a směřují k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků“ a zároveň splňují tu podmínku, že „svým obsahem a zpracováním nejsou určeny ke znehodnocení jedním žákem pro další použití (...).“⁴⁹

Moderní učitel realizuje svou výuku nejen na základě učebnice. V dnešní době rozvíjejících se ICT technologií existuje nespočet výukových programů sloužících k procvičování učiva. Mezi tyto programy můžeme zařadit výukové programy nakladatelství Tobiáš, které jsou silně systematizovány a přinášejí ucelenou koncepci procvičování gramatických jevů pro první i druhý stupeň základní školy a jsou vhodné i pro žáky s diagnostikovanou poruchou učení.⁵⁰

Používání ICT technologií ve výuce se stává běžným standardem. Počítačové učebny jsou dnes i místem pro procvičování jazykových jevů. Využívání projektorů či interaktivních tabulí se stalo nedílnou součástí výuky, některé učebnice jsou přímo uzpůsobeny a převedeny do programů pro využití na interaktivní tabuli. Touto cestou se vydalo nakladatelství Fraus. Jako první představilo interaktivní podobu učebnic pro základní školu.

Neopomenutelnou součástí jazykové výuky představují učební pomůcky, jež mají žákovi pomoci systematizovat látku (přehledy, tabulky, tištěné materiály) a pomůcky demonstrační, tj. pomůcky sloužící k názornému předvedení podléhající řízenému pozorování a poznávání. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, str. 44) Tyto materiály mají vést k lepšímu pochopení a zapamatování látky. Tuto funkci velice dobře naplňují pomůcky vizuální, popř. audiovizuální.⁵¹ Mezi hlavní výhody vizuálních pomůcek patří zbuzení žákovy pozornosti, vybočení ze stereotypu a především jim slouží k lepšímu zapamatování předkládaných informací. (Petty, 2008, str. 271–273) Sumarizované

⁴⁹ *Sdělení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009, [cit. 20. 2. 2012]. Dostupné z <http://www.msmt.cz>.

⁵⁰ *Společnost Terasoft je „v současnosti nejvýznamnější vydavatel původního českého výukového software pro školy. Rozsáhlá nabídka zahrnuje širokou nabídku multimediálních výukových titulů (...). Tituly se značkou Terasoft používá více než 5 000 škol v České republice.“* SVOBODOVÁ, L.: Terasoft získal ocenění na veletrhu Schola Nova 2006 [online]. 2006 [cit. 20. 2. 2012]. Dostupné z <http://www.terasoft.cz/index1.htm>.

⁵¹ *„Výzkumy ukazují, že informace vstupují do našeho mozku následujícím způsobem: 87% očima, 9% ušima a 4% jinými smysly.“* PETTY, G.: Moderní vyučování. Praha: Portál, 2008, str. 271.

rozmnožené materiály založené v portfoliu mohou být způsobem, jak žákům předkládané učivo strukturovat, systematizovat a ne pouze zapsat do změní vytrhaných stran školních sešitů.

Zvláštní typ opory pro výuku českého jazyka na základní škole představují pracovní listy a interaktivní přípravy pro výkladovou či procvičovací část učiva, které si učitel vytváří sám. Jedná se o práci časově náročnou, ovšem žáky velice ceněnou. Učitel zná třídu nejlépe a je schopen do těchto opor zakomponovat témata žákům blízká, čímž dochází ke zvýšení motivace. Tvorba vlastních pracovních opor je závislá i na schopnostech učitele třídít a systematizovat poznatky, ale také vést žáky k důslednosti při práci s těmito materiály, pro které je nejvýhodnější zavedení žákovského portfolia.

Pomůcek pro jazykové vyučování je již v dnešní době velké množství, záleží ale na invenci každého vyučujícího, zda do svých hodin zařadí i pomůcky z jiných předmětů.⁵²

Při výčtu jednotlivých opor jsme opomněli metodické portály – nejznámějším a nejvyužívanějším je zřejmě Metodický portál RVP, jehož motto o vzájemné pomoci učitelů zní: *„každý z nás něco má, zná, či umí. Když to vše dáme dohromady, bude každý z nás mít, znát a umět o něco víc“* Metodický portál RVP vznikl jako reflexe na zavádění Rámcového vzdělávacího programu do škol. Jeho cílem je předávat informace, poskytovat prostor pro výměnu názorů, zkušeností, námětů a nápadů i praktických didaktických materiálů.⁵³

3. 2 Analýza vybraných výukových materiálů

K analýze výukových materiálů jsou předkládány učebnice pro 6. ročník základní školy a příslušného stupně víceletého gymnázia nakladatelství Alter, Fraus a Nová škola. Tato analýza se zaměří jak na formální, tak obsahovou stranu zpracování učebnice z hlediska propojení jednotlivých složek učiva českého jazyka, mezipředmětových vztahů, průřezových témat a klíčových kompetencí tak, jak to požaduje RVP.

⁵² „Velký význam mají takové pomůcky, na jejichž přípravě se podílejí žáci. Probouzí se u nich větší zájem o vyučování.“

BRABCOVÁ, R.: Didaktika českého jazyka. Praha: SPN, 1990, str. 64.

⁵³ Dostupné online z www.rvp.cz. [cit. 24. 2. 2012]

Analýza materiálů nemá vést k závěru, z něhož by vyplývalo, která z učebnic je nejhodnější pro výuku, protože pro každého učitele jsou důležitá jiná specifika a klade na výukový materiál jiné požadavky. MŠMT nepřiznává žádné učebnici všeobecnou a závaznou platnost. Dochází pouze k udělování či odnímání schvalovací doložky dle naplnění všeobecně závazných požadavků kladených na učebnice.

3. 2. 1 Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia – nakladatelství Fraus

Nakladatelství Fraus bylo založeno v roce 2001 a dnes se řadí mezi největší nakladatelství v Čechách. Nakladatelství se od počátku zaměřuje na vydávání jazykových učebnic, ke kterým postupem času přibýly i učebnice dalších vzdělávacích oborů. Jako první v roce 2007 přišlo nakladatelství s novinkou interaktivních učebnic, tj. propojení klasické tištěné učebnice s její multimediální podobou.⁵⁴

Učebnice *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia* sestavily autorky Zdeňka Krausová a Renata Teršová za odborné spolupráce Jany Vejvodové a Zdeňky Plasové. Čítanka je prací Ladislavy Lederbuchové a Evy Beránkové s přispěním Jaroslavy Hrabákové a Karla Řeháčka. Obě učebnice byly vydány v roce 2003 v Plzni.

Učebnice je rozdělena dle tradiční koncepce na část gramatickou a slohovou, přičemž část literární je reprezentována čítankou, která mimo literární ukázky zahrnuje i teoretickou část učiva, tzv. slovníček literárních pojmů. Učebnice naplňuje požadavky kladené RVP v oblasti mezipředmětových vztahů.

Mezipředmětové vztahy se prolínají všemi kapitolami učebnice, nejvýrazněji však v části věnované gramatice. Nejčastěji můžeme nalézt propojení mezi českým jazykem a zeměpisem, dějepisem či přírodopisem, díky čemuž žáci získávají kompaktní a ucelenou představu o přesahu daného učiva i jeho praktickém využití. Jako příklad bychom mohli uvést úkol: „*Víte, co označuje zkratka EU? Co je to EURO? Víte, jak se euro skloňuje?*“⁵⁵ Tento úkol může být pro žáky důvodem většího zájmu o problematiku skloňování cizích slov. Některá cvičení – zařazovaná většinou na konci jednotlivých kapitol – jsou označena symbolem pavučiny a žáci díky těmto cvičením

⁵⁴ Dostupné online z <http://www.fraus.cz/o-nas/>. [cit. 2. 3. 2012]

⁵⁵ KRAUSOVÁ, Z., TERŠOVÁ, R.: *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Fraus: Plzeň, 2003, str. 17.

hledají souvislosti nejen mezi vzdělávacími obory, ale také mezi jednotlivými složkami jazyka.

Obr.1 Hledání souvislostí

Kde byste tyto informace mohli získat? Hledejte také na Internetu.

Hledání souvislostí

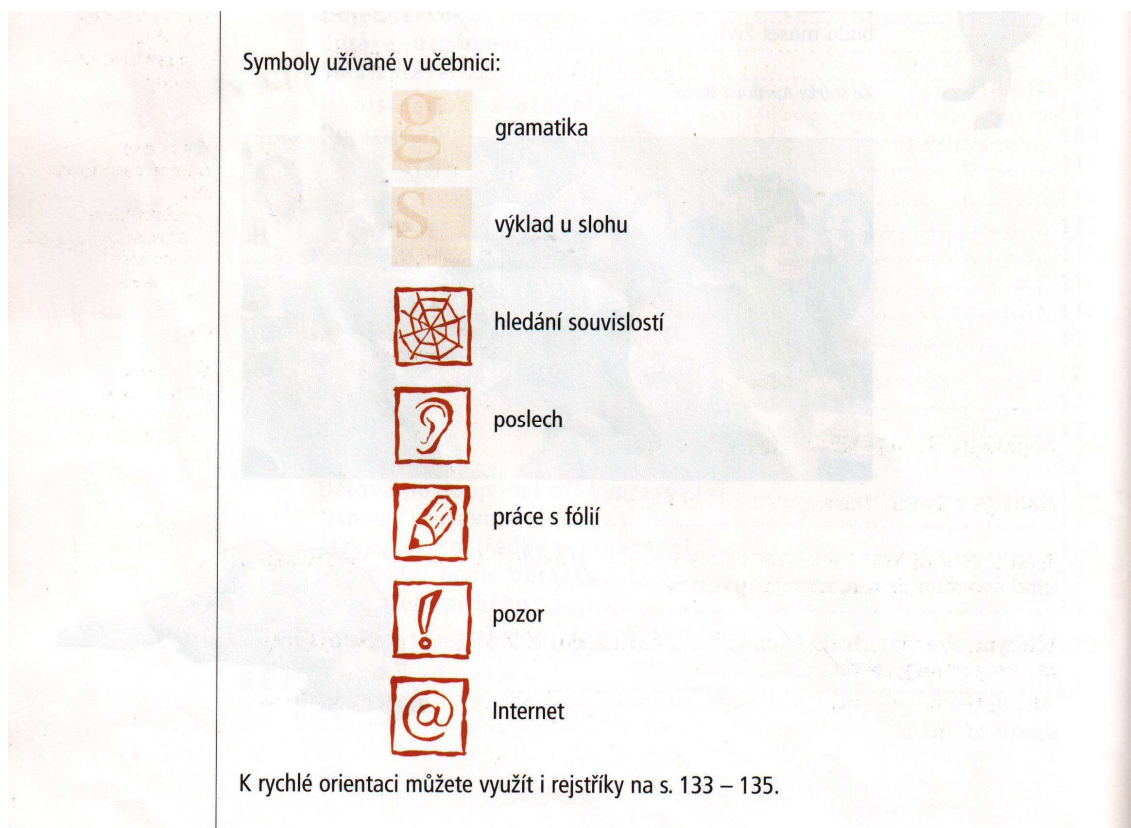
- Znáte v Praze názvy čtvrtí, které jsou podstatnými jmény pomnožnými?
- Pojmenujte řeku, která Prahou protéká.
- Víte, kolik má Praha obyvatel?
- Kolik obyvatel má Česká republika?
- Najdete na mapě svého regionu zeměpisné názvy obcí a měst, která jsou podstatnými jmény pomnožnými?

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z., TERŠOVÁ, R. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003, str. 14.

Další symboly žáky odkazují na práci s audio nahrávkami, internetem i prací s folií.

Obr.2 – Symboly užívané v učebnici

Zdroj: KRAUSOVÁ, Z., TERŠOVÁ, R. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003, str. 6.

Učebnice je členěna do jednotlivých kapitol a podkapitol postihující všechny části jazyka – část morfologickou, syntaktickou i stylistickou. V úvodu autorky uvádějí důvody zájmu o studium českého jazyka.

Gramatická část učiva pro 6. ročník začíná opakováním z nižších ročníků. Tvarosloví se zaměřuje na souhrnné opakování slovních druhů a jejich následné samostatné procvičování. Na začátku kapitoly je vždy zobrazena tabulka vysvětlující a shrnující danou problematiku. Tyto tabulky jsou zvýrazněny jednotnou barvou a obsahují gramatické poučky. Následují cvičení na procvičování jednotlivých gramatických jevů, kterých by v učebnici mohlo být větší množství. V oblasti syntaxe je pozornost věnována rozvíjejícím větným členům, nauce o souvětí a druzích vedlejších vět. Učebnice ovšem klade důraz i na zvukovou stránku jazyka – zabývá se spisovnou

výslovností, tempem řeči a správným přízvukem. Významná je kapitola o lingvistice, která teoreticky předkládá úlohu a význam jazyka.

Slohové učivo je velice přehledně zpracováno do šesti kapitol, přičemž se drží didaktické zásady přiměřenosti a principu postupnosti od jednodušších úloh ke složitějším úkolům. Žáci se tak v průběhu roku seznámí s jednoduchými komunikačními žánry a propracují se ke složitějším způsobům vypravování. Ve slohové části nalezneme velké množství fotografií, které mají žákům pomoci při plnění jednotlivých úkolů. Na začátku každé kapitoly jsou v tabulce opět sumarizovány základní body problematiky.

Literární ukázky jsou v čítance seskupeny dle jednotlivých témat. Můžeme tak vybírat z textů týkajících se naší historie, dobrodružství, nevšedních příběhů atp. Čítanka poskytuje velké množství jednotlivých ukázek, a proto si učitel může snadno vybírat a přizpůsobovat výuku preferenci žáků. Na konci každé kapitoly se setkáváme s cennými odkazy na další literaturu, která se týká avizovaného tématu. I v této části učebnice jsou symboly pavučiny, která žáky „nutí“ vyhledávat souvislosti a zapojovat své znalosti z dalších předmětů i běžného života jako například u úkolu: „*Víte, kde je nejbližší knihovna, umíte vyhledat knihu v katalogu?*“⁵⁶

Učebnice nakladatelství Fraus obsahují velké množství obrazového materiálu, hrozí zde nebezpečí snížené pozornosti žáků vůči těmto podnětům. Jak gramatické přehledy, tak některá cvičení jsou ve formátu tabulek, což je ideální pro strukturaci učiva a jeho zjednodušení.

K učebnici je vydán i pracovní sešit a metodika pro učitele. Čítanka má také svou metodiku, ve které jsou jednotlivé ukázky didakticky rozpracovány. Záleží pouze na učiteli, do jaké míry převezme předkládané materiály a o které prvky je obohatí.

3. 2. 2 Český jazyk 6 – nakladatelství Alter

Série učebnic Alter pro 6. ročník je složena ze tří dílů. První díl Učivo o jazyce, druhý díl Jazykové projevy, sloh a poslední třetí díl Přehledy, tabulky a rozborů. Autory těchto částí jsou Milada Hirschová a Jiří Kraus. Čítanku nakladatelství Alter sestavila

⁵⁶ LEDERBUCHOVÁ, L., BERÁNKOVÁ, E.: *Čítanka. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003, str. 17.

za odborné spolupráce Hany Staudkové Lenka Bradáčková. Všechny publikace vyšly v roce 1998.

Každý díl naplňuje „*požadavky osnov vzdělávacího programu základní škola, které schválilo MŠMT ČR dne 30. 4. 1996, přičemž výběr a rozsah cvičení je nutno přizpůsobit možnostem jednotlivých žáků*“⁵⁷, jak sami autoři v metodické poznámce uvádějí. Tato úvodní poznámka je velmi podstatná, protože učebnice je koncipována pro žáky s jazykovým citem, schopností přijímat, zpracovávat a uchovávat velké množství teoretických pouček, termínů a definic.

Učivo prvního dílu je rozčleněno do sedmi kapitol. Zabývá se tvaroslovím, kdy nejprve opakuje a dále rozšiřuje učivo o verbech, na které navazuje kapitola věnovaná syntaxi. Učebnice obsahuje i kapitoly o zvukové stránce jazyka, nauce o jazyku a tvoření a stavbě slov. Každé jednotlivé téma je uvedeno krátkým souvislým textem. Otázky pod těmito texty jsou jediným příkladem mezipředmětových vztahů, které jsou v učebnici implicitně zjevné. Není ale možné učebnici tuto absenci vyčítat, protože v době jejího vzniku RVP nebyl součástí vzdělávací politiky.

Díl Učivo o jazyce je strukturován za pomoci velkého množství barevných rámečků, které by měly žákům umožnit lepší orientaci v učebnici: pravidla pro zapamatování jsou zobrazena růžově, v zelených nalezneme procvičování pravopisných jevů, žluté slouží k opakování teoretických pouček atp. Otázkou k diskusi zůstává, zda toto grafické zobrazení opravdu žákům pomáhá v orientaci, či nikoli.

⁵⁷ HIRSCHOVÁ, M., KRAUS, J.: *Český jazyk pro 6. ročník. I. díl Učivo o jazyce*. Praha: Alter, 1998, str. 4.

Obr. 3 – Grafické rozložení učiva

Shrňte a zapamatujte si:
 Při odvozování si můžeme všimnout těchto jevů:
 a) **Předpony** se často připojují k celým slovům, např.: _____.
 b) Zkoumáme-li, kterými slovo tvornými prostředky bylo slovo odvozené utvořeno, řekneme (vypíšeme) vždy podstatná a přídavná jména v 1. p. č. j. a slovesa v infinitivu, např.: _____.
 c) Při odvozování slov může docházet ke **změnám samohlásek i souhlásek**, např.: _____.

5. Procvičujte odvozování slov.
 a) *Utvořte slova odvozená a změnu hlásek vyznačte, např.:*

Stůl - stolek (ů - o), míra - měřit (í - ě, r - ř), dům - _____ ek (____), dar - _____ ek (____), list - _____ ek (____), píl(e) - _____ ný (____), per(o) - _____ íčko (____), vír(a) - _____ it (____), Prah(a) - _____ ský (____), noh(a) - _____ ka (____), ruk(a) - _____ ní (____), mouch(a) - _____ ka (____).

Zdroj: HIRSCHOVÁ, M., KRAUS, J.: *Český jazyk pro 6. ročník. I. díl Učivo o jazyce*. Praha: Alter, 1998, str. 18.

Gramatická část do velké míry počítá se samostatnou prací žáků, čemuž jsou uzpůsobena cvičení. Ta se snaží jednak o procvičování gramatických jevů, tak i upevňování pravidel českého jazyka.

Druhý díl s názvem *Jazykové projevy, sloh* je příručkou, která postupuje od jednodušších slohových žánrů po složitější vypravování. Každý slohový útvar je dostatečně objasněn na základě příkladů i teoretických pravidel. Tato část učebnice do značné míry spolupracuje s čítankou. Požaduje po žácích, aby v určitých situacích pracovali s oběma zdroji jako např. v zadání úkolu „*Kdo byl Leoš Janáček a kdo byl Karel Čapek? Porovnejte Leoše Janáčka na fotografii v Čítance (Alter), str. 51 s Čapkovým popisem a povězte, v čem se liší. (...)*“⁵⁸ Zadání jednotlivých úkolů jsou postavena tak, aby je byli schopni splnit všichni žáci s ohledem na jejich jazykové schopnosti. Častá jsou cvičení postavená na doplňování slov z nabídky nebo jednotlivých sloves do tabulek. Žák si pak vytváří tzv. zásobníky, které může použít při psaní slohové práce.

⁵⁸ HIRSCHOVÁ, M., KRAUS, J.: *Český jazyk pro 6. ročník. II. díl Jazykové projevy a sloh*. Praha: Alter, 1998, str. 48.

Obr. 4 – Zásobník sloves

ZÁSObNÍK SLOVES		č. 4
Můžeme rozlišovat pohyb:		
rychlý: <i>pádit</i> ,	_____	
pomalý: <i>loudat se</i> ,	_____	
snadný, nadlehčený: <i>vznášet se</i> ,	_____	
namáhavý: <i>trmáčet se</i> ,	_____	
směrem vzhůru: <i>stoupat</i> ,	_____	
směrem dolů: <i>skutálet se</i> ,	_____	
směrem dokola: <i>oběhnout</i> ,	_____	
s překonáváním překážek: <i>prodírat se</i> ,	_____	
jiný:	_____	

Zdroj: HIRSCHOVÁ, M., KRAUS, J.: *Český jazyk pro 6. ročník. II. díl Jazykové projevy a sloh*. Praha: Alter, 1998, str. 72.

Poslední třetí díl Jazykové rozbory a cvičení je sestaven jako pracovní sešit sloužící k opakování a upevňování učiva. Tento díl také obsahuje shrnující tabulky a přehledy gramatických jevů. Je možné ho využívat pro samostatnou práci v hodinách, jako testů k prověření žákových znalostí nebo při zadávání domácí přípravy.

Čítanka nakladatelství Alter obsahuje přes sedmdesát ukázek. Ty nejsou seskupeny v tematických blocích. Můžeme zde vidět linii, která se odvíjí od ročního koloběhu, a to obzvláště při výběru lyrické poezie. Mezi jednotlivá roční období jsou vkládány ukázky světových i českých autorů, k nimž je ve zvláštním sešitě popsána metodika práce s ukázkou. I tento literární sešit je součástí učebnic Alter pro žáky 6. ročníku základní školy.

Učebnice Alter jsou odborně zpracovány, dostatečně vysvětlují, procvičují a opakují předkládané učivo. Při práci s touto učebnicí v hodinách českého jazyka je zapotřebí mít na mysli metodickou poznámku ze začátku knihy, která nabádá k přizpůsobení obsahu učebnice jednotlivým žákům. Je možné, že si tak učitel pro práci s učebnicí vytvoří svůj systém, ve kterém některá cvičení budou označena symbolem vysoké obtížnosti atp. Učebnice pracují se systémem bodování, který by měl žáky vnitřně motivovat a umožnit jim tak maximální rozvoj dle jejich schopností.

Nakladatelství Alter vzniklo v roce 1990. Nabízí ucelenou řadu učebnic českého jazyka a zeměpisu pro první i druhý stupeň základní školy a příslušných ročníků víceletých gymnázií a velkou řadu demonstračních pomůcek pro žáky. V současnosti

publikované učebnice plně odpovídají požadavkům RVP a nakladatelství zareagovalo i na požadavek interaktivní podoby učebnic. Nakladatelství samo chtělo posoudit zapojení učebnic do RVP, a proto realizovalo na vybraných školách rozsáhlý projekt, jehož výsledky naplnily očekávání autorů učebnic.⁵⁹

3. 2. 3 Český jazyk učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV pro 6. ročník

Nakladatelství Nová škola působí na českém trhu od roku 1997. Od počátku se zaměřuje na publikaci učebnic a výukového materiálu, který by u žáků měl vést k umění pozorovat, naslouchat, komunikovat, podporovat chuť se učit a řešit problémy tak, jak to požaduje současný školský vzdělávací systém. Nakladatelství svůj cíl vidí v poslání „*vybavit žáky poznatky, ale také docílit toho, aby žáci získali základy tvořivého myšlení, dovedli logicky uvažovat a řešit problémy vyplývající ze života v jejich okolí.*“⁶⁰

Autorkami učebnice jsou Eva Miksová a Jitka Hájková spolupracující s Květoslavou Klímovou. Učebnice nakladatelství Nová škola je rozdělena na „*kapitoly věnované úvodnímu výkladu o českém jazyce, zvukové stránce jazyka, tvoření slov a slovotvorbě, tvarosloví, skladbě a slohu.*“⁶¹ Tento edukační materiál vyšel v roce 2010 a zařadil se do seznamu učebnic pro základní školy schválených MŠMT ČR.

Práci s touto učebnicí usnadňují symboly odkazující na mezipředmětové vztahy (nejčastěji v oblasti dějepisu, občanské výchovy, zeměpisu, přírodopisu, ale i hudební výchovy) a průřezová témata. Zvláštní označení mají poznámky vztahující se k probírané látce, které nejsou nezbytné pro zapamatování.

Obr. 5 – Symbol hrocha

Existují slovesa, na kterých závisí i více předmětů (např. *Věnoval bratrovi knihu.*). Na jiných slovesech předmět záviset nemůže, jsou to tzv. bezpředmětová slovesa (např. *slzet, umřít, pršet*).

Zdroj: MIKSOVÁ, E., HÁJKOVÁ, J.: *Český jazyk učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV pro 6. ročník.*

Brno: Nová škola, 2010, str. 106.

⁵⁹ Dostupné online z <http://www.alter.cz/nakladatelstvi/o-nas.cz>. [cit. 12. 3. 2012]

⁶⁰ Dostupné online z <http://www.nns.cz/blog/vice-o-nakladatelstvi/> [cit. 12. 3. 2012]

⁶¹ MIKSOVÁ, E., HÁJKOVÁ, J.: *Český jazyk učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV pro 6. ročník.* Brno: Nová škola, 2010, str. 3.

Nejcennější je symbol sovy – pod tím se skrývají jazykové rozbory procvičující a upevňující danou látku. Žáci se tedy k již naučenému stále vrací a ožívují tak své znalosti.

Obr. 6 – Symbol sovy

 Jazykový rozbor.

Uprostřed uvítacího salonu ležel perský koberec a na stolicích stálo několik vzácných nádob.

1. Určete slovní druhy.
2. V první větě souvětí určete základní skladební dvojici.
3. U slovesa *ležel* určete osobu, číslo, čas a způsob.
4. Vyhledejte číslovku a určete její druh.
5. Vyhledejte přídavná jména a určete jejich druh.
6. U podstatných jmen *koberec*, *stolicích* a *nádob* určete rod, číslo, pád a vzor.

Zdroj: MIKSOVÁ, E., HÁJKOVÁ, J.: *Český jazyk učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV pro 6. ročník.*

Brno: Nová škola, 2010, str. 82.

Část učebnice zaměřená na gramatické jevy obsahuje dostatek cvičení. Žáci mají doplňovat, prepisovat, vyhledávat, určovat či tvořit. Všechny činnosti jsou smysluplně mířeny k zvládnutí učiva bez zbytečného memorování. Jde o přirozený způsob osvojování si poznatků. Tomu napomáhají i souvislé texty, jejichž tematika je různorodá – od přírodovědných popisů živočichů po texty zabývající se UNESCEM nebo texty z krásné literatury. Důležité poučky a pravidla týkající se gramatiky jsou přehledně zaznamenána do tabulek uvozující každou počáteční kapitolu vždy podle vybraného tématu a jsou modře olištovány. Na konci každé kapitoly je test ověřující zvládnutí probíraného učiva. Je na učiteli, jakým způsobem ho využije.

Slohová část učebnice začíná neobvykle – kapitolou zabývající se problematikou práce s textem. Žáci se tak již na počátku roku naučí, jak využívat text ve svůj prospěch, a to tak, aby byli schopni samostatného zpracování poznámek, vyhledávání klíčových slov a reprodukce dané látky pomocí těchto vlastních výpisků. Následuje kapitola věnovaná vypravování, kde si žáci upevní učivo o vytváření osnovy a naučí se správně užívat přímé řeči. Následuje kapitola o popisu osoby, místa i pracovního postupu, psaní formálního a osobního dopisu. Klasická podoba dopisu je zde transformována do e-mailové podoby a požaduje po žácích i práci s ICT technologiemi. Jednotlivé úkoly vyžadují práci s internetem např. „*Řekněte nebo zjistěte, které údaje v hlavičce*

*e-mailu jsou povinné, a které nikoliv.(...)*⁶² nebo „Řekněte nebo zjistěte, co je spam. Které tiskoviny bychom mohli nazvat spamem? Jak se lze proti doručování takových „spamů“ bránit?“⁶³. Učebnice vychází od nejtěžších slohových žánrů a postupně přechází k žánrům jednodušším. Zároveň odkazuje na jednotlivé ukázky v Čítance.

K učebnici jsou vydány i dva pracovní sešity Opakujeme češtinu v 6. ročníku 1. a 2. díl s podtitulem Přehled učiva, pravopisná cvičení a diktáty. Oba pracovní sešity jsou zaměřeny výhradně na procvičování gramatiky bez jakýchkoliv mezipředmětových vztahů. Slouží jako výborný zásobník pravopisných cvičení a diktátů pro samostatnou práci v hodině i doma.

3. 2. 4 Komparace učebnic nakladatelství Fraus a Alter

Ke komparaci byly vybrány učebnice nakladatelství Alter a Fraus pro 6. ročník základní školy a příslušného ročníku gymnázia z několika důvodů. Jedná se o učebnice renomovaných nakladatelství, které se od svého prvo počátku zabývají právě publikací edukačních materiálů jazykové výchovy. Obě nakladatelství zareagovala na změnu ve vzdělávacím programu a vydávají i interaktivní podobu učebnic. Taktéž poskytují podporu pro učitele na svých webových stránkách. Obě nakladatelství vznikla v devadesátých letech minulého století, jejich tradice tedy není tak dlouhá, jako např. u Státního pedagogického nakladatelství a.s., jehož počátky můžeme vysledovat již v době vlády Marie Terezie. (Klimešová, 2010, str. 39)

Učebnice nakladatelství Alter i Fraus se řadí mezi nejrozšířenější na základních školách. Učebnice nakladatelství Fraus jsou moderně zpracovány a snaží se neustále reagovat na společenské změny. Nakladatelství Alter si drží svou koncepci zpracování učební látky s přihlédnutím k aktuálnímu stavu vzdělávací politiky.

Ke komparaci byly záměrně použity různé typy učebnice, tj. nakladatelství Alter, která je zpracována dle osnov Vzdělávacího programu základní škola, a nakladatelství Fraus, která je zkoncipována na základě RVP platný od roku 2007.

Cílem komparace je poukázat na posun po vnesení tezí RVP do učebních osnov a na způsob shody či odklonu od vzdělávacího programu základní škola schváleného v roce 1996.

⁶² MIKSOVÁ, E., HÁJKOVÁ, J.: *Český jazyk učebnice vytvořená v souladu s RVP ZV pro 6. ročník*. Brno: Nová škola, 2010, str. 136.

⁶³ Tamtéž, str. 136.

Obě učebnice již byly blíže analyzovány v předchozí kapitole. Soustředit se nyní budeme na provázanost učiva, jeho členění a posloupnost. Vzhledem k zaměření diplomové práce není možné opomenout propojenost jednotlivých složek jazykové výchovy a implementaci inovativních metod. Dále se zaměříme na grafické zpracování, množství cvičení procvičují pravopis i rozvoj komunikační kompetence. Stranou neponecháme ani výběr slohových témat a jejich aktuálnost, lépe řečeno nadčasovost.

Obě učebnice shodně obsahují učivo o tvarosloví. Jsou probírány všechny ohebné slovní druhy. Jednotlivé podkapitoly obsahují stejné učivo, pouze v jiném řazení. Například učebnice Fraus nejprve zařazuje u podstatných jmen učivo o mluvnických kategoriích, přičemž učebnice Alter učivo o podstatných jménech uvozuje podkapitolou o podstatných jménech abstraktních a konkrétních. Ani syntax se v obsahu neliší, opět pouze dochází k záměně v pořadí. Obě učebnice se také shodují v učivu o zvukové stránce jazyka, která je ale více rozpracována v učebnici Alter.

Učebnice Fraus i Alter odkazují na práci s jazykovými příručkami. Zde je možné vidět určitý rozdíl, kdy nakladatelství Fraus dbá na provázanost práce s příručkami v celé knize a zadává cvičení vedoucí k jejich praktickému používání v průběhu celého školního roku. Autoři učebnice Alter se o jazykových příručkách zmiňují pouze na počátku učebnice.

Obsah učiva obou učebnic je téměř totožný. Učebnice pro 6. ročník základní školy nakladatelství Alter obsahuje navíc, dle mého názoru, velmi cennou kapitolu o tvoření a stavbě slov, která žákům poslouží při odvozování některých gramatických pravidel.

Je možné konstatovat, že RVP i Vzdělávací program základní škola z roku 1996 se v obsahu učiva shodují. Změny se projevují v propojení učiva s jinými vzdělávacími obory a v navazování mezipředmětových vztahů. Učebnice Fraus využívá textů z jiných předmětů, úkoly odkazuje na vyhledávání v jiných zdrojích a zadává úkoly, které se na první pohled neztotožňují s výukou českého jazyka. Učebnice využívá map, fotografií historických památek či přírodních úkazů. Koncipuje cvičení tak, aby žáci využívali svých znalostí z jiných předmětů (např. „*Vyhledejte na mapě, kde leží zámek Kuks.*“⁶⁴ nebo „*Jak se nazývá děj opačný k asimilaci?*“⁶⁵) Tato cvičení v učebnici Alter zcela

⁶⁴ LEDERBUCHOVÁ, L., BERÁNKOVÁ, E.: *Čítanka. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003, str. 114.

⁶⁵ Tamtéž, str. 40.

absentují. Jak bylo v předchozí kapitole zmíněno, není možné tento nedostatek učebnic nijak více vytykat, protože se nejedná o požadavek Vzdělávacího programu základní škola. Přesto se otázky pod učebními texty snaží o zapojení zkušeností žáků z běžného života; jde například o otázky následující: „*Může se kdokoliv z nás rozhodnout, že půjde lovit ryby? Co je k tomu zapotřebí? Mohou sportovní rybáři, kteří mají oprávnění k lovu, lovit v chovných rybnících?*“⁶⁶ Otázka mezipředmětových vztahů a klíčových kompetencí je při analýze učebnice Alter irelevantní.

Cvičení k procvičování pravopisných jevů a probírané látky v obou učebnicích jsou značně odlišná. Na první pohled je vidět, že nakladatelství Fraus zařazuje inovativní metody procvičování. Žáci mají sami vymýšlet, doplňovat, sestavovat, pracovat ve skupinách, tvořit. Ovšem na základě vlastní praxe mohu konstatovat, že přestože tato cvičení aktivizují žáky, nepostačují k dostatečnému osvojení látky.⁶⁷ Učebnice Alter poskytuje naopak velké množství zadání vedoucích k upevnění učiva, ale jedná se o zadání monotematická – žáci pouze doplňují písmena či slova do chybějícího textu.

Výrazným znakem obou učebnic je jejich grafické zpracování. Celkové uspořádání učebnice Alter působí spíše chaoticky, přestože se autoři dozajista snažili o opak. Učební text, cvičení i přehledy o učivu jsou řazeny velice těsně za sebou, což nepůsobí dobře ani přes barevné grafické rozčlenění témat a úkolů. Žák může mít často pocit, že se v učebnici „ztrácí“. V učebnici nalezneme minimum obrázků odkazujících k textu. Učebnice Fraus je vydána ve větším formátu a díky vhodnému zvolení barev nepůsobí příliš kontrastně. Gramatická pravidla jsou ve světlých tabulkách a volně na ně navazují cvičení a obrázky doplňující texty i zadání úkolů. Učebnice Fraus má postranní lištu, na které jsou zaznamenávány další otázky a úkoly vztahující se k probírané látce, tak i k mezipředmětovým vztahům.

Komparace slohových částí je velmi zajímavá právě z hlediska odlišných požadavků kladených RVP. Rozvoj komunikační kompetence je jedním z nejvýraznějších posunů, které RVP do výuky přineslo. Hausenblas však již před

⁶⁶ HIRSCHOVÁ, M., KRAUS, J.: *Český jazyk pro 6. ročník I. díl Učivo o jazyce*. Praha: Alter, 1998, str. 46.

⁶⁷ Od září 2012 vyučuji český jazyk na Základní škole Bernarda Bolzana v Táboře. Ve výuce pracujeme s učebnicemi nakladatelství Fraus. Pro osvojení látky však cvičení nedostačují. Učivo doplňujeme cvičeními z řady učebnic Nová škola. Ta podle mých dosavadních zkušeností umožňují trvalejší osvojení probírané látky.

zavedením RVP chápe komunikační kompetenci jako schopnost naučit se „výstižně vyjadřovat své myšlenky a pocity v různých dorozumívacích situacích, a to tak, aby způsob vyjádření odpovídal tomu, kdo je posluchačem a jaký je záměr projevu“⁶⁸ Toto pojetí odpovídá i metodě kritického myšlení TAD, která dbá na zdůraznění adresáta a záměru komunikace.

Slohové části učebnic obsahují shodně jako gramatické části totožné učivo: vyplňování tiskopisu, jednoduché komunikační žánry (inzerát, vzkaz, zprávu, oznámení), dopis osobní i úřední, popis (činnosti, osoby, předmětu, pracovního postupu), výtah a výpisky a vypravování jako nejsložitější žánr zařazený shodně v obou učebnicích v závěru učebnice.

Obě učebnice vždy zařazují cvičení vedoucí k nácviku jednotlivých dovedností. Např. před charakteristikou osoby žáci vyplňují cvičení, která obohacují jejich slovní zásobu o přirovnání vztahující se k lidskému charakteru či k vnějšímu popisu osoby. Učebnice Alter přímo zadává témata slohových prací např. „*Představte si, že vás vaši známí pozvali na chalupu, kterou vidíte na obrázku na str. 66. Vyprávějte o seznámení s jejich dětmi, třináctiletou Denisou a dvanáctiletým Tomášem. (...)*“⁶⁹ V dalších zadáních je ale zřejmé zasazení textu mezi autora, adresáta a komunikační záměr (jako například při psaní telegramu). Učebnice Fraus poskytuje různorodá skupinová cvičení pro nácvik jednotlivých slohových útvarů. Učitel tak má dostatek možností pro zvolení vhodné výukové metody. Jestliže jsme konstatovali, že v učebnicích Alter jsou jednotlivá témata přesně zadávána, učebnice Fraus ponechává dostatek prostoru pro svobodnou volbu výběru. Žáci jsou směřováni, aby vybírali zážitky ze svého každodenního života.

Komparace učebnic si kladla za cíl zhodnotit odlišnosti před a po zavedení požadavků RVP do učebnic českého jazyka. Jak je možné z výše uvedených řádků vyhodnotit, změny nenastaly v obsahu učiva, ale v jeho propojování a zapojování osobních zkušeností žáků do výuky. Nakladatelství Fraus i Alter předkládají koncepčně totožné, ovšem odlišně zpracované učebnice. Je na vedení školy i jednotlivých učitelích, kterou knihu pro svou výuku zvolí a do jaké míry budou transformovat její obsah.

⁶⁸ HAUSENBLAS, O.: *Vrátíme smysl hodinám češtiny?* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997, str. 10.

⁶⁹ HIRSCHOVÁ, M., KRAUS, J.: *Český jazyk pro 6. ročník. II. díl Jazykové projevy a sloh.* Praha: Alter, 1998, str. 67.

4. Metodický komentář k pracovním listům

Praktická část diplomové práce je zaměřena na tvorbu edukačních materiálů. Vytvářené edukační opory splňují podmínku inovativnosti v propojení všech tří složek českého jazyka: části jazykové, slohové a komunikační i části literární. Při práci s literárními texty i z gramatického hlediska žákům názorně předvádíme neodlučitelnost a propojení všech jazykových složek. Toto propojení je doplněno o mezipředmětové vztahy a jsou do nich zapojena i průřezová témata podle požadavků RVP.

Výukový materiál je určen pro žáky druhého stupně základní školy; v hlavičce pracovního listu je vždy uvedeno, pro který příslušný ročník. Pro 6. ročník je sestaven nejvyšší počet výukových lekcí. V tomto ročníku působím jako učitelka českého jazyka, proto zde bylo ověřování výstupů snáze realizované. Metodické listy mimo jiné v horní části deklarují, jaké vzdělávací oblasti a oboru se výuková lekce týká. Mimo metodiku se edukační materiál skládá z textové přílohy, pracovního listu s návrhem možného řešení pro pedagogy a pracovního listu pro žáky. Nedílnou součástí těchto materiálů je CD-ROM obsahující stejné pracovní listy doplněné o cvičení určená pro užití na interaktivní tabuli a prezentace rozšiřující předkládanou problematiku.

Pracovní listy žáci využívají po celou dobu trvání vyučující lekce a následně si je zakládají do svého portfolia. Na konci každého pracovního listu je prostor pro poznámky žáků, může je využít i pedagog pro závěrečné shrnutí lekce, jako prostor pro zaznamenání hodnocení nebo místo pro zápis. V tomto prostoru vždy žáci najdou tento symbol ☺. Slouží k jejich sebehodnocení.

Hodnocení se provádí na základě symbolu ☺. Podle množství vybarvených symbolů žák známkuje svou práci následujícím způsobem:

☺ ☺ ☺ ☺ ☺ - Pracoval/a jsem výborně. Soustředil/a jsem se na práci, spolupracovala jsem, splnil/a jsem bez problémů všechny zadané úkoly podle zadání.

☺ ☺ ☺ ☺ - Pracoval/a jsem výborně. Téměř po celou dobu jsem se na práci soustředil/a a splnil/a jsem všechny zadané úkoly.

☺ ☺ ☺ - Pracoval/a jsem dobře. Někdy pro mě bylo těžké udržet pozornost a nepovídat si se sousedem nebo se nezasníť. Splnil/a jsem téměř všechny zadané úkoly.

☺ ☺ - Nepracovalo se mi dobře. Nesoustředil/a jsem se, často jsem nevnímal/a pokyny učitele a nevěděl/a, kde jsme. Nakonec se mi podařilo téměř všechny úkoly splnit.

☹ - Nepracovalo se mi dobře. Nesoustředil/a jsem se, nevnímal/a jsem pokyny učitele a často jsem nevěděl/a, na čem pracujeme. Proto mi chybí některé úkoly a vypracování těch, které jsem splnil/a pro mě bylo těžké.

Listy s návrhem řešení pro vyučující jsou totožné s žákovskými, navíc obsahují vypracovaná zadání úkolů. U úkolů tvůrčího charakteru řešení nejsou, zde se předpokládá tvořivá práce žáků. Učitel může situaci ústně modelovat. Pracovní list obsahuje i orientační časové rozvržení lekce. Postranní lišta je určena pro poznámky vyučujících, stejně jako závěrečná část metodické opory.

V pracovních listech žáků i učitelů se vyskytují symboly uvedené v tabulce č. 3. Ty mají umožnit snazší orientaci vyučujícího v metodické opoře.

Tab. 3: Symboly pro práci s pracovními listy pro vyučující

Ω	kritéria pro práci
√	správné řešení úkolů
?	otázky učitele
	rozšiřující textová ukázka

Zdroj: vlastní návrh

Nedílnou součástí práce je i CD-ROM s výše uvedenými edukačními materiály. Ty jsou zde navíc rozšířené o interaktivní cvičení a prezentace doplňující či rozšiřující výukovou lekci.

Tyto pracovní listy jsou sestavovány za využití moderních výukových metod z oblasti kritického myšlení, didaktických her, skupinové práce i dalších aktivizačních metod tak, jak je představuje druhá kapitola diplomové práce. Při jejich praktickém využití záleží na osobnosti každého učitele, jak si předložené materiály modifikuje.

Vyučovací hodiny byly ověřeny na Základní škole Bernarda Bolzana v Táboře v průběhu školního roku 2011/2012.

5. Pracovní list: Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu*

6.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
ročník	vzdělávací obor	vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Cílem této výukové lekce je v gramatické části procvičování učiva o slovních druzích, zvláště pak přídavných jmen se zaměřením na jejich stupňování. Literární část se zaměřuje na interpretaci textu, čtení s porozuměním, aplikaci získaných informací a následné formulování vlastních názorů na základě textu. Slohová část je pojímána jako přípravná část pro téma charakteristika osoby.

Tematický okruh:

část gramatická:	slovní druhy, stupňování přídavných jmen
část literární:	interpretace textu, transformace získaných informací pro vlastní text
část slohová:	charakteristika osoby

Časová dotace

3 vyučovací hodiny (3 x 45 min)

Pomůcky a potřeby

nakopírované pracovní listy, portfolia, interaktivní tabule

Průběh a cíl lekce:

Žáci si v průběhu této tří hodinové lekce upevňují a procvičují své znalosti o slovních druzích, se zvláštním zaměřením na stupňování přídavných jmen. Využívají literárního textu k pochopení základních kroků nezbytných pro charakteristiku osoby.

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 4 min	motivace žáků
4 – 10 min	čtení textu
10 – 18 min	řízený rozhovor
18 – 30 min	pětilístek
30 – 43 min	rozlišování slovních druhů
43 – 45 min	zadání domácí práce

2. vyučovací hodina

0 – 5 min	kontrola domácí práce
5 – 10 min	rozhovor ve dvojici
10 – 30 min	akrostich – nácvik charakteristiky osoby
30 – 38 min	přídavná jména – procvičování učiva
38 – 45 min	frontální výklad

3. vyučovací hodina

0 – 5 min	motivace žáků
5 – 20 min	video – ukázka
20 – 43 min	práce s textem
43 – 45 min	shrnutí hodiny, sebehodnocení

5.1 Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu* – textová ukázka

PAN WILLY WONKA

Uprostřed otevřených továrních vrat stál sám a sám pan Wonka. A věřte, byl to neobyčejný mužík! Na hlavě měl černý cylindr. Na těle sametový fráček, překrásné švestkové barvy. Pod ním lahvově zelené kalhoty. Rukavice perlově šedé. A v jedné ruce držel elegantní vycházkovou hůlku se zlatým knoflíkem.

Bradou mu pokrýval černý, do špičky přistřižený vous – kozí bradka. A jeho oči – jeho oči byly ty nejveselejší na světě. Když se na vás podíval, zdálo se, že mu v nich bez ustání tancují a dovádějí jiskřičky smíchu. A smích a dobrá nálada zářily vlastně z celé jeho tváře. A jak vám vypadal chytře! Čiperně a bystře, plný života! Hlava se mu míhala sem a tam, hned ji nakláněl na tu stranu, hned zas na druhou, takže jeho jiskrným očím neušlo ani to *nejmenší*.

Hbitostí svých pohybů připomínal veverku, mrštnou a chytrou veverku z **městského** parku. Zničehonic provedl ve sněhu směšný **hopsavý** taneček, rozpřáhl doširoka paže, usmál se na pět dětí před vraty a vykřikl: „Bud’te vítáni, moji malí přátelé! Bud’te vítáni v mé továrně!“ Mluvil vysokým, **pisklavým** hláskem.

Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Academia, 2007, str. 51 – 52.

5.2 Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 4 min úvodní motivace

V úvodu hodiny vyučující motivuje žáky pro následnou činnost. Hodina může být uvedena jako průzkum charakterů postav.

4 – 10 min četba ukázky

Čtení textu by mělo být ideálně dvojí. Protože se jedná o kratší text, je možné využít pouze jedno společné hlasité čtení.

10 – 18 min řízený rozhovor

Po přečtení textu učitel plynule přejde v rozhovor s žáky o čteném textu.

?

Splňuje „továrník“ pan Wonka vaše představy o tom, jak má továrník vypadat?

Myslíte si, že pan Wonka představuje obyčejného továrníka, nebo je něčím výjimečný?

Pokud si myslíte, že ano, doložte čím.

Jakou továrnu může podle vás pan Wonka vlastnit?

18 – 30 min pětilístek

Na základě přečteného textu a řízeného rozhovoru žáci sestaví pětilístek o panu Willy Wonkovi způsobem uvedeným níže, přičemž se všechna slova v pětilístku musí vztahovat k osobě továrníka W. Wonky.

√

PAN WILLY WONKA

podst. jm. podst. jm.

příd. jm. příd. jm. příd. jm.

slovesa slovesa slovesa sloveso

jedna věta o panu Willy Wonkovi

30 – 43 min rozlišování slovních druhů

Žáci samostatně v prvním odstavci textu určí všechny slovní druhy.

Odlišnými barvami žáci při samostatné práci podtrhnou příslovce a přídavná jména.

√

Uprostřed⁶ otevřených² továrních² vrat¹ stál⁵ sám⁶ a⁸ sám⁶ pan¹ Wonka¹. A⁸ věřte⁵ byl⁵ to³ neobyčejný² mužík¹! Na⁷ hlavě¹ měl⁵ černý² cylindr¹. Na⁷ těle¹ sametový² fráček¹, překrásné² švestkové² barvy¹. Pod⁷ ním³ lahvové⁶ zelené² kalhoty¹. Rukavice¹ perlově⁶ šedé². A⁸ v⁷ jedné² ruce¹ držel⁵ elegantní² vycházkovou² hůlku¹ se⁷ zlatým² knoflíkem¹.

Oba úkoly jsou společně kontrolovány. Vyučující se po kontrole cvičení může zeptat, v čem jsou tyto slovní druhy podobné a v čem se liší.

√ Přídavná jména i příslovce vyjadřují vlastnosti věcí. Rozdílné jsou v tom, že přídavná jména řadíme ke slovním druhům ohebných a příslovce ke slovním druhům neohebným.

43 – 45 min zadání domácí práce

Úkolem žáků je do následující hodiny vyhledat jména všech dětí, které pan Willy Wonka pozval do své továrny.

2. vyučovací hodina**0 – 5 min kontrola domácí práce**

Vyučující v úvodu hodiny společně s žáky zkontroluje domácí práci. Pro kontrolu tohoto úkolu může využít prezentace.

5 – 10 min rozhovor ve dvojici

Je zadána práce do dvojic. Žáci se mají společně shodnout, podle čeho autor dětem vymýšlel jména. Co bylo spisovatelovým záměrem, o čem jména dětí vypovídají? Vybrané dvojice pak svůj názor prezentují před třídou.

√ Jména děti mají vystihovat jejich charakterovou vlastnost.

10 – 30 min akrostich – nácvik charakteristiky osoby

Během této aktivity si každý žák tajně vylosuje jméno některého svého spolužáka. Žákovým úkolem je výstižně charakterizovat vylosovaného pouze na základě přídavných jmen tak, aby ostatní dokázali odhadnout, o koho se jedná.

? K čemu nejčastěji přídavná jména v textu slouží? S čím nám mohou při tvorbě textu pomoci?

√ Při tvorbě textu díky přídavným jménům vyjadřujeme vlastnosti lidí, zvířat a věcí.

30 – 38 min přídavná jména – procvičování učiva

U tučně podtržených přídavných jmen mají žáci samostatně určit mluvnické kategorie.

√

městského parku = r. muž. než., č. jed., 2. pád, druh tvrdé příd. jm., vz. mladý

hopsavý taneček = r. muž. než., č. jed., 4. pád, druh tvrdé příd. jm., vz. mladý

pisklavým = r. muž. než., č. jed., 7. pád, druh tvrdé příd. jm., vz. mladý

38 – 45 min frontální výklad

Po kontrole předcházejícího cvičení položí vyučující žákům otázku, proč si myslí, že je slovo **nejmenší** zvýrazněno kurzívou.

√

Jedná se o třetí stupeň přídavného jména.

Během frontálního výkladu učitel s pomocí žáků zopakuje učivo o stupňování přídavných jmen. Žáci začnou samostatně pracovat na cvičení č. 8. V zadaném čase by žáci měli vypracovat polovinu cvičení, druhá polovina je zadána jako domácí úkol.

√

cv. 8 – řešení tabulky

1. stupeň	sametový	dobrá	malý	jiskrný
2. stupeň	sametovější	lepší	menší	jiskrnější
3. stupeň	neysametovější	nejlepší	nejmenší	nejjiskrnější

<i>1. stupeň</i>	kozí	přistřižený	elegantní	vysoký
<i>2. stupeň</i>	nelze	více přistřižený	elegantnější	vyšší
<i>3. stupeň</i>	nelze	nejvíce přistřižený	nejelegantnější	nejvyšší

3. vyučovací hodina

0 – 5 min úvodní motivace

Na začátku vyučující požádá některého žáka o shrnutí práce v předchozích dvou hodinách.

5 – 20 min video ukázka

Před promítnutím ukázky vyučující rozdá pracovní listy.

Prvním úkolem žáků je do textu doplnit chybějící slova. Pokud žáci nedoplní všechna slova během prvního promítání, pustíme jim ukázku ještě jednou. Poté text společně zkontrolujeme.

√

Jééh ! Jééh !
UŠI své ať nastraží ten koho také **URÁŽÍ**,
 když **KŘEHKÁ** dívka celý den,
 Žvejká, žvejká , žvejká , žvejká , žvejká , žvejká , žvejká stále jen
 Ať záviděj jí zanice svůj objem řečí **VELICE**
 Tak obří chrup **SVĚT** neviděl i křeček by jí záviděl.
 Žvejká , žvejká stále jen
 Když se žvýkáním **NESKONČÍ** tak čelisti jí zdivočí a jednoho dne
 náhodou jazyk vejpůl **PŘEKOUSNOU**.
 Kéž Fialka ten hrozný zvyk pověsí brzy na **HŘEBÍK**.⁷⁰

⁷⁰ Dostupné z <http://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/soundtrack-karlik-a-tovarna-na-cokoladu/fialka-garderobova-131212>. [cit. 11. 10. 2011]

20 – 43 min práce s textem

„Přátelé! Každý z vás doufám souhlasí,

že nejodpudivější pohled je asi

na slečinky, flinky a povaleče:

žvýkající vestoje, vleže i vkleče!

(Ten zlozvyk se dá srovnat jedině

s činností prstů v nosní dutině.)

Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu*. Praha: Academia, 2007, str. 86.

Společně s žáky přečteme krátký úryvek z knihy o Fialce. Na základě filmové ukázky a textu zadáme žákům samostatnou práci. Jejich úkolem je napsat krátkou charakteristiku (3 – 5 vět) o Fialce.

V posledním úkolu se mají žáci zamyslet, jaký je jejich nejhorší zlozvyk. A požádat svého souseda, aby jim do pracovního listu napsal radu, jak se zlozvyku zbavit.

43 – 45 min shrnutí hodiny, sebehodnocení

5.3 Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu* – pracovní list pro žáky

PAN WILLY WONKA

Uprostřed otevřených továrních vrat stál sám a sám pan Wonka. A věřte, byl to neobyčejný mužík! Na hlavě měl černý cylindr. Na těle sametový fráček, překrásné švestkové barvy. Pod ním lahvově zelené kalhoty. Rukavice perlově šedé. A v jedné ruce držel elegantní vycházkovou hůlku se zlatým knoflíkem.

Bradou mu pokrýval černý, do špičky přistřížený vous – kozí bradka. A jeho oči – jeho oči byly ty nejveselejší na světě. Když se na vás podíval, zdálo se, že mu v nich bez ustání tancují a dovádějí jiskřičky smíchu. A smích a dobrá nálada zářily vlastně z celé jeho tváře. A jak vám vypadal chytře! Čiperně a bystře, plný života! Hlava se mu míhala sem a tam, hned ji nakláněl na tu stranu, hned zas na druhou, takže jeho jiskrným očím neušlo ani to *nejmenší*.

Hbitostí svých pohybů připomínal veverku, mrštnou a chytrou veverku z **městského** parku. Zničehonic provedl ve sněhu směšný **hopsavý** taneček, rozpráhl doširoka paže, usmál se na pět dětí před vraty a vykřikl: „Bud’te vítáni, moji malí přátelé! Bud’te vítáni v mé továrně!“ Mluvil vysokým, **pisklavým** hláskem.

Dahl, R.: *Karlík a továrna na čokoládu*.

1. Odpověz na následující otázky:

- a) *Splňuje pan Willy Wonka tvé představy o tom, jak má vypadat pravý továrník?*
- b) *Myslíte si, že pan Willy Wonka je obyčejný továrník, nebo je v něčem výjimečný?*
- c) *Co myslíš, že vyrábí továrna pana Willyho Wonky?*

2. Sestav pětilístek o panu Willy Wonkovi:

PAN WILLY WONKA

3. V prvním odstavci textu urči slovní druhy. Barevně od sebe odliš přídavná jména a příslovce.

4. Napiš jména dětí, které navštívily továrnu na čokoládu:

5. Podle čeho vymýšlel spisovatel Roald Dahl jména postav? O čem jména dětí vypovídají?

6. O čem vypovídá jméno tvého spolužáka?

7. Na následující řádky vypiš tučně zvýrazněná přídavná jména, urči u nich mluvnické kategorie.

8. V tomto cvičení je tvým úkolem doplnit druhý a třetí stupeň přídavného jména. Dávej pozor na výjimky!

<i>1. stupeň</i>	sametový	dobrá	malý	jiskrný
<i>2. stupeň</i>				
<i>3. stupeň</i>				

<i>1. stupeň</i>	kozí	přistřižený	elegantní	vysoký
<i>2. stupeň</i>				
<i>3. stupeň</i>				

Chci si poznamenat:

6. Pracovní list: Rowlingová, J. K.: *Harry Potter a kámen mudrců*

6.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
ročník	vzdělávací obor	vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Výuková lekce se opírá o text J. K. Rowlingové *Harry Potter a kámen mudrců*. Žáci si osvojí nové poznatky o přívlastku shodném, ve skupinách zdramatizují část předkládaného textu a ve slohové části se zaměří na popis činnosti. Tento edukační materiál si klade za cíl poukázat na rozdíly ve zvládnání školních předmětů v paralele se čteným textem. Je možné dle vlastního uvážení do lekce vložit další jednotlivá cvičení na osvojení si přívlastku shodného.

Tematický okruh:

část gramatická: přívlastek shodný

část literární: dramtizace literárního textu

část slohová: popis činnosti

Časová dotace

3 vyučovací hodiny 3 x 45 minut

Pomůcky a potřeby

žakovská portfolia, namnožené pracovní listy, alespoň dvě košťata na zametání

Průběh a cíl lekce:

<p>Na začátku lekce si žáci přečtou text, od kterého se odvíjejí všechny další úkoly. V úvodu si zopakují teoretické znalosti o základní skladební dvojici a rozšíří je o nový větný člen – přívlastek shodný. V průběhu celé lekce se objevují cvičení na prohloubení znalostí o novém tématu. Literární část dává žákům prostor pro vlastní uchopení literárního textu, který mají ve skupinách zdramatizovat. Slohová část lekce si klade za cíl zvládnutí slohového útvaru – popisu činnosti. Žáci nejprve sami hodnotí své schopnosti v jednotlivých předmětech a poté sepíše dopis Nevillu Longbottomovi. Ten obsahuje cenné rady a postup při létání neohrožující jeho zdraví.</p>

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 5 min	motivace, rozdání pracovních listů
5 – 15 min	četba textu
15 – 25 min	opakování – základní skladební dvojice
25 – 35 min	rozvíjející větné členy – přívlastek
35 – 40 min	přívlastek – teoretické shrnutí
40 – 43 min	přívlastek – procvičování

43 – 45 min zadání domácího úkolu, sebehodnocení

2. vyučovací hodina

0 – 10 min přívlastek – opakování, kontrola domácího úkolu

10 – 16 min volné psaní na téma „Vycítí létající koště stejně jako kůň, že se ho člověk bojí?“

16 – 25 min interpretace textu

25 – 43 min dramatizace textu

43 – 45 min shrnutí lekce

3. vyučovací hodina

0 – 3 min úvodní motivace

3 – 8 min vyplnění tabulky v pracovním listu

8 – 12 min shrnutí tabulky

12 – 15 min zadání slohové práce

15 – 35 min samostatná práce žáků

35 – 43 min prezentace slohových prací, hodnocení učitele

43 – 45 min sebehodnocení

6. 1 Rowlingová, J. K.: *Harry Potter a kámen mudrců*- textová ukázka

Toho odpoledne o půl čtvrté seběhli Harry, Ron a ostatní žáci z Nebelvíru po hlavním schodišti na školní pozemky na svou první hodinu létání. Byl jasný, větrný den a tráva jim šustila pod nohama, jak scházeli po svažitéch lukách k rovnému palouku na opačné straně od Zapovězeného lesa, jehož temné stromy se v dále zmítaly ve větru.

Žáci ze Zmijozelu už byli na místě, stejně jako dvacet košťat, vyrovnaných v úhledných řadách na zemi. Harry už stačil vyslechnout Freda a George Weasleyovy, jak si na školní košťata stěžují; podle nich se některá začala chvět, jestliže jste vyletěli příliš vysoko, nebo zas vždycky táhla mírně doleva.

Mezitím dorazila i jejich učitelka, madame Hoochová. Měla krátké šedé vlasy a žluté oči jako jestřáb.

„Nač ještě všichni čekáte?“ utrhla se na ně. „Každý se postavte k jednomu koštěti. A švihem, hod'te s sebou!“

Harry se podíval na své koště. Bylo staré a některé pruty trčely roztodivnými směry.

„Natáhněte pravou ruku a položte ji na koště,“ vysvětlovala madame Hoochová vepředu, „a křikněte Vzhůru!“

„Vzhůru!“ vykřikli všichni.

Harrymu koště okamžitě vklouzlo do ruky, bylo však jedno z mála, které to udělalo. Koště Hermiony Grangerové se prostě jen válelo po zemi, a to Nevillovo se vůbec nepohnulo. Možná že košťata, stejně jako koně, dokážou poznat, když někdo má strach, pomyslel si Harry; z toho, jak se Nevillovi třásl hlas, bylo až příliš jasné, že by rád zůstal stát nohama na zemi.

Pak jim madame Hoochová ukázala, jak mají na košťatech sedět, aby z nich neskouzli, chodila podle řad sem a tam a ukazovala jim, jak je mají držet. Harryho i Rona potěšilo, když řekla Malfoyovi, že to celá léta dělal špatně.

„Až teď zapískám, pořádně se odrazíte nohama od země,“ řekla madame Hoochová. „Držte svá košťata rovně, vyleťte několik stop vzhůru a pak se mírně nakloňte dopředu a sneste se zas dolů. Takže až zapískám – tři – dva –“

To se však Neville, celý nesvůj, nervózní a vystrašený, že zůstane na zemi, vší silou odrazil ještě dřív, než madame Hoochová přiložila píšťalku ke rtům.

„Zpátky, chlapče!“ křikla na něj, Neville však letěl vzhůru jako zátka vystřelená z lahve – dvanáct stop – dvacet stop – Harry viděl jeho vystrašený sinalý obličej, jak se dívá na palouk, který se od něj rychle vzdaloval, viděl, jak Neville vyjekl, sklouzl z koštěte a –

ŽUCH! Zazněl temný zvuk pádu, něco ošklivě prasklo, a Neville ležel v trávě, tváří dolů, jako hromádka neštěstí.

Rowlingová, J. K.: *Harry Potter a kámen mudrců*. Praha: Albatros, 2008, s. 138-139.

6.2 Rowlingová, J. K.: *Harry Potter a kámen mudrců* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 5 min úvodní motivace

V úvodní části hodiny vyučující žáky seznámí s průběhem lekce. Upozorní je na novou látku v gramatice týkající se větných členů.

5 – 15 min četba ukázky

Společné hlasité čtení textu.

15 – 25 min opakování – základní skladební dvojice

Společně s žáky vypracujeme cvičení č. 1, ve kterém opakujeme učivo o podmětu a přísudku.

√ cv. 1

Základní skladební dvojici tvoří: **podmět a přísudek**

Vypiš ZSD z vět:

Zazněl temný zvuk pádu.

zvuk = zazněl

Toho odpoledne o půl čtvrté seběhli Harry, Ron a ostatní žáci z Nebelvíru po hlavním schodišti na školní pozemky na svou první hodinu létání.

Harry, Ron a žáci = seběhli

25 – 35 min frontální výklad – rozvíjející větné členy, přívlastek

? Jakým slovním druhem jsou rozvíjena tučně zvýrazněná slova v prvním odstavci textu?

√ Jsou to přídavná jména.

35 – 40 min přívlastek – teoretické shrnutí

Na základě výkladu a předchozího cvičení žáci samostatně doplní text ve cvičení č. 3. Následuje společná kontrola.

√ cv. 3

Přívlastek je **rozvíjející** větný člen. Rozvíjí **podstatné jméno**. Nejčastěji bývá vyjádřen **přídavným jménem**. Můžeme ho také vyjádřit za pomoci **zájmena** nebo **číslovky**.

Ptáme se na něj otázkami **jaký, který, čím**.

Např. obětavý Harry, jeho kamarádi, tři košťata

40 – 43 min přívlastek – procvičování

Ve cvičení č. 4 v pracovním listu žáci sami vymýšlejí vhodné přívlastky postavám z knihy *Harry Potter a kámen mudrců*.

43 – 45 min zadání domácího úkolu, sebehodnocení

Učitel zadá jako domácí úkol cvičení č. 5. V závěru hodiny vyplní žáci sebehodnocení.

2. vyučovací hodina

0 – 10 min přívlastek – opakování, kontrola domácího úkolu

Na začátku hodiny učitel s žáky zkontroluje domácí úkol a zopakuje na základě řízeného rozhovoru, co si žáci pamatují o přívlastku.

10 – 16 min volné psaní na téma „Vycítí létající koště stejně jako kůň, že se ho člověk bojí?“

Žáci mají během 3 minut napsat, zda souhlasí s tím, co si myslí Harry o létajícím koštěti.

16 – 25 min interpretace textu

? Jak šlo Hermioně létání? Byla v něm stejně úspěšná jako v jiných školních předmětech?

√ Ne, nebyla. Zpočátku jí létání nešlo, postupným cvičením se ale koště naučila ovládat.

? Proč měli Harry, Ron i Hermiona radost, že profesorka Hoochová napomenula Malfoye?

√ Ani jeden neměl Malfoye pro jeho chování rád.

? Na co si stěžovali Ronovi bratři?

√ Vadilo jim, že košťata se ve výšce chvějí nebo táhnou mírně doleva.

25 – 43 min dramatizace textu

Žáci vytvoří skupinky po třech až čtyřech. Každá skupina si vylosuje část textu. Úkolem skupiny je dramaticky ztvárnit text. Jednotlivé varianty textu jsou uvedeny na konci pracovního listu.

43 – 45 min shrnutí hodiny, sebehodnocení

Učitel může žákům zadat nakopírovaná cvičení za domácí úkol. Tato cvičení jsou rovněž uvedena na konci pracovního listu.

3. vyučovací hodina

0 – 3 min úvodní motivace

Učitel začne hodinu krátkým povídáním o vyučovacích předmětech ve škole, výsledcích atp.

3 – 8 min vyplnění tabulky v pracovním listu

Do této tabulky mají žáci rozřadit předměty podle toho, zda jsou v nich podle svého mínění úspěšní, či nikoli.

8 – 12 min shrnutí tabulky

Učitel se zeptá, kam žáci jednotlivé předměty zařadili. Vyučující se dále zeptá, do kterého sloupce by Neville zařadil létání na koštěti.

12 – 15 min zadání slohové práce

Žáci společně s učitelem vytvoří kritéria slohové práce a zapíše je na tabuli.

Ω Kritéria slohové práce

Rozsah: 10 – 15 řádků

Komu: Neville Longbottom

Co: Jak ovládat koště

Jak: Dopis

Proč: Aby se zlepšil v létání a už si nic nezlomil.

V textu se objeví minimálně 2 souvětí a 5 přívlasků, které žáci barevně zvýrazní (přívlasky budou vyjádřeny přídavným jménem, zájmenem i číslovkou). V textu nebude použita přímá řeč.

15 – 35 min samostatná práce žáků

Žáci samostatně pracují na slohové práci.

35 – 43 min prezentace slohových prací, hodnocení učitele

Žáci, kteří dobrovolně chtějí, čtou své slohové práce. Učitel jim poskytuje zpětnou vazbu podle nastavených kritérií.

43 – 45 min shrnutí hodin, sebehodnocení**Text k dramatizaci:**

Žáci ze Zmijozelu už byli na místě, stejně jako dvacet košťat, vyrovnaných v úhledných řadách na zemi. Harry už stačil vyslechnout Freda a George Weasleyovy, jak si na školní košťata stěžují; podle nich se některá začala chvět, jestliže jste vyletěli příliš vysoko, nebo zas vždycky táhla mírně doleva.

Mezitím dorazila i jejich učitelka, madame Hoochová. Měla krátké šedé vlasy a žluté oči jako jestřáb.

„Nač ještě všichni čekáte?“ utrhla se na ně. „Každý se postavte k jednomu koštěti. A švihem, hod'te sebou!“

Harry se podíval na své koště. Bylo staré a některé pruty trčely roztodivnými směry.

„Natáhněte pravou ruku a položte ji na koště,“ vysvětlovala madame Hoochová vepředu, „a křikněte Vzhůru!“

„Vzhůru!“ vykřikli všichni.

Harrymu koště okamžitě vklouzlo do ruky, bylo však jedno z mála, které to udělaly. Koště Hermiony Grangerové se prostě jen válelo po zemi, a to Nevillovo se vůbec nepohnulo. Možná že košťata, stejně jako koně, dokážou poznat, když někdo má strach, pomyslel si Harry; z toho, jak se Nevillovi třásl hlas, bylo až příliš jasné, že by rád zůstal stát nohama na zemi.

Pak jim madame Hoochová ukázala, jak mají na košťatech sedět, aby z nich nesklouzli, chodila podle řad sem a tam a ukazovala jim, jak je mají držet. Harryho i Rona potěšilo, když řekla Malfoyovi, že to celá léta dělal špatně.

„Až teď zapískám, pořádně se odrazíte nohama od země,“ řekla madame Hoochová. „Držte svá košťata rovně, vyleťte několik stop vzhůru a pak se mírně nakloňte dopředu a sneste se zas dolů. Takže až zapískám – tři – dva –“

Domácí úkol:

Doplň do textu vhodné přívlastky.

Dokonči vypravování. Z jakých důvodů se mohou ještě spolužáci Ronovi smát? Ve svém vypravování zvýrazni přívlastky.

Ron si _____ kamarádovi Harrymu stěžoval na _____ svetr, který mu přišel od _____ sovy k Vánocům. Nejhorší je _____ barva. Všichni se mu budou smát, až si ten _____ svetr oblékne na sebe. Harry se snažil Rona uklidnit. Namítnul, že existují _____ důvody, proč by se mu _____ spolužáci mohli smát.

6.3 Rowlingová, J.K.: *Harry Potter a kámen mudrců* – pracovní list pro žáky

Toho odpoledne o půl čtvrté seběhli Harry, Ron a ostatní žáci z Nebelvíru po hlavním **schodišti** na školní **pozemky** na svou první hodinu létání. Byl jasný, větrný den a tráva jim šustila pod nohama, jak scházeli po svažitých **lukách** k rovnému **palouku** na opačné **straně** od zapovězeného **lesa**, jehož temné **stromy** se v dáli zmítaly ve větru.

Žáci ze Zmijozelu už byli na místě, stejně jako dvacet košťat, vyrovnaných v úhledných řadách na zemi. Harry už stačil vyslechnout Freda a George Weasleyovy, jak si na školní košťata stěžují; podle nich se některá začala chvět, jestliže jste vyletěli příliš vysoko, nebo zas vždycky táhla mírně doleva.

Mezitím dorazila i jejich učitelka, madame Hoochová. Měla krátké šedé vlasy a žluté oči jako jestřáb.

„Nač ještě všichni čekáte?“ utrhla se na ně. „Každý se postavte k jednomu košťeti. A švihem, hod'te sebou!“

Harry se podíval na své koště. Bylo staré a některé pruty trčely roztodivnými směry.

„Natáhněte pravou ruku a položte ji na koště,“ vysvětlovala madame Hoochová vepředu, „a křikněte Vzhůru!“

„Vzhůru!“ vykřikli všichni.

Harrymu koště okamžitě vklouzlo do ruky, bylo však jedno z mála, které to udělaly. Koště Hermiony Grangerové se prostě jen válelo po zemi, a to Nevillovo se vůbec nepohnulo. Možná že košťata, stejně jako koně, dokážou poznat, když někdo má strach, pomyslel si Harry; z toho, jak se Nevillovi třásl hlas, bylo až příliš jasné, že by rád zůstal stát nohama na zemi.

Pak jim madame Hoochová ukázala, jak mají na košťatech sedět, aby z nich nesklouzli, chodila podle řad sem a tam a ukazovala jim, jak je mají držet. Harryho i Rona potěšilo, když řekla Malfoyovi, že to celá léta dělal špatně.

„Až teď zapískám, pořádně se odrazíte nohama od země,“ řekla madame Hoochová. „Držte svá košťata rovně, vyleťte několik stop vzhůru a pak se mírně nakloňte dopředu a sneste se zas dolů. Takže až zapískám - tři - dva -“

To se však Neville, celý nesvůj, nervózní a vystrašený, že zůstane na zemi, vši silou odrazil ještě dřív, než madame Hoochová přiložila píšťalku ke rtům.

„Zpátky, chlapče!“ křikla na něj, Neville však letěl vzhůru jako zátka vystřelená z lahve - dvanáct stop - dvacet stop - Harry viděl jeho vystrašený sinalý obličej, jak se dívá na palouk, který se od něj rychle vzdaloval, viděl, jak Neville vyjekl, sklouzl z koštěte a -

ŽUCH! zazněl temný zvuk pádu, něco ošklivě prasklo a Neville ležel v trávě, tváří dolů, jako hromádka neštěstí.

J. K. Rowlingová: *Harry Potter a kámen mudrců*.

1. **Odpověz na následující otázky:**

a) základní skladební dvojici tvoří:

b) vypiš ZSD z vět:

Zazněl temný zvuk pádu.

Toho odpoledne o půl čtvrté seběhli Harry, Ron a ostatní žáci z Nebelvíru po hlavním schodišti na školní pozemky na svou první hodinu létání.

2. **Jakým slovním druhem jsou rozvíjena tučně zvýrazněná slova v prvním odstavci textu?**

3. **Na základě toho, co jsme si společně řekli, doplň následující věty:**

Přívlastek je _____ větný člen. Rozvíjí _____.
Nejčastěji bývá vyjádřen _____ jménem. Můžeme ho také vyjádřit za pomoci _____ nebo _____. Ptáme se na něj otázkami _____, _____, _____.

Napr. obětavý Harry, jeho kamarádi, tři košťata

4. **Doplň vhodné přívlastky:**

_____ Harry

_____ Hagrid

_____ Snape

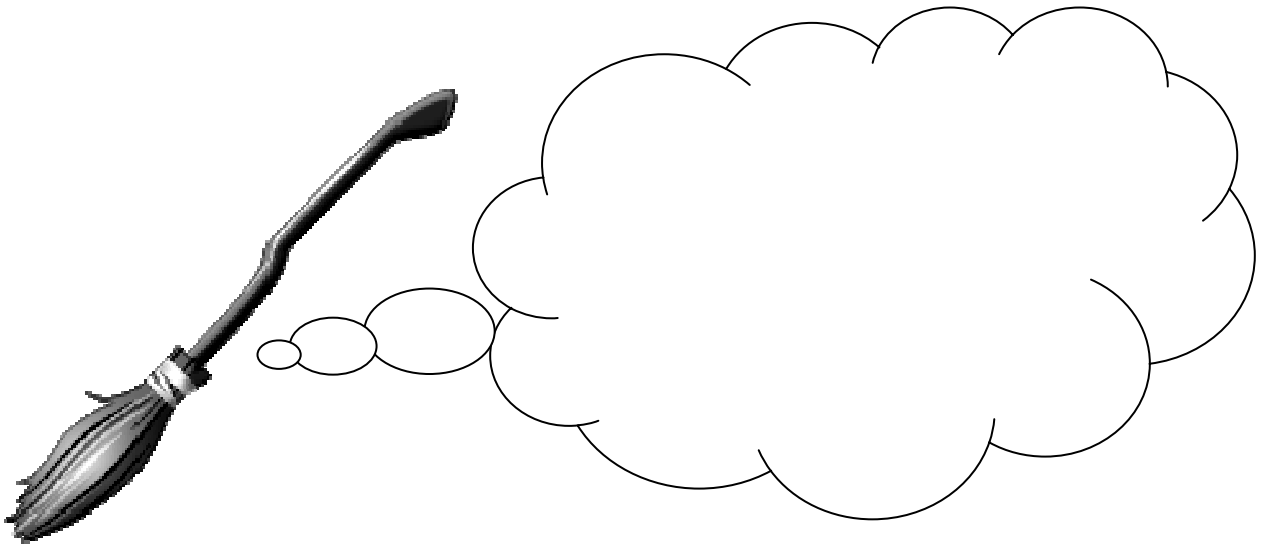

Chci si poznamenat:

5. Vyhledej v textu 6 přívlastků (alespoň jeden z nich by měl být vyjádřen zájmenem):

6. Volné psaní na téma: **LÉTAJÍCÍ KOŠTĚ**

7. Zařad' jednotlivá slova do tabulky:

matematika	český jazyk	přírodopis	dějepis
tělocvik	fyzika	výtvarná výchova	anglický jazyk

Předměty, které mi jdou	Předměty, které mi dělají potíže

7. Pracovní list: Werich, J.: *Lakomá Barka*

6.

ročník

český jazyk a literatura

vzdělávací obor

jazyk a jazyková komunikace

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

<p>Výuková lekce <i>Lakomá Barka</i> vychází z textu Jana Wericha. Žáci si v ní osvojí základní poznatky o psaní velkých písmen v názvech měst a ulic. V části literární jednak přečtou úvodní část textu a následně analyzují filmovou ukázkou. Ve slohové části sepíše báseň o Barce na základě metody Životabáseň.</p>

Tematický okruh:

část gramatická:	pravidla psaní velkých písmen
------------------	-------------------------------

část literární:	analýza textu a filmové ukázky
-----------------	--------------------------------

část slohová:	Životabáseň
---------------	-------------

Časová dotace

2 vyučovací hodiny (2 x 45minut)

Pomůcky a potřeby

nakopírované pracovní listy, portfolia, interaktivní tabule / projektor

Průběh a cíl lekce:

<p>Žáci si v průběhu výukové lekce upevní své znalosti týkající se psaní velkých písmen v názvech měst a obcí. Lekce se dotýká etymologie názvů měst. Žáci na základě využití metafory či metonymie vymýšlí vlastní pojmenování. Zaměří se také na charakteristiku literární postavy a analyzují filmovou ukázkou. Po ukončení lekce by žáci měli ovládat pravidla pro psaní velkých písmen v názvech obcí.</p>

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 5 min	motivace žáků
5 – 15 min	čtení textu
15 – 30 min	práce s textem
30 – 43 min	psaní velkých písmen
43 – 45 min	sebehodnocení

2. Vyučovací hodina

0 – 12 min	psaní velkých písmen
12 – 32 min	filmová ukázka
32 – 43 min	životabáseň
43 – 45 min	shrnutí hodiny, sebehodnocení

Filmová ukázka:

Dostupné online z: <http://www.youtube.com/watch?v=gAfZIdPjjx8&feature=related>
[cit. 28. 9. 2011].

7.1 Werich, J.: *Lakomá Barka* – textová ukázka

Nic nesplete člověka tolik jako jméno vesnice. Třeba Hrdlořezy. Kdo se bojí do Hrdlořez kvůli hrdlu, bojí se zcela zbytečně, protože v Hrdlořezích, a to je statisticky dokázáno, hrdla se neřežou o nic víc než kde jinde.

Nebo nedaleko Konstantinových Lázní je vesnice Úterý. Přijďte tam ve středu a jste zase v Úterý. Šest dní v týdnu to jméno lže.

A zrovna tak lhalo jméno vesnice Dejvice, když ještě Dejvice byly vesnice, když z Dejvic do Prahy se chodilo buď Píseckou branou, nebo oklikou.

Nejspíš ještě se dalo věřit vesničce nedaleko Dejvic, která se jmenovala Černý Vůl. S ohledem na starostu to bylo jméno pravdivé, i když barvoslepé, neboť starosta byl zrzavý.

Vraťme se však do Dejvic. Řekli byste: Dejvice, dej více! Tam se asi lidi předhánějí v rozdávání.

Vůbec ne. Lakotili a hamonili. Škrtili, škulčili a byli krkouni.

Ani ponocného nedrželi. Nevadilo jim, že nevěděli, jak v noci čas plyne. To prý by byl drahý čas, kdyby měl ponocného uživit! Starosta to rád viděl, protože chodil pytláčit do Královské obory. Když nebyl ponocný, nemusil se bát, že někoho v noci potká. Koně koval kovář tak, že jim přendával podkovu z pravé zadní na levou přední, tu zase na levou zadní, a tu pak na pravou přední, až byla kobyta bosa.

Nejlakomější držgrešle ze všech byla Barka, farářova kuchařka, a to bylo každému známo. Nejenom že schraňovala šlupky od buřtů a šila z nich záclony, nejenom že se do zrcadla nepodívala, aby se neopotřebovalo, ale to byla ona, co tenkrát, když jela do Loun dostavníkem, místo jízdenky chtěla si nechat koleno vrtat, k čemuž nedošlo jen proto, že když kočímu to koleno ukázala, raděj ji nechal jet zadarmo, než by zneužil nebozez.

A téhle Barce povídá farář: „Co kdybychom to druhé prase dali ...“

„Ani pomyslení ...!“

„Počkejte, Barko! Myslil jsem na učitelovic, mají tolik dětí a nám jeden čuník stačí.“

„Proč maj tolik dětí, to je jejich věc!“

„A co má ten člověk dělat? Z lakoty tu lidé ani děti nemají, a on, aby v té škole měl koho učit, musí být samozásobitel.“

„Tak mu dáme výslužku, když už musíme rozhazovat, velebný pane.“

„Říkejte si, co chcete, dva čuníci pro nás dva je moc,“ chabě trval farář na svém.

Je zajímavé, že přibližně ve stejné chvíli došel učitel k podobnému závěru.

Werich, J.: *Fimfárum*. Praha: Československý spisovatel, 1960, str. 56 – 58.

7.2 Werich, J.: *Lakomá Barka* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 5 min úvodní motivace

Učitel žáky seznámí s průběhem hodiny. Může ji uvést slovy, že se v následujících hodinách poznáme člověka, díky kterému vzniklo rčení „nechal by si pro korunu vrtat koleno“.

5 – 15 min četba ukázky

Společné, hlasité čtení.

15 – 30 min práce s textem

Žáci mají v textu barevně podtrhnout pasáže, které jim přijdou vtipné a zformulovat, proč se jim smějí. Jakých prostředků spisovatel využil, aby udělal text zábavný.

30 – 43 min psaní velkých písmen

Žáci vypracují cvičení č. 2, kde mají sami vymýšlet, na základě čeho jsou obce pojmenovány. Ve cvičení č. 3 se mají zamyslet nad původem názvu obce, ve které bydlí a najít jí nové jméno. Svůj nový název musí obhájit.

43 – 45 min shrnutí hodiny, sebehodnocení

2. vyučovací hodina

0 – 12 min psaní velkých písem

Žáci ve dvojicích vypracují cvičení č. 4, na jehož základě mají samostatně formulovat pravidlo pro psaní velkých písmen v názvech obcí. Cvičení č. 5 jim vyučující zadá jako domácí práci.

√ cv. 4

Tábor, České Budějovice, Planá nad Lužnicí, Nové Město na Moravě, Broučkova Lhota, Třeboň, Karlovy Vary, Český Těšín, Hvězda pod Vlhoštěm, Kámen u Křenic, Horní Planá

? Kde píšeme velké počáteční písmeno v názvech měst?

√ Všechny části názvu obce píšeme s velkým počátečním písmenem mimo předložky.

√ cv. 5

LAKOMÁ BARKA BILA V DEJVICÍCH TOU NEJLAKOMĚJŠÍ OSOBOU. KDYŠ JELA DOSTAVNÍKEM DO LOUN, CHTĚLA SI PRO KORUNU NECHAT VRTAT KOLENO. PAN UČITEL DĚTEM ČASTO ŘÍKAL, ABI NEBYLY TAK LAKOMÍ A ZLÝ JAKO BARKA. KAŽDÝ VEČER SE ZA NÍ UČITELOVY DĚTI MODLILY. O JEJÍ LAKOTĚ SE VĚDĚLO I V SOUSEDNÍCH VESNICÍCH: V HAŠKOVCOVĚ LHOTĚ U JIHLAVY, V PŘIBISLAVY, NEDALEKÉ VESNIČCE VĚTRNÝ JENÍKOV I V HÁJI POD VLTAVOU.

12– 32 min filmová ukázka

Učitel žáky nejprve upozorní, na co se mají v ukázce zaměřit. Žáci zopakují obsah textu. Pak vyučující promítne filmovou ukázkou z Werichova *Fimfára*.

35 – 43 min životabáseň

Žáci na základě literárního textu a filmové ukázky vypracují životabáseň o Barce.

√

LAKOMÁ BARKA

Která je

Která si přeje být

Která sní o

Která obdivuje

Která potřebuje

Která se obává

Která nesnáší

43 – 45 min shrnutí hodiny, sebehodnocení

Učitel zopakuje pravidlo psaní velkých písmen, nechá žáky vyplnit sebehodnocení a zhodnotí jejich práci.

7.3 Werich, J.: *Lakomá Barka* – pracovní list pro žáky

Nic nesplete člověka tolik jako jméno vesnice. Třeba Hrdlořezy. Kdo se bojí do Hrdlořez kvůli hrdlu, bojí se zcela zbytečně, protože v Hrdlořezích, a to je statisticky dokázáno, hrdla se neřežou o nic víc než kde jinde.

Nebo nedaleko Konstantinových Lázní je vesnice Úterý. Přijďte tam ve středu a jste zase v Úterý. Šest dní v týdnu to jméno lže.

A zrovna tak lhalo jméno vesnice Dejvice, když ještě Dejvice byly vesnice, když z Dejvic do Prahy se chodilo buď Píseckou branou, nebo oklikou.

Nejspíš ještě se dalo věřit vesničce nedaleko Dejvic, která se jmenovala Černý Vůl. S ohledem na starostu to bylo jméno pravdivé, i když barvoslepé, neboť starosta byl zrzavý.

Vraťme se však do Dejvic. Řekli byste: Dejvice, dej více! Tam se asi lidi předhánějí v rozdávání.

Vůbec ne. Lakotili a hamonili. Škrtili, škudlili a byli krkouni.

Ani ponocného nedrželi. Nevadilo jim, že nevěděli, jak v noci čas plyne. To prý by byl drahý čas, kdyby měl ponocného uživit! Starosta to rád viděl, protože chodil pytláčit do Královské obory. Když nebyl ponocný, nemusil se bát, že někoho v noci potká. Koně koval kovář tak, že jim přendával podkovu z pravé zadní na levou přední, tu zase na levou zadní, a tu pak na pravou přední, až byla kobylna bosa.

Nejlakomější držgrešle ze všech byla Barka, farářova kuchařka, a to bylo každému známo. Nejenom že schraňovala šlupky od buřtů a šila z nich záclony, nejenom že se do zrcadla nepodívala, aby se neopotřebovalo, ale to byla ona, co tenkrát, když jela do Loun dostavníkem, místo jízdenky chtěla si nechat koleno vrtat, k čemuž nedošlo jen proto, že když kočímu to koleno ukázala, raději ji nechal jet zadarmo, než by zneužil nebozez.

A téhle Barce povídá farář: „Co kdybychom to druhé prase dali ...“

„Ani pomyslení ... !“

„Počkejte, Barko! Myslil jsem na učitelovic, mají tolik dětí a nám jeden čuník stačí.“

„Proč maj tolik dětí, to je jejich věc!“

„A co má ten člověk dělat? Z lakoty tu lidé ani děti nemají, a on, aby v té škole měl koho učit, musí být samozásobitel.“

„Tak mu dáme výslužku, když už musíme rozhazovat, velebný pane.“

„Říkejte si, co chcete, dva čuníci pro nás dva je moc,“ chabě trval farář na svém.

Je zajímavé, že přibližně ve stejné chvíli došel učitel k podobnému závěru.

Werich, J.: *Fimfárum*.

V textu barevně podtrhni ty části, které ti přijdou zábavné. Jednu z částí přepiš na následující řádky.

A nyní se pokus zformulovat, proč je tato část zábavná!

Podle čeho mohly dostat obce v textu své názvy?

Úterý =

Hrdlořezy =

Dejvice =

\$ Jak bys vysvětlil/a název našeho města. Vymysli mu jiné jméno a zdůvodni, proč jsi ho vybral/a.

Chci si poznamenat:

\$ Jaké písmeno se píše v názvech měst? Proč tomu tak je?

\$ Pozorně si přečti názvy těchto obcí a barevně podtrhni velká písmena. Poté zapiš pravidlo pro psaní velkých písmen v názvech měst.

Tábor České Budějovice Planá nad Lužnicí
 Nové Město na Moravě Broučková Lhota Třeboň
 Karlovy Vary Český Těšín Hvězda pod Vlhoštěm
 Kámen u Křenic Horní Planá

Kde píšeme velké počáteční písmeno v názvech měst?

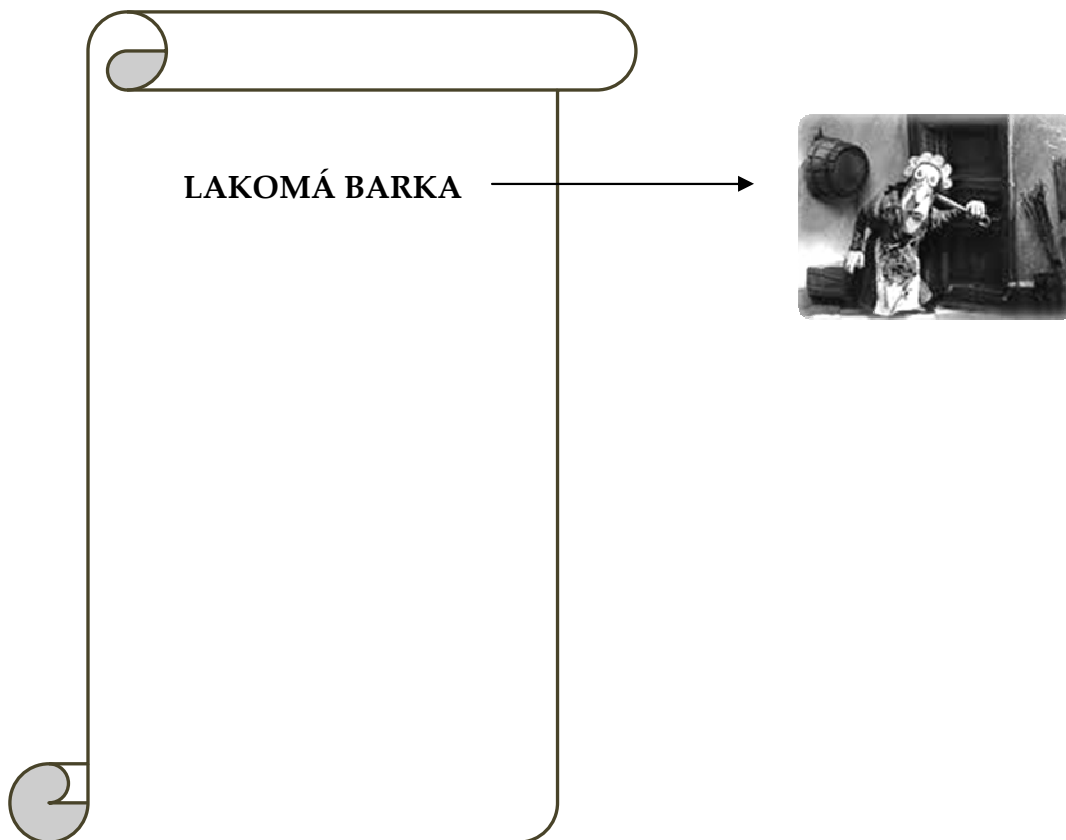
→

Přepiš text bez chyb! Pozor na velká písmena...

LAKOMÁ BARKA BILA V DEJVICÍCH TOU NEJLAKOMĚJŠÍ OSOBOU. KDYŠ
JELA DOSTAVNÍKEM DO LOUN, CHTĚLA SI PRO KORUNU NECHAT VRTAT
KOLENO. PAN UČITEL DĚTEM ČASTO ŘÍKAL, ABI NEBYLY TAK LAKOMÍ A ZLÝ
JAKO BARKA. KAŽDÝ VEČER SE ZA NÍ UČITELOVY DĚTI MODLILY. O JEJÍ
LAKOTĚ SE VĚDĚLO I V SOUSEDNÍCH VESNICÍCH: V HAŠKOVCOVĚ
LHOTĚ U JIHLAVY, V PŘIBISLAVY, NEDALEKÉ VESNIČCE VĚTRNÝ JENÍKOV I
V HÁJI POD VLTAVOU.

Z následující ukázky si poznamenej co největší počet vlastností Barky.

LAKOMÁ BARKA

Která je

Která si přeje být

Která sní o

Která obdivuje

Která potřebuje

Která se obává

Která nesnáší

Chci si poznamenat:

8. Pracovní list: Olbracht, I. :*Adam a Eva*

6.

ročník

český jazyk a
literatura

vzdělávací obor

jazyk a jazyková
komunikace

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Tato výuková lekce je z gramatického hlediska zaměřena na opakování učiva z nižších ročníků – zvláště na stavbu slova, tvoření nových pojmenování a koncovky přídavných jmen. Žáci se v literární části pokusí uchopit literární text výtvarným způsobem a následně vytvořit průvodce galerií

Tematický okruh:

část gramatická: stavba slova, koncovky přídavných jmen

část literární: čtení s porozuměním, interpretace smyslu literárního díla a jeho kulturní přesah

část slohová: popis uměleckého díla

Časová dotace

4 vyučovací hodiny

4 x 45 minut

Pomůcky a potřeby

žákovská portfolia, interaktivní tabule, namnožené pracovní listy, barevné papíry, časopisy, výtvarné potřeby, lepidlo, nůžky, čtvrtky velikosti A3

Průběh a cíl lekce:

Samotné práci s textem předchází aktivity podporující žákovu tvořivost a fantazii. Práce s textem se zaměřuje na schopnost číst s porozuměním, využít podstatných informací pro další práci s textem a jeho interpretaci. Gramatická cvičení jsou zaměřena na procvičování učiva o stavbě slova, tvoření nových pojmenování a koncovek přídavných jmen. Žáci literární text výtvarně uchopí. Jejich další úkoly se vztahují na vytvoření textu doprovázející výtvarnou koláž. Cílem lekce je žáky vést ke spolupráci ve skupině, respektování a uvědomění si odlišných názorů a možností interpretace „uměleckých“ děl.

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 5 min	motivace žáků
5 – 10 min	brainstorming
10 – 15 min	frontální výklad učitele za podpory interaktivní tabule
15 – 23 min	shrnutí o původu člověka
23 – 30 min	četba literární ukázky
30 – 40 min	porozumění a interpretace textu
40 – 45 min	zadání domácí práce

2. vyučovací hodina

0 – 8 min	kontrola domácí práce
8 – 12 min	rozdělení žáků do skupin
12 – 20 min	práce s textem
20 – 45 min	koláž – skupinová práce

3. vyučovací hodina

8 – 12 min	motivace k další práci
12 – 15 min	kritéria hodnocení
15 – 35 min	popis „uměleckého díla“
35 – 45 min	prezentace textů

4. vyučovací hodina

0 – 20 min	procházka galerií
20 – 25 min	zhodnocení prací
25 – 43 min	práce s textem – pracovní list
43 – 45 min	sebehodnocení

8.1 Olbrach, I.: *Adam a Eva* – textová ukázka

STARÝ ZÁKON - ADAM A EVA

Bůh Hospodin udělal člověka z hlíny a vdechl do jeho chřípí život. Dal mu jméno Adam, to jest: muž ze země. Stvořil pro něho ráj Eden, překrásnou zahradu plnou rozkošného stromů s ovocem chutným, svažovanou řekou, která jedním ze čtyř ramen obtékala zemi zlata a drahého kamení. Vzal Hospodin člověka, postavil ho do ráje, dal mu jej k obývání a přivedl mu všechna zvířata i ptactvo nebeské, aby na ně pohleděl a určil, jak by se mělo každé z nich jmenovati. Adam dal jména všemu dobytku, ptactvu a vši divoké zvěři.

Uprostřed ráje stály dva stromy. Strom života a strom vědění dobrého i zlého. Když Bůh odevzdával Adamovi ráj k vzdělávání, rozkázal mu: „Ze všech rajsých stromů jísti smíš, ale ze stromu vědění dobrého a zlého nejez, neboť v kterýkoli den bys z něho jedl, zemřeš smrtí!“

Adam byl v Edenu sám a Hospodinu se ho zželelo. „Není dobré, aby byl člověk samotný, stvořím mu pomocníka,“ pravil. Seslal na Adama tvrdý sen, ve spánku mu vyňal žebro a to místo vyplnil tělem. Z žebra pak učinil ženu, a když se Adam probudil, přivedl ji k němu.

Od té chvíle pobývali Adam a jeho žena pospolu, těšíce se z krásy ráje a požívající jeho plodů. Byli pak oba dva nazí, ale nestyděli se.

Mezi živočichy, které Bůh stvořil, byl však tvor chytrý a lstivý: had. Ten se skryl u stromů stojících uprostřed Edenu, a když sem přišla žena, ptal se jí: „Je to pravda, že vám Bůh nedovoluje jísti ze všech stromů, které zde jsou?“

Odpověděla mu: „Ovoce rajsých stromů požíváme, jen ovoce stromu, který stojí uprostřed ráje, nám Bůh zakázal jísti, a dotkneme-li se ho, zemřeme.“

Ale had řekl: „Nikoli, nezemřeli byste, ale Bůh vám to proto nedovoluje, že ví, kdybyste toho ovoce okusili, že by se otevřely vaše oči a že byste byli jako bohové, kteří vědí dobré i zlé.“

8.2 Olbracht, I.: *Adam a Eva* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 5 min motivace žáků

Vyučující žákům představí koncept lekce. Oznámi jim, že nejprve budou badateli pátrajícími po původu člověka na zemi, dostanou možnost pojmenovat nové druhy zvířat na naší planetě a stanou se světově uznávanými malíři, jejichž díla budou vystavena v Národní galerii.

5 – 10 min brainstorming

Žáci mají 2 minuty, aby do pracovního listu zaznamenali vše, co je napadne, když se řekne původ člověka. Společně jejich nápady zapíšeme na interaktivní tabuli.

10 – 15 min frontální výklad učitele za podpory interaktivní tabule

Učitel žáky seznámí se dvěma základními teoriemi o původu člověka – teorií evoluční a kreacionistickou.

15 – 23 min shrnutí o původu člověka

Žáci ve svých pracovních listech vyplní cvičení č. 2 a 3, která se týkají původu člověka. Stejná cvičení jsou připravena na interaktivní tabuli.

√ cv. 2

Na světě jsou **dvě** nejrozšířenější teorie o původu člověka. Jedna z nich tvrdí, že člověk se **vyvinul** z **opice** postupným přirozeným vývojem. Této teorii se říká **evoluční**. Zastánci druhé teorie tvrdí, že člověk byl stvořený **Bohem** stejně jako celý **svět** během **sedmi** dnů. Této teorii se říká **kreacionistická**.

√

cv. 3

Evoluční teorie

Vědec

Charles Darwin

Opice

Evoluce

Kreacionistická teorie

Adam a Eva

Víra

Bůh

Stvoření z ničeho

23 – 30 min četba literární ukázky

Každý žák si samostatně přečte ukázku od Ivana Olbrachta z knihy *Biblické příběhy*.

30 – 40 min porozumění a interpretace textu

Učitel pokládá žákům otázky týkající se správného porozumění textu.

?

Které postavy v příběhu můžeme považovat za kladné a které za záporné?

Bůh – kladná postava

had – záporná postava

Adam a Eva – postavy, které mají jak kladné, tak záporné vlastnosti

?

Adam pojmenoval všechna zvířata na zemi. **P**

Jméno Adam znamená prvorozený. **P**

Adam měl dovoleno jíst ze stromu vědění všeho dobrého a zlého. **L**

Had zakazoval jíst Adamovi ovoce ze stromu vědění všeho dobrého a zlého. **L**

40 – 45 min zadání domácí práce

Žáci dostanou dva úkoly. První se týká procvičování pravidel pravopisu – cvičení č. 5 pracovního listu. Druhým domácím úkolem je přinést si do školy staré noviny, časopisy, plakáty, pohlednice, které mohou rozstříhat. Učitel žáky upozorní, aby měli na další vyučování připravené výtvarné pomůcky.

2. vyučovací hodina

0 – 8 min kontrola domácí práce

√ cv. 5

Istiví hadi, nazí lidé, s chutným ovocem, rajský sad, učiněný ráj na zemi, hloupý zákaz, pravý důvod, zvířecí řeč, se zlými úmysly, v rozsáhlých alejích, do všech světových stran, Adamovy způsoby

8 – 12 min rozdělení žáků do skupin

Žáci se rozdělí do skupin. Je možné využít nastříhaných barevných papírků, které si následně žáci losují⁷¹ nebo je nechat samostatně vytvořit tří až čtyř členné skupiny.

12 – 20 min práce s textem

V této fázi si vyučující společně s žáky shrne, o čem text Adam a Eva vypráví. Požádá některého z žáků, aby příběh dovyprávěl. Společně sestaví důležité momenty („obrazy“) příběhu a zapíše je na tabuli.

Na tabuli mohou být následující hesla:

Stvoření Adama z hlíny.

Bůh přivedl zvířata k Adamovi, aby je mohl pojmenovat.

Vyjmutí Adamova žebra. Stvoření Evy.

Hadovo našeptávání.

Utržení jablka ze zakázaného stromu.

Vyhnání Adama a Evy z ráje.

⁷¹ Sama využívám nejčastěji metodu rozdělování na základě losování jmen. Z krabičky postupně losuji jména těch, kteří tvoří skupinu.

20 – 45 min skupinová práce – koláž

Učitel žákům zadá skupinovou práci. Úkolem každé skupiny je vytvořit na čtvrtku velikosti A3 koláž týkající se jednoho obrazu z příběhu o Adamovi a Evě. Výtvarné uchopení je zcela na jejich fantazii. Výsledné práci musí dát výstižný název. Pokud žáci během daného času nestihnou práci dokončit, připraví si ji na další hodinu jako domácí přípravu.

3. vyučovací hodina

0 – 8 min koláž – skupinová práce

Všechny skupiny rozloží své práce ve třídě tak, aby si je ostatní mohli prohlédnout. Každá skupina si vybere práci někoho jiného.

8 – 12 min motivace k další práci

Výtvarná díla podléhají kritice. Kritika neznamena něco odsoudit, ale ohodnotit. To bude právě následujícím úkolem skupin.

12 – 15 min kritéria hodnocení

	Úroveň A	Úroveň B	Úroveň C
	koláž je excelentní	koláž je výborná	koláž je dobrá
<i>Estetické a grafické zpracování koláže</i>	Koláž je zpracována neobvyklým způsobem, zaujme na první pohled. Obsahuje významný detail, či prvek upoutávající naši pozornost a přitom je zachována jednota díla. Zcela vystihuje námi formulovaný obraz.	Koláž je výborně zpracována. Je výtvarně přitažlivá. Vystihuje námi zadaný obraz. Vše je pečlivě zpracováno.	Koláž je dobře zpracovaná, na první pohled ale neupoutá, obsahuje rušivé prvky. Práce není dotažena do konce.

15 – 35 min popis „uměleckého díla“

Žáci pracují s tabulkou kritérií a podle těch hodnotí koláž. Cílem této aktivity je sepsání popisu koláže vybrané skupiny.

Ω Kritéria textu:

Text je určen návštěvníkům galerie, kteří přišli zhlédnout výstavu Stvoření člověka.

Text by neměl mít více jak 8 vět.

Text musí být co nejvýstižnější, informace musí věcné a přitom musí zaujmout zajímavými slovními spojeními.

V textu se objeví jedno přirovnání.

35 – 45 min prezentace textů

Žáci se spojí s jinou skupinou a vzájemně si vymění texty ke korektuře a vzájemně se upozorní na chyby (pravopisné i stylistické).

Za domácí úkol skupina připraví text k publikaci, tj. přepíše ho na počítači a vytiskne. Grafická úprava je na žácích a měla by korespondovat s koláží, kterou hodnotili.

4. vyučovací hodina

0 – 20 min procházka galerií

Učitel si před hodinou vybere od žáků texty, aby měl čas si je nastudovat. Hodina začne rozmístěním koláží na připravené nástěnce, pod koláže se připevní i texty.

√ Učitel na vybrané koláži modeluje, jak má průvodce v galerii okomentovat obraz.
Vážení návštěvníci, momentálně se nacházíme pod slavným obrazem Vyhnání z ráje od světoznámého a uznávaného umělce současnosti X Y. Jeho cílem bylo zachytit biblický obraz vyhnání Adama a Evy z ráje. Povšimněte si prosím opakujícího se detailu jablka. Za zmínku také stojí použití olejových barev a jejich sladění do modrých tónů. A nyní již přejdeme ke druhému obrazu.

Každá skupina si vybere svého průvodce, ten okomentuje jimi hodnocený obraz. Tak společně celá třída projde galerií obrazů.

20 – 25 min zhodnocení prací

Učitel ohodnotí práci žáků. Vyzdvihne pozitiva a upozorní na možnosti zlepšení.

25 – 43 min práce s textem

Společně s žáky se vrátíme do textu a vypracujeme cvičení 7 a 8 procvičující slovní druhy a stavbu slova

√ cv. 7

a) V první větě textu urči slovní druhy.

Bůh¹ Hospodin¹ udělal⁵ člověka¹ z⁷ hlíny² a⁸ vdechl⁵ do⁷ jeho³ chřípí¹ život.¹

b) U podstatného jména **chřípí** urči mluvnické kategorie:

chřípí = r. stř., č. jed., 2.pád, vz. stavení

c) Napiš 5 slov podřazených ke slovu divoká zvěř:

Např. vlk, medvěd, jelen, laň, jezevec, ale i slon, antilopa, lev, gepard atd.

d) Proveď rozbor stavby slova **zahrada**:

předponová část ZA- / kořen slova –HRAD- / příponová část DA

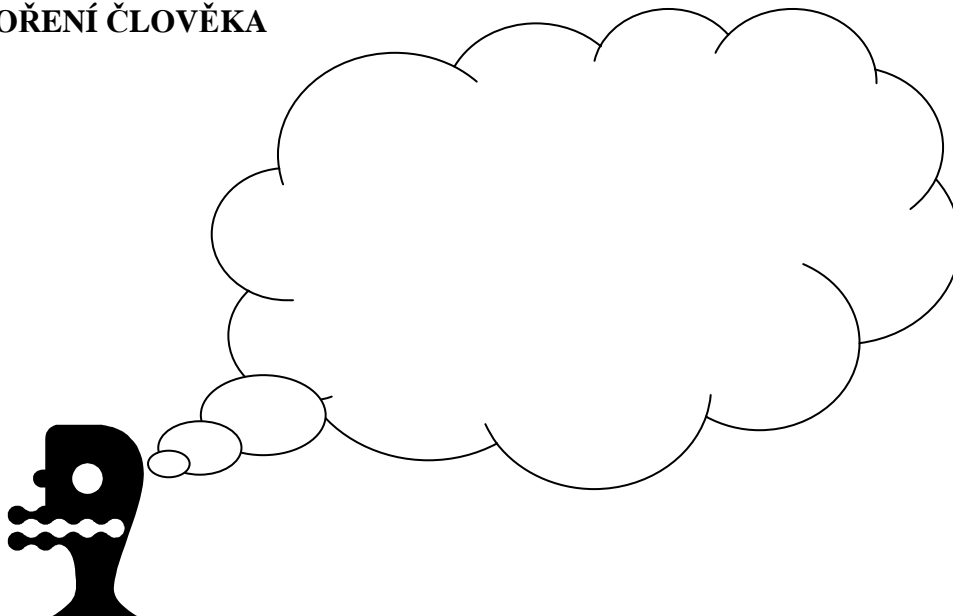
√ cvičení 8

předpona	kořen	část příponová
vz-	-děl-	-ávání
z-	-žel-	-elo
u-	-čin-	-il
	chvíl-	-e
po-	-žív-	-áme

43 – 45 min sebehodnocení

8.3 Olbracht, I.: *Adam a Eva* – pracovní list pro žáky

STVOŘENÍ ČLOVĚKA

2. Doplňte následující text slovy z nabídky. Dejte je do správného tvaru

sedm, dva, kreacionistická, evoluční, opice, vyvinout, svět, Bůh

Na světě jsou _____ nejrozšířenější teorie o původu člověka. Jedna z nich tvrdí, že člověk se _____ z _____ postupným přirozeným vývojem. Této teorii se říká _____ . Zastánci druhé teorie tvrdí, že člověk byl stvořený _____ stejně jako celý _____ během _____ dnů. Této teorii se říká _____ .

3. Následující slova zapiš do tabulky podle toho, do kterého sloupce patří.

vědec, Adam a Eva, víra, Bůh, Charles Darwin, opice, stvoření z ničeho, evoluce

Evoluční teorie	Kreacionistická teorie

Adam a Eva

Bůh Hospodin udělal člověka z hlíny a vdechl do jeho chřípí život. Dal mu jméno Adam, to jest: muž ze země. Stvořil pro něho ráj Eden, překrásnou zahradu plnou rozkošného stromů s ovocem chutným, svlažovanou řekou, která jedním ze čtyř ramen obtékala zemi zlata a drahého kamení. Vzal Hospodin člověka, postavil ho do ráje, dal mu jej k obývání a přivedl mu všechna zvířata i ptactvo nebeské, aby na ně pohleděl a určil, jak by se mělo každé z nich jmenovati. Adam dal jména všemu dobytku, ptactvu a vší divoké zvěři.

Uprostřed ráje stály dva stromy. Strom života a strom vědění dobrého i zlého. Když Bůh odevzdával Adamovi ráj k **vzdělávání**, rozkázal mu: „Ze všech rajských stromů jisti smíš, ale ze stromu vědění dobrého a zlého nejez, neboť v kterýkoli den bys z něho jedl, zemřeš smrtí!“

Adam byl v Edenu sám a Hospodinu se ho **zželelo**. „Není dobré, aby byl člověk samotný, stvořím mu pomocníka,“ pravil. Soslal na Adama tvrdý sen, ve spánku mu vyňal žebro a to místo vyplnil tělem. Z žebra pak **učinil** ženu, a když se Adam probudil, přivedl ji k němu.

Od té **chvilě** pobývali Adam a jeho žena pospolu, těšíce se z krásy ráje a požívající jeho plodů. Byli pak oba dva nazí, ale nestyděli se.

Mezi živočichy, které Bůh stvořil, byl však tvor chytrý a lstivý: had. Ten se skryl u stromů stojících uprostřed Edenu, a když sem přišla žena, ptal se jí: „Je to pravda, že vám Bůh nedovoluje jísti ze všech stromů, které zde jsou?“

Odpověděla mu: „Ovoce rajských stromů **požíváme**, jen ovoce stromu, který stojí uprostřed ráje, nám Bůh zakázal jísti, a dotkneme-li se ho, zemřeme.“

Ale had řekl: „Nikoli, nezemřeli byste, ale Bůh vám to proto nedovoluje, že ví, kdybyste toho ovoce okusili, že by se otevřely vaše oči a že byste byli jako bohové, kteří vědí dobré i zlé.“

Olbracht, I.: *Biblické příběhy*.

4. Odpověz na následující otázky. Za větu napiš P = pravda, nebo L = lež.

Adam pojmenoval všechna zvířata na zemi.

Jméno Adam znamená prvorozený.

Adam měl dovoleno jíst ze stromu vědění všeho dobrého a zlého.

Had zakazoval jíst Adamovi ovoce ze stromu vědění všeho dobrého a zlého.

5. Doplňte i, í / y, ý.

lstiv- hadi, naz- lidé, s chutn-m ovocem, rajsk- sad, učiněn- ráj na zem-, hloup- zákaz,
prav- důvod, zvířec- řeč, se zl-m- úm-sl-, v rozsáhl-ch alejích, do všech světov-ch stran,
Adamov- způsob-

chci si poznamenat ...

6. Kritéria hodnocení výtvarné koláže

	Úroveň A	Úroveň B	Úroveň C
	koláž je excelentní	koláž je výborná	koláž je dobrá
<i>Estetické a grafické zpracování koláže</i>	Koláž je zpracována neobvyklým způsobem, zaujme na první pohled. Obsahuje významný detail, či prvek upoutávající naši pozornost a přitom je zachována jednota díla. Zcela vystihuje námi formulovaný obraz.	Koláž je výborně zpracována. Je výtvarně přitažlivá. Vystihuje námi zadaný obraz. Vše je pečlivě zpracováno.	Koláž je dobře zpracovaná, na první pohled ale neupoutá, obsahuje rušivé prvky. Práce není dotažena do konce.

7. Procvičujeme mluvnici...

a) V první větě textu urči slovní druhy.

b) U podstatného jména *chřípí* urči mluvnické kategorie:

c) Napiš 5 slov podřazených ke slovu divoká *zvěř*:

d) Proveď rozbor stavby slova *zahrada*:

8. Stavba slova

a) rozděl tučně zvýrazněná slova v textu na jejich jednotlivé části:

část předponová

kořen

část příponová

poznámám si :

9. Pracovní list: Němcová, B.: *Divá Bára*

7.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
ročník	vzdělávací obor	vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Výuková lekce opírající se o text Boženy Němcové *Divá Bára* sumarizuje žákovy znalosti o příslovích a pranostikách. Rozšiřuje žákovu slovní zásobu, požaduje po něm soustředěné aktivní naslouchání při poslechu literární ukázky. Aktivitu a spolupráci s ostatními žáky při rozboru bulvární zprávy a následné tvorbě vlastního textu. Vyžaduje kritický pohled žáka při analýze mediálního sdělení a okrajově se dotýká problematiky života na vesnici v minulosti a dnes.

Tematický okruh:

část gramatická:	význam slovo, slovní zásoba, přísloví, pranostiky
část literární:	poslech literární ukázky, analýza literárního textu a následná interpretace
část slohová:	bulvární zpráva (práce s informacemi)

Časová dotace

4 vyučovací hodiny	4 x 45 minut
--------------------	--------------

Pomůcky a potřeby

žákovská portfolia, interaktivní tabule, namnožené pracovní listy, výtisk bulvárního deníku

Průběh a cíl lekce:

Výuková lekce předpokládá rozšíření povědomí o funkci přísloví a pořekadel, sumarizaci znalostí o těchto útvarech; z gramatického hlediska je dále zaměřena na rozšiřování slovní zásoby a zvláštností ve větné stavbě textu. Z literárního hlediska je lekce zaměřena na nácvik věcného a kritického naslouchání, charakteristiku literární postavy. Slohová část analyzuje bulvární zprávy a charakterizuje zprávu jako slohový útvar.

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 3 min	úvodní motivace
3 – 10 min	poslech ukázky
10 – 20 min	rozbor ukázky (význam slova, přísloví)
20 – 35 min	práce s interaktivní tabulí
35 – 43 min	samostatná práce (pracovní list – přísloví)
43 – 45 min	kontrola samostatné práce a zadání domácí práce

2. vyučovací hodina

0 – 3 min	kontrola tabulky
3 – 5 min	připomenutí audio ukázky
5 – 8 min	seznámení žáků s povídkou <i>Divá Bára</i>
8 – 18 min	četba literárního textu
18 – 30 min	práce s textem
30 – 35 min	motivace do další části hodiny
35 – 38 min	rozdělení žáků do skupin
38 - 40 min	zadání pokynů ke skupinové práci
40 – 45 min	samostatná práce žáků

3. vyučovací hodina

0 – 5 min	úvod do hodiny, kritéria pro práci s článkem
5 – 15 min	skupinová práce – krok č. 1
13 – 16 min	kontrola – krok č. 1
16 – 35 min	skupinová práce – krok č. 2
35 – 45 min	skupinová práce – krok č. 3

4. vyučovací hodina

0 – 8 min	skupinová práce – krok č. 3
8 – 10 min	motivace pro další práci
10 – 16 min	myšlenková mapa
16 – 22 min	rozhovor
22 – 25 min	monolog učitele
25 – 35 min	poslech literární ukázky
35 – 38 min	charakteristika literární postavy
38 – 43 min	pravopisné cvičení
43 – 45 min	zadání domácí práce, shrnutí hodiny.

9.1 B. Němcová: *Divá Bára* – textová ukázka

Veliké potěšení měla Bára, že ji Elška navštívila; vodila ji všude, chlubila se jí zahrádkou, vedla ji do sadu, na pole i na louku k tátovi, který se nemohl Elšce vynadivit, jak vyrostla, zkrátka pochodily všeska místa, kde se před třemi roky honívaly. Pak se usadily do sadu, Bára přinesla na misce smetany, v níž nadroben byl černý chléb, postavila ji do trávy a jedly s Elškou, jako před časy. Přitom jí vypravovala Bára o svojí černé krávičce, o Lišajovi a přišla řeč i na Josífka. „A ještě tě nemůže Vlčková vystát?“ ptala se Elška.

„Ba nemůže, jako by jí sůl do očí sypal, když mě vidí, a když neví nic jiného, haní moje oči, že prý koukám jako pulec.“

(...)

Přátelství těch dvou děvčat nebylo ale sousedkám vhod, začaly si povídat, proč se panna Elška jen s pastýřovic druží, že se to pro ni nesluší, že by měla spíše s rychtářovic, konšelovic a jinými družít. Schválně se o tom mluvilo hlasně, aby se to doneslo panně Pepince k uším. Pannu Pepinku to domrzelo. Radno nebylo sousedky popudit; mezi chasu nechtěla ale panna Pepinka Elšku poslat, děvčata zvát k sobě na faru nebylo též jaksi slušné, i mluvila o tom s Elškou. Elška krátce rozhodla, že půjde někdy vesnická děvčata navštívit, že však Bára zůstane její nejmilejší družkou. Panna Pepinka neměla ničeho proti tomu, neboť měla Báru z mnohých příčin ráda. Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Elška provdat měla.

(...)

Než Bára vídávala Elšku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží; myslila si ale, však se trefí doba, kde mi to poví. A nemýlila se Bára. Navzdor tomu, že sousedky Báru v špatném světle Elšce ukázat se snažily, rozpustilých jí spílajících, přece Elška Báře více věřila než jim a ji ráda měla jako kdy jindy.

Němcová, B.: *Divá Bára*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967, str. 24 – 26

9.2 Němcová, B.: *Divá Bára* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 3 min úvodní motivace

V úvodní části hodiny vyučující žákům nastíní průběh lekce. Může jim říci, že v následujících hodinách se budeme zabývat textem jedné z našich nejvýznamnějších spisovatelek 19. století. Zároveň nás nemine analýza současných bulvárních zpráv.

3 – 10 min poslech ukázky

Celá lekce začíná poslechem audio ukázky.⁷² Nejprve žákům rozdáme pracovní list č. 1 a upozorníme je, že s následující ukázkou budeme nadále pracovat. Audio ukázkou zastavíme v čase **6 minut a 30 sekund**.

10 – 20 min rozbor ukázky

Po skončení ukázky se učitel žáků zeptá na následující otázky:

? Kdo byli rodiče Báry?

√ Otec byl obecní pastýř Jakub, matka děvečka Bára.

? Proč si lidé mysleli, že Bára je dítě podstrčené divou ženou?

√ Báry matka byla nalezena ostatními ve mdlobách a po probuzení řekla, že se jí udělalo zle. Ženy z vesnice z jejího vyprávění usoudily, že ji na zem porazila polednice.

⁷² Dostupné z http://www.rozhlas.cz/ctenarskydenik/dila/_zprava/diva-bara-bozena-nemcova--484326 [cit. 16. 10. 2012]

Poté plynule přejdeme ke cvičení č. 1 a č. 2

√ cv. 1

a) jedinačka = jedináček

b) širák = klobouk

c) nohavice = kalhoty

Tvar podstatného jména nohavice i kalhoty je možný pouze v množném čísle. Podstatná jména, která jsou pouze ve tvaru množného čísla, nazýváme pomnožná.

√ cv. 2

a) mít tři křížky za sebou = být starší třiceti let (jeden křížek znamená deset let)

b) podobné jako vejce vejci = něco je stejné, totožné

c) lepší za vlastním snopem, než za cizím mandelem = mandel je označení pro seskupení asi 15 svazků, do kterých se dříve vázalo obilí; přísloví tak odkazuje na moudrost, že lepší je mít své vlastní a jisté, než spoléhat na cizí, nejisté.

Lepší vrabec v hrsti, nežli holub na střeše.

20 – 35 min práce s interaktivní tabulí

Následuje práce s interaktivní tabulí. Tato prezentace a cvičení jsou uložena na CD-ROMU.

- Prvním úkolem je správně přiřadit slova pranostika a přísloví k jejich definicím
- Ve druhém úkolu mají žáci správně do tabulky rozřadit přísloví a pranostiky
- Poslední třetí úkol je zaměřen na správné doplnění přísloví

35 – 43 min pracovní list – samostatná práce

Žáci samostatně vypracují cvičení č. 3. Jejich úkolem je sestavit z nabízených slov 6 pranostik či přísloví. Slova zvýrazněná kurzívou jsou počátky vět. Poté učitel s žáky cvičení zkontroluje.

√ cv. č. 3

MLUVITI	KAPE	KDO	UMOŘILO	DNE	ALE
STOKRÁT	LUCIE		HODINU	MED KÁPĚ	DNŮ
JE					
KRÁLE		NEPŘÍDÁ	VÍCE	MEDARDOVA	
TOHO					
NEOBLIZUJ	STŘÍBRO	NIC	OSLA	MLČETI	
SAMÝ		ZLATO	ČTYŘICET	HODINU	
TŘI NOCI	NA				
		UPIJE			

Mluviti stříbro, mlčeti zlato

Stokrát nic umořilo osla

Kdo je samý med, toho neoblizuj

Lucie noci upije, ale dne nepřídá

Lucie noci upije, ale dne nepřídá

Medardova kápe čtyřicet dní kape

Na tři krále o hodinu více

43 – 45 min zadání domácí práce

Úkolem žáků je přinést si na další hodinu výtisk bulvárních novin a doplnit tabulku v pracovním listu, která se týká přísloví.

2. vyučovací hodina

0 – 3 min kontrola tabulky

Tabulka je sestavena dle metody Analýza věcných rysů. Její správné vyplnění vypadá následujícím způsobem.

√ Tabulka s řešením

	Jedná se o ustálená slovní spojení.	Týká se přírodních úkazů.	Nese v sobě mravní ponaučení.
PŘÍSLOVÍ	√	X	√
POŘEKADLA	√	√	X

3 – 5 min připomenutí audio ukázky

Učitel s žáky shrne, o čem byla ukázka, které postavy v ní vystupovaly, a co se stalo. Může pokládat například následující otázky.

? *Které postavy v ukázce vystupovaly? Jak se jmenovaly?*

√ *Jakub, obecní pastýř. Bára, jeho žena, děvečka. Bára, jejich dítě. Ženy ze vsi.*

? *Které významné události se v ukázce staly?*

√ *Svatba Jakuba a Báry, narození jejich dítěte, nařčení, že dítě podstrčila polednice.*

5 – 8 min seznámení žáků s povídkou Divá Bára a spisovatelkou Boženou Němcovou

Učitel žáky seznámí s povídkou Divá Bára. Vysvětlí, proč se Báře říkalo divá, kdo byla Eliška. Je důležité obě postavy žákům dostatečně představit. Podle svého uvážení se vyučující může zmínit o autorčině životě. Neprozrazuje žákům, proč se Eliška trápila a jak jí Bára pomohla. Následně jim rozdá pracovní list č. 2.

8 – 18 min četba literárního textu

Každý žák si samostatně přečte literární ukázkou.

Následuje interpretace literární ukázkou formou řízeného rozhovoru mezi učitelem a žáky. Učitel může pokládat následující otázky:

- ? Jak se vám text četl?
- ? Rozuměli jste všem slovům v textu? Pokud ne, kterým nerozumíte ?
- ? Shrňte, co se v ukázkou událo.

18 – 30 min práce s textem

Žáci samostatně zpracují úkoly pod textem. První úkol se týká pochopení textu, ve druhém žáci přeformulují vybrané věty textu dle zadání.

√	cv. 1	
Má Vlčková Báru ráda?		ANO x NE
Bára Elišce vyprávěla o tom, jak umí plavat.		ANO x NE
Eliška byla rozhodnutá, že její nejlepší kamarádkou zůstane Bára.		ANO x NE
Eliška byla smutná, ale neřekla Báře, co jí trápí.		ANO x NE

√ cv. 2

Než Bára vídávala Elišku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží.

Bára pozorovala, že je Eliška často zamyšlená, smutná, a proto si myslela, že ji něco trápí.

Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Eliška provdat měla.

Myslela si, že se Bára nevdá a zůstane její pravou rukou, až se Eliška provdá.

30 – 35 min motivace do další části hodiny

Učitel žákům pokládá následující otázky.

? Myslíte si, že obyvatelé vesnice schvalovali přátelství Báry a Elišky?

√ Ne, neschvalovali.

? S kým se měla Eliška spíše přátelit? Je správné, že šířili pomluvy?

√ Rozdílné sociální postavení, o Báře se říkalo, že je divá.

Eliška se měla přátelit s dcerami rychtáře, konšelů.

Šíření pomluv není správné. Měli to přijít říct Elišce či panně Pepince přímo do očí.

Pomluvy nejsou na světě ničím novým, jak si žáci mohli v ukázce všimnout. A pomluvy jsou i důvodem, proč si měli přinést bulvární deník. Toto sdělení vyučující žákům předá, než dojde k rozdělení do skupin.

35 – 38 min rozdělení žáků do skupin

Necháme žáky, aby se podle svých preferencí rozdělili do skupin po třech až čtyřech.

38 - 40 min zadání pokynů ke skupinové práci

Učitel žákům řekne, aby společně ze svých novin vybrali jeden článek, se kterým budou následující hodinu pracovat. Všichni si ho musí do další hodiny přečíst.

40 – 45 min samostatná práce žáků

Žáci si ve skupinách vyberou vhodnou ukázkou k rozboru. Učitel skupiny obchází a pomáhá jim najít správný článek.

3. vyučující hodina

0 – 5 min úvodní motivace, kritéria pro práci s článkem

Na začátku hodiny učitel stanoví kritéria pro práci s článkem, může je ve stručnosti zapsat na tabuli.

Ω Kritéria pro práci s textem

CÍL: sepsání bulvární zprávy o divé Báře

I. krok – co je to zpráva. jaké jsou znaky bulvární zprávy

II. krok – tvoříme vlastní zprávu

III. krok – prezentace naší práce

IV. krok – uznání - otázka

5 – 15 min skupinová práce – krok č. 1

Skupina samostatně pracuje na kroku číslo I. Žáci vědí, že si mají přečíst vybranou zprávu z bulvárního deníku. Společně zformulovat, co je podle nich zpráva a co musí obsahovat. Odpovědět, co je to bulvární zpráva.

13 – 16 min kontrola – krok č. 1

Vyučující s žáky vyplní v pracovním listu úkol č. 4

√ cv. 4

ZPRÁVA

informuje o události, která se již stala. Odpovídá na otázky: kdo, co, kde, kdy, proč, jak. Na konci zprávy bývá krátké zhodnocení události.

znaky bulvární zprávy: nepravdivé informace, cílem je šokovat, získat co největší, množství čtenářů

16 – 35 min skupinová práce – krok č. 2

Úkolem skupiny je vytvořit na základě získaných informací o Báře bulvární zprávu. Ta je určena pro místní tisk obce Vestec, kde Bára žije, s cílem poškodit její osobu.

Žáci samostatně pracují, učitel kontroluje práci skupin.

35 – 45 min skupinová práce – krok č. 3

Skupiny jednotlivě přečtou své práce. Hodnotíme je na základě metody Uznání – otázka.

4. vyučovací hodina

0 – 8 min skupinová práce – krok č. 3

Na začátku hodiny je dokončena prezentace a hodnocení skupinových prací. Učitel zhodnotí práci žáků.

8 – 10 min motivace pro další práci

Vyučující žákům položí otázku, zda nezapomněli, že byla Eliška smutná.

10 – 16 min myšlenková mapa

Žáci vytvoří svojí vlastní myšlenkovou mapu na téma trápení. Postupně pak chodí doplňovat jednotlivé obláčky na interaktivní tabuli.

16 – 22 min rozhovor

Učitel položí žákům otázku, co podle nich Elišku trápilo. Mohlo to být něco z naší myšlenkové mapy?

22 – 25 min monolog učitele

Učitel žákům prozradí, proč se Eliška ve skutečnosti trápila a jak jí Bára pomohla.

√ Eliška se trápila kvůli nešťastné lásce. Panna Pepinka ji chtěla provdat za ženicha, kterého jí sama vybrala. Byl jím správce ze sousedního panství a Eliška si ho vzít nechtěla. Bára věděla, že pan správce je strašpytel, a proto se rozhodla vystrašit, aby si Elišku nevzal. Nakonec byla ale Bára jako strašidlo odhalena.

25 – 35 min poslech literární ukázky

Vyučující přečte žákům následující ukázkou

Bára stála před farářem. „Dělala jsi to strašidlo?“ vyslyšel pan farář. „Dělala, velebný pane,“ neohroženě řekla Bára. „A proč?“ „Věděla jsem, že je pan správce strašpytel. Chtěla jsem odstrašit pana správčího, aby netrápil pannu Elšku, ona ho nemůže vystát a umřela by, kdyby si ho musela vzít.“ „Pamatuj si, abys nehasila nikdy, co tě nepálí; i bez tebe bylo by se to spořádalo. Jak si mohla z můstku zmizet?“

„Dobře, velebný pane; shodila jsem plachty i šaty ze sebe, skočila do řeky a pod vodou jsem kus plovala, tudy mne nikdo neviděl.“

„Pod vodou plovala!“ spráskl ruce pan farář, „jaké to děvče! A v noci! Kdo tě tomu naučil!“ Báře bylo divení farářovo skoro směšné. „I velebný pane, táta mne navedl, jak musím se pohybovat, ostatně jsem se naučila sama. To není žádný kumšt. Já znám v řece každý kámen, čeho bych se byla bála.“ Pan farář ještě dlouhé napomenutí Báře dal, pak ji poslal do čeledníka, by tam čekala na rozsudek. Poradil se pan farář s rychtářem, konšely i panem učitelem a usoudili tak, když udělala Bára takové všeobecné pohoršení a tolik se odvážila, aby veřejně potrestána byla. Uložil se jí trest ten, aby byla jednu celou noc zavřena v kostnici venku na hřbitově. Zdál se to být všem hrozný trest, ale když prý je tak smělá, že se ničeho a nikoho nebojí, ať prý pozná, co je to bát se.

Němcová, B.: *Divá Bára*. Praha: Státní nakladatelství pro děti a mládež, 1967, str. 42.

35 – 38 min charakteristika literární postavy

Učitel vyvolá některého žáka, aby shrnul, jaká byla divá Bára. A na závěr příběh sám shrne.

✓ Divá Bára byla odvážná a nebojácná. Nevěřila „babským povídkám“, nebála se vody, noci, a proto si ostatní obyvatelé vesnice mysleli, že je divé (od polednice podstrčené) dítě. Bára byla hodné a pracovité děvče, pomáhala svým přátelům – Elišce a Josífkovi. Příběh končí svatbou Báry a myslivce.

38 – 43 min pravopisné cvičení

Žáci vyplní předposlední cvičení v pracovním listu. Jejich úkolem je doplnit vynechaná písmena v textu.

√ cv. 8

Pan farář ještě dlouhé napomenutí Báře dal, pak ji poslal do čeledníka, by tam čekala na rozsudek. Poradil se pan farář s rychtářem, konšely i panem učitelem a usoudili tak, když udělala Bára takové všeobecné pohoršení a tolik se odvážila, aby veřejně potrestána byla. Uložil se jí trest ten, aby byla jednu celou noc zavřena v kostnici venku na hřbitově. Zdál se to být všem hrozný trest, ale když prý je tak smělá, že se ničeho a nikoho nebojí, ať prý pozná, co je to bát se.

43 – 45 min zadání domácí práce, shrnutí hodiny, sebehodnocení

Na závěr hodiny učitel ohodnotí práci žáků, zadá jim domácí úkol, kterým je poslední cvičení pracovního listu.

9.3 Němcová, B.: *Divá Bára* pracovní list pro žáky č. 1

Pozorně poslouchej následující ukázkou.

1. Co znamenají tato slova? Nahrad' je vhodnými termíny, které užíváme dnes.

a) jedináčka =

b) širák =

c) nohavice =

- Čím je z gramatického hlediska zvláštní slovo **nohavice** a jeho současný ekvivalent? Jak těmto slovům říkáme?

2. Vysvětli, co znamenají následující slovní spojení.

a) mít tři křížky za sebou =

b) podobné jako vejce vejce =

c) lepší za svým snopem, než za cizím mandelem =

- Vyjádřete slovní spojení „lepší za svým snopem, než za cizím mandelem“ jinými slovy? Jak se těmto slovním spojením říká?
-

3. Poskládej rozházená slova. Vzniknou tak pranostiky a přísloví. (malá nápověda – slova vytištěná *kurzívou* jsou počáteční slova vět)

<i>MLUVITI</i>	<i>KAPE</i>	<i>KDO</i>	<i>UMOŘILO</i>	<i>DNE</i>	<i>ALE</i>
<i>STOKRÁT</i>	<i>LUCIE</i>	<i>HODINU</i>	<i>MED KÁPĚ</i>	<i>DNŮ</i>	<i>JE</i>
<i>KRÁLE</i>	<i>NEPŘÍDÁ</i>	<i>VÍCE</i>	<i>MEDARDOVA</i>	<i>TOHO</i>	
<i>NEOBLIZUJ</i>	<i>STŘÍBRO</i>	<i>NIC</i>	<i>OSLA</i>	<i>MLČETI</i>	<i>SAMÝ</i>
	<i>ZLATO</i>	<i>ČTYŘICET</i>	<i>NA UPIJE</i>	<i>HODINU</i>	<i>TŘI NOCI</i>

4. Doplň následující tabulku. Použij následující znaky: X = NE / $\sqrt{\quad}$ = ANO

	Jedná se o ustálená slovní spojení.	Týká se přírodních úkazů.	Nese v sobě mravní ponaučení.
PŘÍSLOVÍ			
POŘEKADLA			

Chci si poznamenat...

9.3 Němcová, B.: *Divá Bára* – pracovní listy pro žáky č. 2

DIVÁ BÁRA

Veliké potěšení měla Bára, že ji Elška navštívila; vodila ji všude, chlubila se jí zahrádkou, vedla ji do sadu, na pole i na louku k tátovi, který se nemohl Elšce vynadivit, jak vyrostla, zkrátka pochodily všeska místa, kde se před třemi roky honívaly. Pak se usadily do sadu, Bára přinesla na misce smetany, v níž nadroben byl černý chléb, postavila ji do trávy a jedly s Elškou, jako před časy. Přitom jí vypravovala Bára o svojí černé krávě, o Lišajovi a přišla řeč i na Josífka. „A ještě tě nemůže Vlčková vystát?“ ptala se Elška.

„Ba nemůže, jako by jí sůl do očí sypal, když mě vidí, a když neví nic jiného, haní moje oči, že prý koukám jako pulec.“

(...)

Přátelství těch dvou děvčat nebylo ale sousedkám vhod, začaly si povídat, proč se panna Elška jen s pastýřovic druží, že se to pro ni nesluší, že by měla spíše s rychtářovic, konšelovic a jinými družít. Schválně se o tom mluvilo hlasně, aby se to doneslo panně Pepince kuším. Pannu Pepinku to domrzelo. Radno nebylo sousedky popudit; mezi chasu nechtěla ale panna Pepinka Elšku poslat, děvčata zvat k sobě na faru nebylo též jaksi slušné, i mluvila o tom s Elškou. Elška krátce rozhodla, že půjde někdy vesnická děvčata navštívit, že však Bára zůstane její nejmilejší družkou. Panna Pepinka neměla ničeho proti tomu, neboť měla Báru z mnohých příčin ráda. Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Elška provdat měla.

(...)

Než Bára vídávala Elšku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží; myslila si ale, však se treffí doba, kde mi to poví. A nemýlila se Bára. Navzdor tomu, že sousedky Báru v špatném světle Elšce ukázat se snažily, rozpustilých jí spílající, přece Elška Báře více věřila než jim a ji ráda měla jako kdy jindy.

1. Odpověz na následující otázky ANO x NE.

Má Vlčková Báru ráda?	ANO x NE
Bára Elišce vyprávěla o tom, jak umí plavat.	ANO x NE
Eliška byla rozhodnutá, že její nejlepší kamarádkou zůstane Bára.	ANO x NE
Eliška byla smutná, ale neřekla Báře, co jí trápí.	ANO x NE

2. Přeformuluj následující věty tak, jak bys je dnes řekl ty:

a) Než Bára vídávala Elšku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží.

b) Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Eliška provdat měla.

3. Odpověz na následující otázky:

- Byli ve vesnici rádi, že se Bára s Eliškou přátelí?
- S kým se měla Eliška kamarádit?
- Je správné, že vesničané šířili pomluvy? Svě tvrzení zdůvodni.

pracujeme ve skupině ...

4. název článku, který jsme společně vybrali:

ZPRÁVA =

- znaky bulvární zprávy:

5. Jaké informace o Báře máme? Co o ní vše víme?

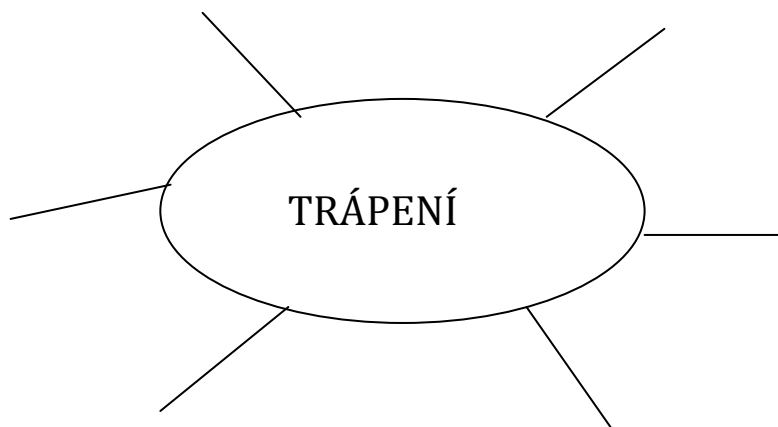
6. Úkolem tvojí skupiny je vytvořit bulvární zprávu o divé Báře. Dodržte následující kritéria:

- a) Zpráva je určena pro noviny vycházející ve vesnici Vestec, kde Bára žije.
- b) Záměrem zprávy je Báru poškodit.
- c) Zpráva by neměla mít více jak 12 vět.
- d) Vaše zpráva musí začínat nebo končit vhodným příslovím.
- e) Dbejte na správný pravopis. Pokud si nejste jisti, použijte Pravidla českého pravopisu.

Chci si poznamenat:

7. Dopln myšlenkovou mapu

8. V následujícím textu doplň vynechaná písmena:

Pan farář ještě dlouhé napomenutí Báře dal, pak ji poslal do čeledníka, b- tam čekala na ro-sudek. Poradil se pan farář s rychtářem, konšel- i panem učitelem a usoudil- tak, když udělala Bára takové všeobecné pohoršení a tolik se odvážila, aby veřejně potrestána byla. Uložil se jí trest ten, ab- b-la jednu celou noc zavřena v kostnici venku na hřb-tově. Zdál se to b-t všem hrozný trest, ale když prý je tak sm-lá, že se ničeho a nikoho nebojí, ať prý pozná, co je to bát se.

9. Vysvětli následující pojmy. Pokud si nejsi jistý, použij učebnici dějepisu.

a) konšel =

b) rychtář =

Mohl by na vesnici dnes rychtář, konšel, učitel a farář vynést nad Bárrou rozsudek?
Proč ano? Proč ne?

Chci si poznamenat:

10. Pracovní list: Novahica, J.: *Cukrářská bossanova*

7.

ročník

český jazyk a
literatura

vzdělávací obor

jazyk a jazyková
komunikace

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Výuková lekce je postavena na textu českého písničkáře Jaromíra Nohavici. Jeho píseň *Cukrářská bossanova* je páteří celé hodiny. Odvíjí se od ní úkoly zaměřené na rozšiřování slovní zásoby a také následná charakteristika postav vystupujících v písni. Ve slohové části hodiny se žáci – za pomoci omezeného počtu znaků – pokusí o výstižné formulování textu o zdravé výživě. Ve slohové části hodiny se žáci pokusí formulovat co nejvýstižnější text omezený počtem znaků o zdravé výživě.

Tematický okruh:

část gramatická: rozšiřování slovní zásoby

část literární: práce s textem (doplňování chybějících slov), naslouchání

část slohová: jednoduché komunikační žánry – textová zpráva

Časová dotace

1 vyučovací hodiny	1 x 45 min
--------------------	------------

Pomůcky a potřeby

hudební ukázka (dostupná online), pracovní listy
--

Průběh a cíl lekce:

<p>Během této vyučovací hodiny žáci budou doplňovat chybějící slova do textu písně. Budou charakterizovat hlavní postavu textu. V průběhu hodiny si rozšíří slovní zásobu a v závěru hodiny napíše co nejvýstižnější textovou zprávu o zdravém životním stylu s omezeným rozsahem znaků.</p>
--

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 2 min	úvodní motivace
2 – 15 min	práce s textem – doplňování chybějících slov
15 – 20 min	pětilístek
20 – 30 min	význam slova
30 – 35 min	řízený rozhovor
35 – 43 min	textová zpráva
43 – 45 min	sebehodnocení

10.1 Nohavica, J.: *Cukrářská bossanova* – textová ukázka

Můj přítel
snídá sedm kremrolí
a když je spořádá
dá si repete
hruškové cukrlátko
On totiž říká
Dobré lidi zuby nebolí
a je to paráda
chodit po světě
a mít
mít v ústech sladko
Sláva
cukr a káva
a půl litru becherovky
hurá
půjč mi bůra
útrata dnes dělá čtyři stovky
Všechny cukrářky z celé republiky
na něho dělají slad'ouneké cukrbliky
a on jim za odměnu zpívá zas a znovu
tuhletu Cukrářskou bossanovu
Můj přítel Karel
pije šťávu z bezinek
říká že nad ni není
že je famózní glukózní monstrózní
ať si taky dám
Koukej jak mu roste
oblost budoucích maminek
a já mám podezření
že se zakulatí jako míč

a až ho někdo kopne odkutálí se mi pryč
a já zůstanu sám
úplně sám
Sláva ...
Můj přítel Karel Plíhal
už na špičky si nevidí
postava fortelná
se mu zvětšuje
výměra tři ary
On ale říká
Glycidy jsou pro lidi
je prý v něm kotelna
ta cukry spaluje
někdo se zkáruje někdo se zfetuje
a on jí bon pari bon pari
bon bon bon bon pari
Sláva ...

Nohavica, J.: *Cukrářská bossanova*.

Dostupné http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/cukrarska_bossanova.htm. [cit. 27. 1. 2012]

10.2 Nohavica, J.: *Cukrářská bossanova* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 2 min úvodní motivace

Učitel žákům může na tabuli následující výrazy: *Jaromír Nohavica, kremrole, Karel Plíhal, cukrárna*. Vyučující se zeptá na společný znak těchto slov. Poté jim rozdá pracovní listy.

2 – 15 min práce s textem

Nejprve učitel nahlas přečte text s chybějícími slovy. Upozorní žáky, že jim pustí celou píseň od Jaromíra Nohavici a jejich úkolem je doplnit vynechaná slova. Po doplnění slov mohou žáci píseň zazpívat (učitel je může doprovodit na kytaru).

15 – 30 min pětilístek

Dalším úkolem žáků je vytvořit pětilístek o Karlu Plíhalovi na základě toho, co se o něm dozvěděli v textu. Po přečtení několika prací učitel doplní informace o Karlu Plíhalovi i Jaromíru Nohavicovi.

30 – 35 min význam slova

Žáci vyplní krátký test. Jejich úkolem je vždy označit správnou odpověď.

√ **Řešení testu**

Když chceme „půjčit bůra“, prosíme o:

pět korun

deset korun

dvacet korun

Opozitum ke slovu sladko je:

slano

hořko

kyselo

Slovo repete znamená:

tříkrát a dost

dát si ještě jednou

už nikdy více

Tři ary je:

30 m²

300 m²

3000 m²

35 – 43 min textová zpráva

Vyučující zadá žákům poslední úkol. Mají sepsat textovou zprávu (SMS) Karlu Plíhalovi, aby přestal navštěvovat cukrárnu, neboť to škodí jeho zdraví.

43 – 45 min shrnutí, sebehodnocení

Ukázka je dostupná z <http://www.youtube.com/watch?v=Y-uajbGASxk>

10.3 Nohavice, J.: *Cukrářská bossanova* – pracovní list pro žáky

Jaromír Nohavica: Cukrářská bossanova

Můj přítel
snídá _____ kremrolí
a když je spořádá
dá si repete
hruškové cukrlátko
On totiž říká
_____ lidi zuby nebolí
a je to paráda
chodit po světě
a mít
mít v ústech sladko
Sláva
cukr a káva
a půl litru becherovky
hurá
půjč mi _____

útrata dnes dělá čtyři stovky

Všechny cukrářky z celé republiky
na něho dělají sladounké cukrbliky
a on jim za odměnu zpívá zas a znovu
tuhletu Cukrářskou bossanovu

Můj přítel _____
pije šťávu z bezinek

říká že nad ni není

že je famózní glukózní monstrózní
ať si taky dám

Koukej jak mu roste
oblost _____ maminek

a já mám podezření
že se zakulatí jako míč

a až ho někdo kopne odkutálí se mi
 pryč

a já zůstanu sám
úplně _____

Sláva ...

Můj přítel Karel _____

už na špičky si nevidí

postava fortelná

se mu zvětšuje

výměra tři ary

On ale říká

Glycidy jsou pro lidi

je prý v něm kotelna

ta cukry spaluje

někdo se zkáruje někdo se zfetuje

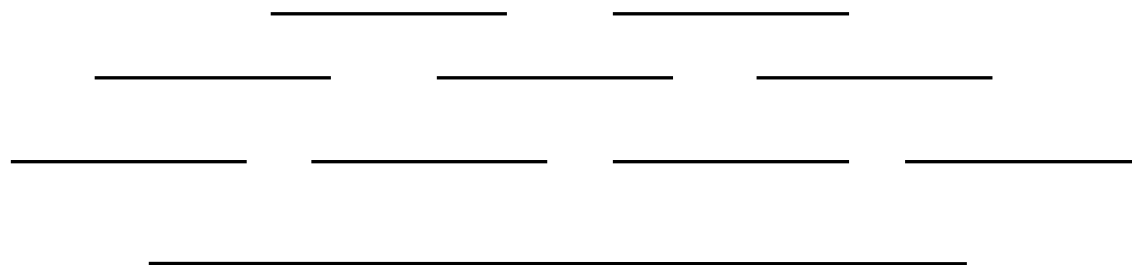
a on jí _____ _____ bon pari

bon bon bon bon pari

Sláva ...

Nohavica, J.: *Cukrářská bossanova*.

KAREL PLÍHAL

***Vyplň následující „test“, vždy pouze jedna odpověď je správná.**

Když chceme „půjčit bůra“, prosíme o:

- a) pět korun
- b) deset korun
- c) dvacet korun

Opozitum ke slovu sladko je:

- a) slano
- b) hořko
- c) kyselo

Slovo repete znamená:

- a) třikrát a dost
- b) dát si ještě jednou
- c) už nikdy více

Tři ary je:

- a) 30 m²
- b) 300 m²
- c) 3000 m²

***Napiš krátkou textovou zprávu (SMS) Karlu Plíhalovi. Máš vážné obavy o jeho zdravotní stav, a proto ses mu rozhodl/a napsat. Zpráva nesmí mít více jak 320 znaků (= písmen)**

Chci si poznamenat:

11. Pracovní list: London, J.: *Bílý tesák*

8.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
----	--------------------------	-----------------------------

ročník

vzdělávací obor

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Tato výuková lekce je zaměřena na opakování větných členů, zejména přívlastku shodného a příslovečného určení. V úvodním jazykovém rozboru je pozornost zaměřena na opakování mluvnických kategorií. Literární část je založena na metodě čtení s tabulkou postav. Ta žákům následně usnadní práci při psaní vnitřního monologu jedné z postav vyskytujících se v textu.

Tematický okruh:

část gramatická:	větné členy, mluvnické kategorie
část literární:	čtení s tabulkou postav
část slohová:	vnitřní monolog literární postavy

Časová dotace

2 vyučovací hodiny	2 x 45 min
--------------------	------------

Pomůcky a potřeby

žakovská portfolia, namnožené pracovní listy, projektor/interaktivní tabule

Průběh a cíl lekce:

<p>Žáci si během první hodiny procvičí čtení s tabulkou postav a zopakují si větné členy, zejména přívlástek shodný a příslovečné určení. V následující hodině pracují ve dvojicích na tvorbě vnitřního monologu jedné z postav, při kterém musí využít přímou řeč. Pravidla pro psaní přímé řeči si žáci procvičí ve cvičení určeném pro interaktivní tabuli.</p>
--

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 5 min	úvodní motivace
5 – 25 min	četba textu s tabulkou postav
25 – 33 min	kontrola tabulky postav
33 – 43 min	jazykový rozbor
43 – 45 min	sebehodnocení, zadání domácího úkolu

2. vyučovací hodina

0 – 8 min	kontrola domácího úkolu
8 – 10 min	návrat k tabulce postav
10 – 12 min	zadání kritérií
12 – 20 min	přímá řeč – opakování
20 – 43 min	vnitřní monolog postavy

11.1 London, J.: *Bílý tesák* – textová ukázka

„Lehni! No tak, lehni!“

To byla jedna z věcí, kterým ho pán naučil, a Bílý Tesák, třeba vzdorovitě a nerad, poslechl.

„Tak, maminko!“

Scott po ní rozepjal náruč, hleděl však stále na Bílého tesáka.

„Lehni!“ napomínal ho. „Hezky si lehni!“

Bílý tesák, tiše se ježící a přikrčený k novému skoku, klesl opět zpátky a pozoroval, jak se nepřátelský čin opakuje. Pánovi to však neublížilo, stejně jako objetí cizího boha, které následovalo. Pak byly kufry naloženy do vozu, cizí bohové i pán nastoupili a Bílý tesák běžel za nimi, hned ostražitě vzadu, hned naježeně okolo koní, jako by je varoval, že je na svém místě a bdí, aby se nic nestalo bohovi, kterého tak rychle vezou krajinou.

Po čtvrt hodině projel vůz kamennou branou, pod klenbou spletených větví ořechové aleje. Po obou stranách se prostíral trávník, z něhož tu a tam rostly mohutné, rozložitě duby. Na nedalekých lukách bronzově a zlatě zářilo seno a kontrastovalo se svěží zelení pěstěných trávníků; a vzadu za nimi byly nazlátlé pahorky a pastviny.

Bílému tesákovi se nedostalo příležitosti, aby si to všechno prohlédl. Sotva zajel kočár do parku, napadl Bílého tesáka ovčácký pes s jasnými očima a s ostrým čenichem, spravedlivě rozzlobený a rozhořčený. Byl mezi ním a pánem, odřezával ho od něho. Bílý tesák ani nezavrčel na výstrahu, naježil pouze srst a vrazil k svému tichému a smrtícímu výpadu. Nedokončil ho však. Zarazil se překotně, vzepřel se napjatými předními nohama a setrvačností se až skoro posadil na zadek, jak se namáhal vyhnout se střetnutí se psem, jehož se právě chystal napadnout. Byla to samice a zákon jeho plemene mezi ně stavěl přehradu. Napadnout ji by pro něho znamenalo jednat proti svému pudu.

U ovčáka však tomu bylo jinak. Fena žádný takový pud neměla, naopak, jako ovčák měla z divočiny a zvláště z vlků neobyčejně pronikavý pudový strach. Pro ni byl Bílý tesák vlk, odvěký kořistník, který loupil z jejích stát. A tak, když se Bílý tesák vzdal útoku na ni a zarazil se, aby se s ní nestřetl, skočila ona na něho. Bezděky zavrčel, když

ucítil, jak se mu její zuby zarývají do plece, jinak se však nepokusil ublížit jí. Strnule couval a pokusil se jí obejít. Uhýbal sem a tam, kličkoval a otáčel se, ale marně.

Pána odvážel kočár. Situace byla zoufalá. Znovu se pokusil uniknout obloukem. Sledovala ho lehkým během. A pak se proti ní náhle obrátil. Byl to jeho starý bojový úskok. Narazil na ni plnou silou, bokem na bok. Nejenže upadla, běžela předtím tak rychle, že se až překulila na záda, na bok, a divoce se snažila zastavit, zarývající drápy do písku a ječíc uraženou ješitností a zlostí.

Bílý tesák nečekal. Cesta byla volná a to bylo všechno, co chtěl. Pustila se za ním, nepřestávajíc kňučet. Teď byla cesta přímá a v běhu by se musila Collie od Bílého tesáka ještě leccemus přiučít. Utíkala zuřivě, hystericky a s krajním vypětím, štěkajíc při každém skoku. A zatím Bílý tesák hladce unikal, tiše jako stín klouzal po zemi.

Když zahrnul kolem domu k podjezdu, dohonil kočár. Zastavili zde a pán právě vystupoval. V tomto okamžiku, ještě v plném běhu, uvědomil si náhle Bílý tesák, že se ho jiný pes chystá napadnout ze strany. Byl to křepelák a řítil se na něj. Bílý tesák se pokusil otočit se k němu čelem. Běžel však příliš rychle a křepelák už byl příliš blízko. Narazil na něho s boku. Bílý tesák setrvačností a neočekávaným útokem ztratil půdu pod nohama a úplně se převálil. Vstal, obraz zloby, uši sklopeny nazad, pysky ohrnuty a nos svraštělý; zuby cvakaly, jak o vlas minul tesáky křepelákovo měkké hrdlo.

Pán sem běžel, ale ještě příliš daleko; život zachránila křepelákovi ovčácká fena. Dříve než mohl Bílý tesák vymrštit a zasadit smrtelnou ránu, právě když už se odrazil ke skoku, přitřítla se Collie. Byla přelstěna a předběhnuta, nemluvě o tom, jak nezdvořile byla vyválena v písku, a teď se přihnala jako tornádo – bouře uražené ješitnosti, spravedlivého hněvu a pudové nenávisti k tomuto lupiči z divočiny. Narazila na Bílého tesáka z boku v pravém úhlu, právě když se odrazil ke skoku, a opět se octl na zemi a překulil se na záda.

V tom okamžiku přiběhl pán, a zatím co držel Bílého tesáka rukou, odvolával otec oba psy.

„No to jste pěkně přivítali chudáka samotářského vlka ze severu,“ říkal pán, zatím co se Bílý tesák pod jeho hladící rukou zvolna uklidňoval. „V celém svém životě, pokud je známo, byl jen jednou na zemi, a tady se mu to stalo dvakrát za půl minuty.“

London, J.: *Bílý tesák*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967, str. 124 – 126.

11.2 London, J.: *Bílý tesák* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 5 min úvodní motivace

Žáci si rozdají pracovní listy a přitom probíhá učitelova motivace. Oznamí jim, že v následujících hodinách se podívají na pravidla soužití vlků a honáckých psů a pokusí se je mimo jiné převést na pravidla lidského soužití.

5 – 25 min četba textu s tabulkou postav

Žáci samostatně čtou text. Po jeho přečtení vyplní tabulku postav. Ta jim poslouží jako odrazový můstek při psaní slohové práce.

25 – 33 min společné sdílení

Společně sdělíme tabulku postav. Od vlastností postav se učitel dostane k větným členům.

?	Jaký slovní druh nám nejčastěji pomáhá vyjádřit vlastnosti postav? Jakým větným členem obvykle bývá?
√	Vlastnosti vyjadřují přídavná jména. Obvykle přívlastkem.
?	Které typy přívlastku znáš?
√	Přívlastek shodný a neshodný.
?	Jakým slovním druhem jsou slova v prvním odstavci, která rozvíjí tučně zvýrazněná podstatná jména? Jakým větným členem obvykle bývají?
√	Příslovce, příslovečným určením.

33 – 43 min jazykový rozbor

Společně s žáky vypracujeme jazykový rozbor, tj. cvičení č. 3 v pracovním listu, učitel pracuje s interaktivní tabulí.

√ cv. 3

Narazila na Bílého tesáka z boku v pravém úhlu, právě když se odrazil ke skoku, a opět se octl na zemi a překulil se na záda.

a) *zapiš větný vzorec souvětí* = 1Vh, když 2Vv, a 3Vh a 4Vh.

b) *urči mluvnické kategorie*

na zemi = r. žen., č. jed., 6.pád, vz. píseň

překulil se = 3.os., č. jed., čas minulý, zp. oznam.

v pravém úhlu = r. muž. než., č. jed., 6.pád, druh tvrdé přídavné jméno, vz. mladý

c) *vypiš přísudky ze všech vět v souvětí* = narazila, odrazil, octl, překulil

d) *vyjádři jedním slovem*

odrazil se ke skoku = skočil

octl se na zemi = upadnul

43 – 45 min sebehodnocení, zadání domácího úkolu

Žáci vyplní sebehodnocení, za domácí úkol zpracují cvičení č. 4, kde procvičují určování větných členů.

2. vyučovací hodina**0 – 8 min kontrola domácího úkolu**

Společně s žáky učitel zkontroluje domácí úkol. Kontrola je možné i na interaktivní tabuli.

8 – 10 min návrat k tabulce postav

Vyučující požádá některého žáka, aby shrnul svou tabulku postav, a tak připomenul text, který minulou hodinu žáci četli.

10 – 12 min zadání kritérií

Učitel žákům promítne kritéria práce.

Ω Kritéria slohové práce:

1. vnitřní monolog jedné z postav
2. vyjádřit její pocity, jak se po setkání cítil/a
3. rozsah 12 – 15 řádek
4. práce začíná nebo končí přímou řečí postavy

12 – 20 min přímá řeč – opakování

Promítnutí pravidel psaní přímé řeči – práce s interaktivní tabulí. Cvičení opakující psaní uvozovacích znamének.

20 – 43 min vnitřní monolog postavy

Žáci ve dvojicích pracují na vytvoření monologu vybrané postavy. Poté s žáky čteme jejich práce a poskytujeme jim přímou zpětnou vazbu založenou na hodnocení dle kritérií.

43 – 45 min sebehodnocení, shrnutí hodiny

11.3 London, J.: *Bílý tesák* – pracovní list pro žáky

Jack London: *Bílý tesák*

„Lehni! No tak, lehni!“

To byla jedna z věcí, kterým ho pán naučil, a Bílý Tesák, třeba vzdorovitě a nerad, poslechl.

„Tak, maminko!“

Scott po ní rozepjal náruč, hleděl však stále na Bílého tesáka.

„Lehni!“ napomínal ho. „Hezky si lehni!“

Bílý tesák, **tiše** se ježící a přikrčený k novému skoku, klesl opět **zpátky** a pozoroval, jak se nepřátelský čin opakuje. Pánovi to však neublížilo, stejně jako objetí cizího boha, které následovalo. Pak byly kufry naloženy do vozu, cizí bohové i pán nastoupili a Bílý tesák běžel za nimi, hned **ostrážitě** vzadu, hned **naježeně** okolo koní, jako by je varoval, že je na svém místě a bdí, aby se nic nestalo bohovi, kterého tak **rychle** vezou krajinou.

Po čtvrt hodině projel vůz kamennou branou, pod klenbou spletených větví ořechové aleje. Po obou stranách se prostíral trávník, z něhož tu a tam rostly mohutné, rozložitě duby. Na nedalekých lukách bronzově a zlatě zářilo seno a kontrastovalo se svěží zelení pěstěných trávníků; a vzadu za nimi byly nazlátlé pahorky a pastviny.

Bílému tesákovi se nedostalo příležitosti, aby si to všechno prohlédl. Sotva zajel kočár do parku, napadl Bílého tesáka ovčácký pes s jasnými očima a s ostrým čenichem, spravedlivě rozzlobený a rozhořčený. Byl mezi ním a pánem, odřezával ho od něho. Bílý tesák ani nezavrčel na výstrahu, naježil pouze srst a vrazil k svému tichému a smrtícímu výpadu. Nedokončil ho však. Zarazil se překotně, vzepřel se napjatými předními nohama a setrvačností se až skoro posadil na zadek, jak se namáhal vyhnout se střetnutí se psem, jehož se právě chystal napadnout. Byla to samice a zákon jeho plemene mezi ně stavěl překradu. Napadnout ji by pro něho znamenalo jednat proti svému pudu.

U ovčáka však tomu bylo jinak. Fena žádný takový pud neměla, naopak, jako ovčák měla z divočiny a zvláště z vlků neobyčejně pronikavý pudový strach. Pro ni byl Bílý tesák vlk, odvěký kořistník, který loupil z jejích stát. A tak, když se Bílý tesák vzdal útoku na ni a zarazil se, aby se s ní nestřetl, skočila ona na něho. Bezděky zavrčel, když ucítil, jak se mu její zuby zarývají do plece, jinak se však nepokusil ublížit jí. Strnule couval a pokusil se jí obejít. Uhýbal sem a tam, kličkoval a otáčel se, ale marně.

Pána odvážel kočár. Situace byla zoufalá. Znovu se pokusil uniknout obloukem. Sledovala ho lehkým během. A pak se proti ní náhle obrátil. Byl to jeho starý bojový úskok. Narazil na ni plnou silou, bokem na bok. Nejenže upadla, běžela předtím tak rychle, že se až překulila na záda, na bok, a divoce se snažila zastavit, zarývající drápy do písku a ječíc uraženou ješitností a zlostí.

Bílý tesák nečekal. Cesta byla volná a to bylo všechno, co chtěl. Pustila se za ním, nepřestávajíc kňučet. Teď byla cesta přímá a v běhu by se musila Collie od Bílého tesáka ještě lecčemuš přiučít. Utíkala zuřivě, hystericky a s krajním vypětím, štěkajíc při každém skoku. A zatím Bílý tesák hladce unikal, tiše jako stín klouzal po zemi.

Když zahnul kolem domu k podjezdu, dohonil kočár. Zastavili zde a pán právě vystupoval. V tomto okamžiku, ještě v plném běhu, uvědomil si náhle Bílý tesák, že se ho jiný pes chystá napadnout ze strany. Byl to křepelák a řítil se na něj. Bílý tesák se pokusil otočit se k němu čelem. Běžel však příliš rychle a křepelák už byl příliš blízko. Narazil na něho s boku. Bílý tesák setrvačností a neočekávaným útokem ztratil půdu pod nohama a úplně se převálil. Vstal, obraz zloby, uši sklopeny nazad, pysky ohrnuty a nos svraštělý; zuby cvakaly, jak o vlas minul tesáky křepelákovo měkké hrdlo.

Pán sem běžel, ale ještě příliš daleko; život zachránila křepelákovi ovčácká fena. Dříve než se mohl Bílý tesák vymrštit a zasadit smrtelnou ránu, právě když už se odrazil ke skoku, přiřítla se Collie. Byla přelstěna a předběhnuta, nemluvě o tom, jak nezdvořile byla vyválena v písku, a teď se přihnala jako tornádo – bouře uražené ješitnosti, spravedlivého hněvu a pudové nenávisti k tomuto lupiči z divočiny. Narazila na Bílého tesáka z boku v pravém úhlu, právě když se odrazil ke skoku, a opět se octl na zemi a překulil se na záda.

V tom okamžiku přiběhl pán, a zatím co držel Bílého tesáka rukou, odvolával otec oba psy.

„No to jste pěkně přivítali chudáka samotářského vlka ze severu,“ říkal pán, zatím co se Bílý tesák pod jeho hladící rukou zvolna uklidňoval. „V celém svém životě, pokud je známo, byl jen jednou na zemi, a tady se mu to stalo dvakrát za půl minuty.“

London, J.: *Bílý tesák*.

1. Tabulka postav

postava	co v textu říká, co dělá (vypiš)	jaká je/jaké má vlastnosti (vypiš, domysli)	jak se cítí (vypiš, domysli)

2. Odpověz na následující otázky

→ Jaký slovní druh nám nejčastěji pomáhá vyjádřit vlastnosti postav? Jakým větným členem obvykle bývá?

→ Které typy přívlastku znáš?

→ Jakým slovním druhem jsou **tučně** zvýrazněná slova v podbarveném odstavci, která rozvíjí podstatná jména? Jakým větným členem obvykle bývají?

3. Vypracuj následující větný rozbor

Narazila na Bílého tesáka z boku v pravém úhlu, právě když se odrazil ke skoku, a opět se octl na zemi a překulil se na záda.

→ zapiš větný vzorec souvětí

→ urči mluvnické kategorie

na zemi

překulil se

v pravém úhlu

→ vypiš přísudky ze všech vět v souvětí

→ vyjádři jedním slovem

odrazil se ke skoku =

octl se na zemi =

4. Vypiš z textu po dvou příkladech:

přívlastek shodný =

přívlastek neshodný =

přísluvečné určení místa =

přísluvečné určení způsobu =

předmět =

ZSD =

5. Následující věty převed' do přímé řeči:

Collie

Už jsem mu několikrát řekla, ať se ke mně nepřibližuje. Jestli mi nepůjde z cesty, špatně dopadne.

Bílý Tesák

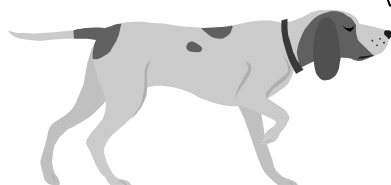
Proč Collie nechápe, že jí neublížím. Je to proti zákonům mé smečky. Ale od mého pána musí dát tlapy pryč.

Pravidla pro psaní přímé řeči:

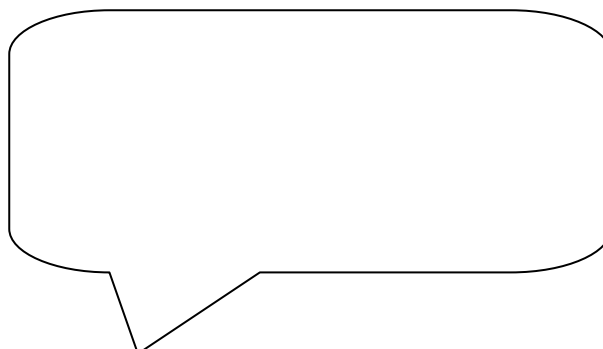
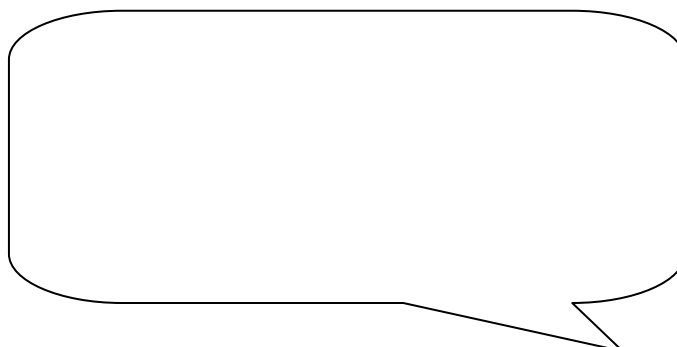
„Už se musí spřátelit“ pomyslel si Scott.

Scott se rozkřikl na Bílého tesáka: „Lehni!“

Collie

Bílý tesák

6. Kritéria pro slohovou práci ...

1. vnitřní monolog jedné z postav
2. vyjádřit její pocity, jak se po setkání cítil/a
3. rozsah 12 – 15 řádek
4. práce začíná nebo končí přímou řečí postavy

Chci si poznamenat:

12. Pracovní list: Žáček, J.: Škaredý holky

8.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
----	--------------------------	-----------------------------

ročník

vzdělávací obor

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Tato výuková lekce je zaměřena na schopnost žáků vcítit se do pocitů mužského/ženského pohlaví. Na básni Jiřího Žáčka žáci procvičují pravopisná pravidla, provedou rozbor básně a v závěrečné fázi hodiny se sami stanou básníky.

Tematický okruh:

část gramatická: pravopis

část literární: rozbor básně

část slohová: tvorba vlastního básnického textu

Časová dotace

1 vyučovací hodina	1 x 45 min
--------------------	------------

Pomůcky a potřeby

žákovská portfolia, namnožené pracovní listy
--

Průběh a cíl lekce:

V průběhu hodiny si žáci procvičí pravopisná pravidla pro psaní i,í /y,ý. Provedou rozbor básně a v závěru hodiny vytvoří vlastní báseň o dvou slokách s pravidelným rýmem.

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 2 min	úvodní motivace, rozdání pracovních listů
2 – 8 min	četba ukázky
8 – 15 min	pravopisné opakování
15 – 25 min	rozbor básně
25 – 43 min	tvorba vlastního textu
43 – 45 min	zadání domácí práce, shrnutí hodiny, sebehodnocení

12.1 Žáček, J.: *Škaredý holky* – textová ukázka

Písnička o škaredých holkách

Jiří Žáček

Škaredý holky
 ty se drží zpátky.
 Jsou samy sobě na posměch.
 A vždycky mají
 krásný kamarádky,
 a proto mají v lásce pech.

Jsou spolehlivý
 jako tažný koně.
 Drží tě, když ti hrozí pád.
 Nestojí o dík.
 Vědí, že se pro ně
 nebudou nikdy chlapi prát.

Škaredý holky
 nejsou nikdy v právu.
 Vypadnou vždycky z pořadí.
 Srkají život jako hořkou kávu.
 Zvykly si.
 Nikdy nesladí.

Zrcadlu řeknou:
 „Holka ty máš ránu.
 Leda tak slepci přijdeš vhod.“
 Rády se trápí.
 Usínají k ránu.
 Co by byl život bez trampot.

Řeknou ti: „Hele
 zmiz a zanech řečí.
 Nestojím o tvý ohledy.“
 Škaredý holky
 nikdo nepřesvědčí,
 že vůbec nejsou škaredý.

Žáček, J.: *Písnička o škaredých holkách*.

Dostupné online z <http://www.jirizacek.cz/ukazky-poezie.html> [cit. 5. 11. 2011]

12.2 Žáček, J.: Škaredý holky – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 2 min úvodní motivace, rozdání pracovních listů

Učitel žáky seznámí s tématem hodiny, může jim naznačit, že cílem dnešní hodiny je vcítit se do pocitů mužského a ženského pohlaví. Rozdá pracovní listy.

2 – 8 min četba ukázky

Jeden z žáků přednese báseň. Po přečtení báseň nehodnotíme, ale plynule přejdeme ke druhému čtení, během kterého doplňujeme vynechaná písmena.

8 – 15 min pravopisné opakování

Žáci samostatně pročítají text a doplňují vynechaná písmena. Následuje společná kontrola a odůvodnění pravopisných jevů.

15 – 25 min rozbor básně

S pomocí učitele žáci vypracují cvičení č. 2. To je zaměřeno na rozbor básně.

?	Z kolika slok se báseň skládá? Užívá básník rýmu s pravidelností?
√	Báseň se skládá z 5 slok. Rým básník užívá nepravidelně.
?	Jak bys vysvětlil/a následující slovní spojení:
√	Drží tě, když ti hrozí pád. – <i>jsou oporou, pomáhají v těžkých situacích</i> Srkají život jako hořkou kávu. – <i>pesimistický pohled na svět</i> Mít pech. – <i>mít smůlu</i>
?	Je v básni přirovnání? Uveď příklad.
√	Ano, viz výše <i>jako hořkou kávu.</i>

25 – 43 min tvorba vlastní básně

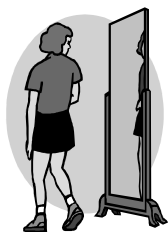
Učitel zadá žákům samostatnou práci. Jejich úkolem je napsat báseň dle kritérií. Následuje společné sdílení a hodnocení práce žáky i vyučujícím.

Ω	Kritéria:
Název básně:	Škaredí kluci
Rozsah:	2 sloky o 4 verších
Rým:	pravidelný (střídavý nebo obkročný)
Další:	jedno přirovnání

43 – 45 min zadání domácí práce, shrnutí hodiny, sebehodnocení

Učitel nechá žáky vyplnit sebehodnocení, zhodnotí jejich práci v hodině a zadá domácí práci.

12.3 Žáček, J.: Škaredý holky – pracovní list pro žáky

Písnička o škaredých holkách

Jiří Žáček

Škaredý holky
ty se drž- zpátky.
Jsou sam- sobě na posm-ch.
A vždycky mají
krásný kamarádky,
a proto mají v lásce pech.

Jsou spolehliv-
jako tažný koně.
Drží tě, když ti hrozí pád.
Nestojí o dík.
V-dí, že se pro ně
nebudou nikdy chlap- prát.

Škaredý holky
nejsou nikdy v právu.
V-padnou vždycky z pořadí.
Srkaří život jako hořkou kávu.
Zv-kl- si.
Nikdy nesladí.

Zrcadlu řeknou:
„Holka ty máš ránu.
Leda tak slepci přijdeš vhod.“
Rády se trápí.
Us-nají k ránu.
Co b- b-l život bez trampot.

Řeknou ti: „Hele
zm-z a zanech řečí.
Nestojím o tv- ohledy.“
Škaredý holky
nikdo nepřesvědčí,
že vůbec nejsou škaredý.

Žáček, J.: Písnička o škaredých holkách.

1. *Doplň vynechaná písmena, své rozhodnutí zdůvodni.*

2. *Odpověz na následující otázky:*

a) *Z kolika slok se báseň skládá? Užívá básník rýmu s pravidelností?*

b) *Jak bys vysvětlil/al následující slovní spojení:*

Drží tě, když ti hrozí pád.

Srkají život jako hořkou kávu.

Mít pech.

c) *Je v básni přirovnání? Uved' příklad.*

3. *Co myslíš, že škaredé holky trápí, a proto usínají až k ránu?*

Já básník ...**Kritéria:**

Název básně: Škaredí kluci

Rozsah: 2 sloky o 4 verších

Rým: pravidelný (střídavý nebo obkročný)

Další: jedno přirovnání

Chci si poznamenat:

13. Pracovní list: Drda, J.: *Hlídač dynamitu*

9.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
----	--------------------------	-----------------------------

ročník

vzdělávací obor

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Výuková lekce je založena na povídce *Hlídač dynamitu* z knihy *Němá barikáda* od Jana Drdy. Edukační materiál je úzce propojen s problematikou československého odboje během druhé světové války. Žáci na Drdově textu opakují učivo o rozvrstvení národního jazyka a jeho podobách. Charakterizují postavy vystupující v textu, ve slohové části pracují žáci dle metody TAD. Materiál propojuje oblast jazykové výchovy se vzdělávací oblastí člověk a společnost.

Tematický okruh:

část gramatická: čeština spisovná a nespisovná, nářečí

část literární: charakteristika literárních postav, čtení s porozuměním

část slohová: psaní zprávy na základě metody TAD

Časová dotace

3 vyučovací hodiny

3 x 45 min

Pomůcky a potřeby

žakovská portfolia, namnožené pracovní listy
--

Průběh a cíl lekce:

Tato výuková lekce je navržena na tři vyučovací hodiny. Žáci opakují učivo o rozvrstvení národního jazyka, odlišují spisovné a nespisovné tvary slov. Ve slohové části jsou zadána kritéria podle metody TAD. Část literární se soustředí na charakteristiku literárních postav pomocí Vennových diagramů. Cílem lekce je zopakovat a upevnit znalosti z nižších ročníků. Lekce se dotýká českého zahraničního odboje a jeho forem.

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 5 min	úvodní hodina
5 – 15 min	předvídání z klíčových slov
15 – 33 min	četba textu
33 – 43 min	interpretace textu – řízený rozhovor
43 – 45 min	zadání domácí práce

2. vyučovací hodina

0 – 5 min	kontrola domácího úkolu
5 – 18 min	spisovná a nespisovná podoba jazyka
18 – 33 min	mapa nářečí
33 – 43 min	Vennovy diagramy – porovnání postav
43 – 45 min	shrnutí hodiny, sebehodnocení

3. vyučovací hodina

0 – 10 min	Vennovy diagramy – porovnání postav
10 – 25 min	diskuze
25 – 43 min	zadání slohové práce, sdílení
43 – 45 min	shrnutí hodiny

13.1 Drda, J.: *Hlídač dynamitu* – textová ukázka

JAN DRDA: *Hlídač dynamitu*

„Frantíku, prokristapána, přišli pro tebe! Utíkej dušnickou, je-li ti život milej!“ (...)

Utíkal neuvěřitelným způsobem půldruhého kilometru, než zas uviděl denní světlo, zatímco Balcar nalhával gestapákům, že po Milcovi není v jámě ani potuchy.

Teprve na polní cestě k domovu sebral František Milec roztráštěné myšlenky. Nejsou-li už v chalupě, přijedou jistě za půl hodiny. To bylo jasné. Musel vydat všechny své síly, aby je při této poslední příležitosti předběhl, aby aspoň Bětušku zachránil, aby zničil to hrozné svědectví na dně jarmary.

Proběhl vesnicí, rozháněje svým úprkem pokojná husí hejna a jako posel neštěstí uváděje do strachu každého, kdo zahlédl jeho divoký chvat. Bětuška rozdělávala oheň v kamnech.

„Je zle ...“, stačil jí říci z posledního dechu, než docela vyčerpán zvrhl se na postel. Pozorně přidržela zápalku k chraští, nedávajíc se vyrušit z navyklého řádu svých prací, kus za kusem přikládala do kamen bílé smrkové dříví, a neobracejíc se k muži, pravila k rozrůstajícímu se ohni:

„Přišli vám na to, vid’? Dynamit ...“

Tiše přikývl. A jeho pokorná žena, již po třicet let kromě tohoto posledního tajemství ničeho nic nesmlčoval, mu řekla: „Já jsem to stejně věděla, Františku.“

Bál se jí podívat do očí. Čekal, že bude bědovat, že ji to podetne, že ještě zvětší propast zoufalství, do kterého se sám rtil. Ale její klidný hlas mu najednou zazníval jako sama naděje, že budou přece jenom vykoupeni.

„Máš něco doma?“ zeptala se zavírajíc dvířka u plotny.

„Tři kila ... dole v jarmaře ...“

Pozoroval ji, ochromen ne celém těle, jak bere zpod lavice velký prádelní hrnc, slyšel kovové chrastění harampádí, jež odsunovala stranou, vnímal pravidelné pohyby jejích rukou, jimiž nakládala dynamit do prádelňáku. Pak vzala starou sukni, napěchovala ji do hořejší půlky hrnce, přikryla poklicí, a zvednuvši hrnc, oběma rukama, opřela si jej o život:

„Svleč se a lehni si, jako dyž stůněš. Pudu to vysypat do rybníčka, nikdo si mne nevšimne.“

František Milec se mechanicky sklonil k botě a roztřesenými prsty hledal konec tkaniček. Viděl při tom bosé Bětuščiny nohy, jak pleskají po prknech podlahy, mříče ke dveřím. Jeden krok, druhý, třetí. Pak prudké, nenadálé zastavení plné zmatku, jako když slepec vrazí do zdi.

Ve dveřích stáli čtyři gestapáci s napřaženými pistolemi. Vříteli se do světnice, a odstrčivše Bětušku stranou, hnali se rovnou k Milcovi. Glaser jej na přivítanou uhodil kovovou hlavní do čelisti.

„Vstaň, lumpe! Teď nám neutčeš!“

František Milec, ohromen do němoty, sáhl si na zkrvavenou tvář a ztěžka se zkoušel povstat. A tu ho srazili novou divokou ranou pod spánek:

„Přiznej se, prase! Tys kradl dynamit!“

Podruhé vstal. Jako když už odchází do jiného světa, s očima v sloup, rozlomeným hlasem se přiznal:

„Krad sem.“

„Františku!“

Leč tento výkřik Milcové nebyl hlas zoufalství. Ani lítostně zalykavé ženské výčitky. Byla v něm divoká, napřimující přísnost, která vrátila Františka Milce znovu k životu. Opět uviděl Bětušku, uvědomil si ji, jak stojí dosud u kamen s prádelním hrcem v náručí, na tváři mlčenlivé slzy nenávisti. A najednou mu rostla před očima jako zjevení, jako strašné zjevení anděla spravedlnosti.

Ne před těmito cizími zabijáky, ale před ní, před Bětuškou, mlčenlivou a pokornou družkou svého života, nese on, havíř František Milec, všecku odpovědnost.

„Mlč, mrcho, na tebe taky dojde!“ zařval na Bětušku Glaser.

„Na všechny dojde,“ řekla mu klidně, „na každého z nás už ukazuje spravedlivej prst boží!“

Jeden z gestapáků k ní skočil a uhodil ji pěstí mezi oči. Zavravorala, ale nepustila hrnec z rukou. Sotva se vzpamatovala, sotva popadla bolestí dech, vykřikla:

„Dobře si udělal, Františku! Dobře si udělal!“

Františka Milce objal najednou podivný, jasný klid. Už nevnímal tělesnou bolest ani tělesný strach. Očima, přes jejichž víčka mu crčela krev, se díval na svou ženu. Ne

na to, jak pro ni chystají nové rány. Na klidný, navyklý, a přece tak významný pohyb zkušené hospodyně, jímž náhle postavila prádelní hrnec doprostřed horké plotny.

Hle, už je rozsouzeno.

Ne oni, tihle trapiči těla i duší, ale jeho vlastní žena soudila, a její rozsudek se vteřinami blíží k spravedlivému naplnění. Popadla ho dychtivost člověka poprvé v životě svobodného a sebejistého, říci jim do očí pravdu, vysmát se jejich slepé zuřivosti. Když jej sráželi na zem, křičel jim do obličejů:

„Krad sem! Krad! Padesát kilo sem svejma rukama ukrad! A budou lítat, znova budou lítat vlaky do vzduchu, všecko vyletí! Všecko vyletí!“

Rozdivočení takovým nepochopitelným vzdorem, zahnali gestapáci oba staré lidi do kouta světnice. Kopali do nich, bili je do obličejů i přes temena gumovými obuškami, srazili je na zem a pak po nich dupali vysokými botami. Ale nemohli zabránit, aby se ti dva mučení nechytli za ruce, aby se strašnou silou navzájem nezakloubili stařeckými prsty, aby neodcházeli ze světa věrně spojeni. A když (...) na minutku přerušili bití, zvedla se nad bezvědomým Milicem hlava jeho ženy, a její rozbitá ústa řekla svou poslední větu: „To nám Pámbu nemůže mít za zlý, dyž takový bestie ... pobijeme!“

Bylo to vteřinu před tím, než je všechny pohltilo strašné světlo výbuchu, jenž naplnil její rozsudek.

Drda, J.: *Hlídač dynamitu*. In: *Němá barikáda*. Praha: Československý spisovatel, 1980, str. 41 – 45.

13.2 Drda, J.: *Hlídač dynamitu* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 5 min úvodní hodina

Učitel žáky upozorní, že následující hodiny budou vyžadovat jejich znalosti z dějepisu i českého jazyka. Na základě literárního textu společně poodkryjí období československého odboje za druhé světové války.

5 – 15 min předvídání z klíčových slov

Učitel na tabuli napíše slova: *prádelní hrnec, zběsilost, zoufalství, bezvědomí, dynamit*. Následuje samostatná práce žáků, kteří mají na základě těchto slov odhadnout obsah literární ukázky. Poté názory žáků společně sdílíme.

15 – 33 min četba textu

Společné, hlasité čtení textu.

33 – 43 min interpretace textu – řízený rozhovor

V úvodu učitel požádá některého z žáků, aby shrnul text. Sám je potom uvede do předchozího děje povídky. Následně diskutují nad způsobem této odbojové činnosti.

43 – 45 min zadání domácí práce

Na další hodinu žáci vypracují cvičení č. 2.

2. Vyučovací hodina

0 – 5 min kontrola domácího úkolu

√ cv. 2

Bětuška řekla svému manželovi, že neměla tušení o jeho odbojové činnosti.

Bětuška o manželově vynášení dynamitu vše od počátku věděla.

Bětuška stačila odnést prádelní hrnc s dynamitem do rybníka.

Když odnášela hrnc z domu, přišli k nim příslušníci gestapa.

Dynamit byl ukryt pod postelí.

Dynamit byl ukryt pod jarmarou.

František Milec se ke svému činu nedoznal.

František Milec se přiznal.

5 – 18 min spisovná a nespisovná podoba jazyka

Společně s žáky vypracujeme cvičení č. 3 zaměřené na rozvoj slovní zásoby a cvičení č. 4 zaměřené na opakování učiva o spisovné a nespisovné podobě jazyka.

√ cv. 3

jarmara = skříň

gestapák = příslušník německé tajné policie

mechanicky = automaticky, se samozřejmostí

√ cv. 4

milej = milý

dyž = když

krad sem = kradl jsem

každýho = každého

spravedlivej = spravedlivý

svejma rukama = svými rukama

18 – 33 min mapa nářečí

Učitel zopakuje žákům učivo o rozvrstvení národního jazyka a nechá je samostatně vypracovat cvičení č. 5, kde mají do mapy barevně vyznačit oblasti jazykového nářečí.

? V jaké části republiky se podle nich povídka odehrává.

✓ Oblast nářečí českého.

Obr. 7 Česká nářečí

Zdroj: dostupné online z <http://gojecko.blog.cz/rubrika/uceni> [cit. 25. 3. 2012]

33 – 43 min Vennovy diagramy

Učitel se s žáky vrátí zpět do ukázky. Jejich posledním úkolem v této hodině je doplnit Vennovy diagramy. První kružnice je určena ženě Františka Milce Bětušce a druhá kružnice je určena jemu.

43 – 45 min shrnutí hodiny, sebehodnocení

3. vyučovací hodina

0 – 10 min Vennovy diagramy

V úvodní části hodiny učitel s žáky sdílí jejich diagramy. Charakterizují hlavní postavy povídky.

10 – 25 min diskuze

Během následujících minut učitel s žáky diskutuje nad způsoby odbojové činnosti druhé světové války. Měly by zaznít základní informace o československém domácím odboji.

Československý domácí odboj:

- protestní akce – demonstrace (převezení ostatků Karla Hynka Máchy, demonstrace v roce 1941 k výročí založení samostatné Československé republiky → 17.listopad)
- odbojové časopisy, letáky
- činnost odbojářů – továrny, sklady, atd.
- atentát na R. Heydricha

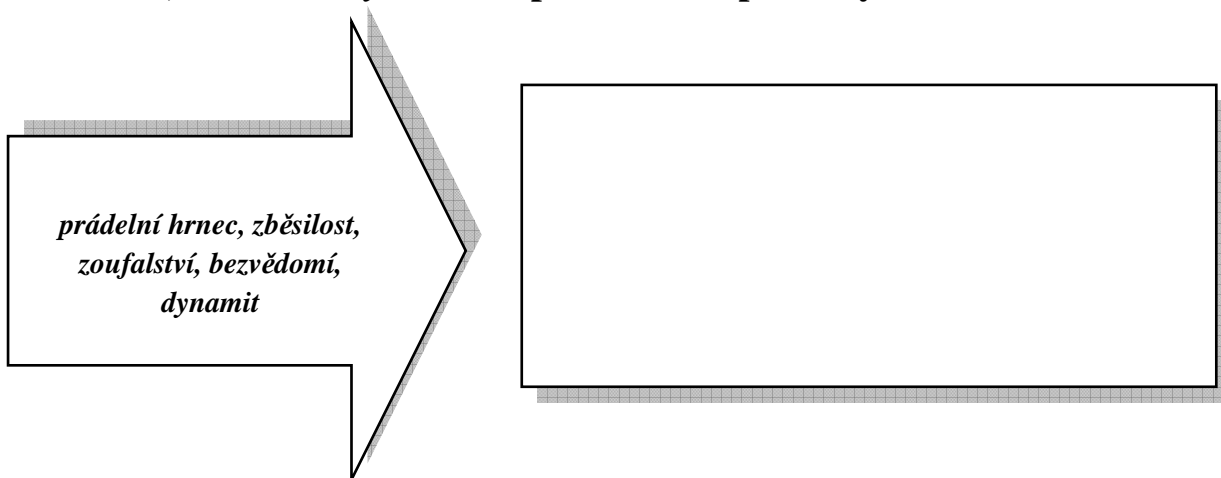
25 – 43 min zadání slohové práce, sdílení

Žáci si vyberou jedno z předkládaných témat v tabulce a zpracují ho podle zadání. Neměli by překročit rozsah 15 řádků. Před samotným psaním je možné zopakovat znaky zprávy jako slohového útvaru. Následuje sdílení textů ve dvojici. Hodnocení na základě uznání – otázka.⁷³

43 – 45 min shrnutí hodiny

⁷³ Metoda uznání – otázka = způsob udílení zpětné vazby. Nejprve příjemce textu udělí uznání, pochvalu a pak má prostor pro položení otázky, která ho při čtení textu napadala (může se týkat jak obsahu tak formy).

13.3 Drda, J.: *Hlídač dynamitu* – pracovní list pro žáky

Jan Drda: *Hlídač Dynamitu*

„Frantíku, prokristapána, přišli pro tebe! Utíkej dušnickou, je-li ti život **milej!**“ (...)

Utíkal neuvěřitelným způsobem půldruhého kilometru, než zas uviděl denní světlo, zatímco Balcar nalhával gestapákům, že po Milcovi není v jámě ani potuchy.

Teprve na polní cestě k domovu sebral František Milec roztráštěné myšlenky. Nejsou-li už v chalupě, přijedou jistě za půl hodiny. To bylo jasné. Musel vydat všechny své síly, aby je při této poslední příležitosti předběhl, aby aspoň Bětušku zachránil, aby zničil to hrozné svědectví na dně jarmary.

Proběhl vesnicí, rozháněje svým úprkem pokojná husí hejna a jako posel neštěstí uváděje do strachu každého, kdo zahlédl jeho divoký chvat. Bětuška rozdělávala oheň v kamnech.

„Je zle ...“ stačil jí říci z posledního dechu, než docela vyčerpán zvrhl se na postel. Pozorně přidržela zápalku k chraští, nedávajíc se vyrušit z navyklého řádu svých prací, kus za kusem přikládala do kamen bílé smrkové dříví, a neobracejíc se k muži, pravila k rozrůstajícímu se ohni:

„Přišli vám na to, vid’? Dynamit ...“

Tiše přikývl. A jeho pokorná žena, již po třicet let kromě tohoto posledního tajemství ničeho nic nesmlčoval, mu řekla: „Já jsem to stejně věděla, Františku.“

Bál se jí podívat do očí. Čekal, že bude bédovat, že ji to podetne, že ještě zvětší propast zoufalství, do kterého se sám řítí. Ale její klidný hlas mu najednou zazníval jako sama naděje, že budou přece jenom vykoupeni.

„Máš něco doma?“ zeptala se zavírajíc dvířka u plotny.

„Tři kila ... dole v jarmaře ...“

Pozoroval ji, ochromen ne celém těle, jak bere zpod lavice velký prádelní hrnec, slyšel kovové chrastění harampádí, jež odsunovala stranou, vnímal pravidelné pohyby jejích rukou, jimiž nakládala dynamit do prádelňáku. Pak vzala starou sukni, napěchovala ji do hořejší půlky hrnce, přikryla poklicí, a zvednuvši hrnec, oběma rukama, opřela si jej o život:

„Svleč se a lehni si, jako **dyž** stůněš. Pudu to vysypat do rybníčka, nikdo si mne nevšimne.“

František Milec se mechanicky sklonil k botě a roztřesenými prsty hledal konec tkaniček. Viděl při tom bosé Bětuščiny nohy, jak pleskají po prknech podlahy, míříce ke dveřím. Jeden krok, druhý, třetí. Pak prudké, nenadálé zastavení plné zmatku, jako když slepec vrazí do zdi.

Ve dveřích stáli čtyři gestapáci s napřaženými pistolemi. Vříteli se do světnice, a odstrčivše Bětušku stranou, hnali se rovnou k Milcovi. Glaser jej na přivítanou uhodil kovovou hlavní do čelisti.

„Vstaň, lumpe! Ted' nám neutečeš!“

František Milec, ohromen do němoty, sáhl si na zkrvavenou tvář a ztěžka se zkoušel povstat. A tu ho srazili novou divokou ranou pod spánek:

„Přiznej se, prase! Tys kradl dynamit!“

Podruhé vstal. Jako když už odchází do jiného světa, s očima v sloup, rozlomeným hlasem se přiznal:

„**Krad sem.**“

„Františku!“

Leč tento výkřik Milcové nebyl hlas zoufalství. Ani lítostně zalykavé ženské výčitky. Byla v něm divoká, napřimující přísnost, která vrátila Františka Milce znovu k životu. Opět uviděl Bětušku, uvědomil si ji, jak stojí dosud u kamen s prádelním hrncem v náručí, na tváři mlčenlivé slzy nenávisti. A najednou mu rostla před očima jako zjevení, jako strašné zjevení anděla spravedlnosti.

Ne před těmito cizími zabijáky, ale před ní, před Bětuškou, mlčenlivou a pokornou družkou svého života, nese on, havíř František Milec, všecku odpovědnost.

„Mlč, mrcho, na tebe taky dojde!“ zařval na Bětušku Glaser.

„Na všechny dojde,“ řekla mu klidně, „na **každýho** z nás už ukazuje **spravedlivej** prst boží!“

Jeden z gestapáků k ní skočil a uhodil ji pěstí mezi oči. Zavravorala, ale nepustila hrnec z rukou.

Sotva se vzpamatovala, sotva popadla bolestí dech, vykřikla:

„Dobře si udělal, Františku! Dobře si udělal!“

Františka Milce objal najednou podivný, jasný klid. Už nevnímal tělesnou bolest ani tělesný strach. Očima, přes jejichž víčka mu crčela krev, se díval na svou ženu. Ne na to, jak pro ni chystají nové rány. Na klidný, navyklý, a přece tak významný pohyb zkušené hospodyně, jímž náhle postavila prádelní hrnec doprostřed horké plotny.

Hle, už je rozsouzeno.

Ne oni, tihle trapiči těla i duší, ale jeho vlastní žena soudila, a její rozsudek se vteřinami blíží k spravedlivému naplnění. Popadla ho dychtivost člověka poprvé v životě svobodného a sebejistého, říci jim do očí pravdu, vysmát se jejich slepé zuřivosti. Když jej sráželi na zem, křičel jim do obličeje:

„Krad sem! Krad! Padesát kilo sem **svejma** rukama ukrad! A budou lítat, znova budou lítat vlaky do vzduchu, všecko vyletí! Všecko vyletí!“

Rozdívočení takovým nepochopitelným vzdorem, zahnali gestapáci oba staré lidi do kouta světnice. Kopali do nich, bili je do obličejů i přes temena gumovými obušký, srazili je na zem a pak po nich dupali vysokými botami. Ale nemohli zabránit, aby se ti dva mučení nechytli za ruce, aby se strašnou silou navzájem nezakloubili stařeckými prsty, aby neodcházel ze světa věrně spojeni. A když (...) na minutku přerušili bití, zvedla se nad bezvědomým Milicem hlava jeho ženy, a její rozbitá ústa řekla svou poslední větu: „To nám Pámbu nemůže mít za zlý, dyž takový bestie ... pobijeme!“

Bylo to vteřinu před tím, než je všechny pohltilo strašné světlo výbuchu, jenž naplnil její rozsudek.

Drda,J.: *Hlídač dynamitu..*

1. Oprav následující tvrzení tak, aby odpovídala pravdě:

- a) Bětuška řekla svému manželovi, že neměla tušení o jeho odbojové činnosti.
- b) Bětuška stačila odnést prádelní hrnec s dynamitem do rybníka.
- c) Dynamit byl ukryt pod postelí.
- d) František Milec se ke svému činu nedoznal.

2. Vysvětli význam následujících slov:

- a) jarmara =
- b) gestapák =
- c) mechanicky =

3. Čím se odlišují tučně zvýrazněná slova v textu od ostatních?

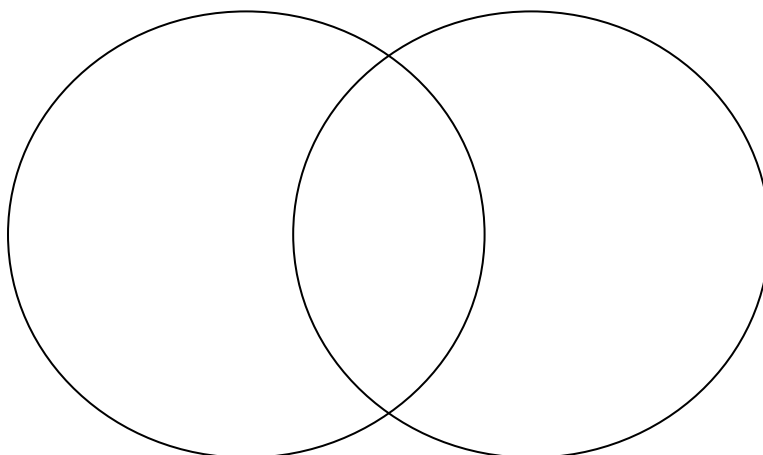
Zapiš tato slova ve správném tvaru:

4. Do mapy vyznač oblast nářečí:

- středočeského (oranžová)
- severovýchodočeského (zelená)
- jihozápadočeského (žlutá)
- hanáckého (modrá)
- moravskoslovenského (červená)
- lašského (hnědá)

František Milec a jeho žena Bětuška

Chci si poznamenat:

7. Zadání slohové práce

1.	Oznámení o událostech, které se staly domě Františka a Bětušky Milcových.	Vedení SS	Ubezpečit vedení tajné policie, že vše bylo vyřešeno a ženeň třeba obávat se dalších sabotáží.
2.		Zpráva pro oficiální noviny	Informovat veřejnost o tom, co se stalo. Nevzbudit pozornost cenzury a přitom vyzdvihnout hrdinský čin Milce a jeho ženy.
3.		Zpráva do odbojového tisku	Zpravit příslušníky odboje o statečném činu Milce a jeho manželky. O oběti, kterou přinesli pro vítězství nad fašismem.

14. Pracovní list: Saint-Exupéry, A de: *Malý Princ*

9.	český jazyk a literatura	jazyk a jazyková komunikace
----	--------------------------	-----------------------------

ročník

vzdělávací obor

vzdělávací oblast

Anotace materiálu:

Výuková lekce založená na textu z knihy *Malý princ* rozvíjí žákovy schopnosti interpretace textu, vyjádření dojmů z literární ukázky a nácvik charakteristiky literární postavy. Gramatická část shrnuje poznatky o větné stavbě a komplexním jazykovém rozboru. V části slohové žáci procvičují učivo argumentační eseje na téma víry v posmrtný život. Lekce se dotýká nejrozšířenějších světových náboženství a jejich názírání na posmrtný život. Vybízí žáka k formulaci vlastních názorů, postojů a jejich obhájení.

Tematický okruh:

část gramatická: komplexní jazykový rozbor

část literární: vyjádření dojmů z textu, charakteristika literární postavy

část slohová: argumentační esej

Časová dotace

4 vyučovací hodiny

4 x 45 min

Pomůcky a potřeby

žákovská portfolia, interaktivní tabule, namnožené pracovní listy

Průběh a cíl lekce:

<p>Celá lekce začíná kresbou slona. Ten je odrazovým můstkem pro četbu ukázky z knihy <i>Malý princ</i> od Antoine de Saint-Exupéryho. V první fázi se žáci zaměří na text z hlediska gramatického, samostatně zpracují větný rozbor. Část literární je přípravnou fází na tvorbu argumentační eseje na téma posmrtný život. Samotné eseji předchází prezentace sumarizující názory nejrozšířenějších světových náboženství a jejich náhledů na život po smrti.</p>

Předpokládané časové rozvržení**1. vyučovací hodina**

0 – 3 min	úvodní motivace
3 – 5 min	rozdání pracovních listů, příprava prezentace na interaktivní tabuli
5 – 12 min	volné psaní spojené s kresbou slona
12 – 15 min	prezentace
15 – 30 min	četba literární ukázky
30 – 43 min	jazykový rozbor
43 – 45 min	zadání domácí práce, sebehodnocení

2. vyučovací hodina

0 – 15 min	interpretace textu
15 – 20 min	myšlenková mapa
20 – 30 min	prezentace – výklad učitele
30 – 43 min	T – graf
43 – 45 min	zadání domácí práce, sebehodnocení

3. vyučovací hodina

0 – 2 min	úvodní motivace
2 – 10 min	rozšíření T – grafu 2 / konzultace ve dvojicích
10 – 20 min	rozšíření T – grafu 3 / odborná polemika
20 – 43 min	tvorba argumentační eseje
43 – 45 min	zadání domácí práce

4. vyučovací hodina

0 – 15 min	prezentace slohových prací
15 – 35 min	analýza vlastního textu
35 – 43 min	rozšiřování slovní zásoby
43 – 45 min	sebehodnocení, shrnutí hodiny učitelem

14.1 Saint-Exupéry, A de: *Malý Princ* – textová ukázka

Exupéry, A. de Saint: *Malý princ* (kapitola XXVI)

Vedle studny byla rozvalina staré kamenné zdi. Když jsem se tam nazítlí po práci vrátil, zdálky jsem viděl svého malého prince, jak na ní sedí a houpe nohama. A zdálo se mi, že si s někým povídá.

„Copak se nepamatuješ?“ říkal. „Tady to určitě nebylo!“ Nějaký hlas mu bezpochyby odpověděl, protože on pokračoval:

„Ale ano, ano! Den je správně, ale tohle místo nesouhlasí...“ Šel jsem blíž ke zdi. Pořád jsem nikoho neviděl ani neslyšel. Jenže malý princ znovu na něco odpověděl:

„... Samozřejmě! Uvidíš, kde začíná moje stopa v písku. Stačí, když tam na mě počkáš. Budu tam dneska v noci.“ Byl jsem jen dvacet metrů ode zdi, ale pořád jsem nic neviděl.

A malý princ se po krátké odmlce zase ozval: „Máš dobrý jed? Určitě nebudou dlouho trpět?“ Zarazil jsem se a srdce se mi sevřelo, ale pořád jsem nic nechápal.

„A teď už zmiz... chci slézt dolů!“ V tu chvíli jsem se i já podíval dolů ke zdi – a trhl jsem sebou! Byl tam takový ten žlutý had, co vás zabije do půl minuty a vzpínal se proti malému princovi. Sáhl jsem do kapsy pro revolver a zároveň jsem se rozběhl, jenže jsem nadělal moc hluku. Had se tiše spustil na písek, jako když vypnou vodotrysk, a beze spěchu, jen s tichoučkým kovovým zašeleštěním zmizel mezi kameny.

Ke zdi jsem doběhl právě včas: můj malý princ, bledý jako stěna, mi sklouzl do náruče.

„Co to zase má být? Ty si povídáš s hady?“

„Jsem rád, že jsi přišel na to, co je s tvým strojem. Teď se můžeš vrátit domů...“

„Jak to víš?“ Zrovna jsem mu chtěl oznámit, že se mi navzdory všemu očekávání oprava povedla. Vůbec mi neodpověděl, jen dodal:

„Já se dneska taky vracím domů...“

Potom zadumaně dodal:

„Mám to o moc dál... a o moc těžší...“

Pochopil jsem, že se děje něco mimořádného. Tiskl jsem ho v náruči jako malé děcko, ale i tak mi připadalo, že mi mezi rukama protéká rovnou dolů do propasti a já ho prostě nedokážu zadržet...

Tvářil se vážně a díval se kamsi do dálky.

„Mám od tebe beránka. A bednu na beránka. A mám náhubek.“

Smutně se usmál.

Dlouho jsem čekal. Cítil jsem, že se mu do těla po troškách vrací teplo.

„Kloučku, ty máš strach...“

A měl strach, určitě měl! Přesto se tiše zasmál.

„Večer se budu bát mnohem víc.“

Znovu mě zamrazilo u srdce z pocitu čehosi nenapravitelného. Nedokázal jsem se vyrovnat s představou, že tenhle smích už nikdy neuslyším. Připadal mi jako studánka v poušti.

„Kloučku, chci ještě slyšet, jak se směješ...“

On ale jen řekl: „Dneska v noci to bude rok. Moje hvězda se ocitne přesně nad místem, kam jsem loni spadl...“

„Kloučku, vid' že je to jen zlý sen, všechno to s hadem a schůzkou a s hvězdou...“

On mi ale neodpověděl. Pouze utrousil:

„Co je důležité to není vidět...“

„Jistě...“

„Je to jako s květinou. Když máš rád květinu, která je na nějaké hvězdě, je příjemné dívat se v noci na nebe. Všechny hvězdy kvetou.“

„Jistě...“

„V noci se budeš dívat na hvězdy. Nemůžu ti ukázat, kde je ta moje, na to je moc maličká. A je to tak lepší. Moje hvězda pro tebe bude jedna z mnoha hvězd. Proto se budeš rád dívat na všechny... Se všemi se budeš přátelit. A kromě toho ti něco dám...“

Znovu se zasmál. „Kloučku, kloučku tenhle smích tak rád slyším!“

„A to je právě můj dárek...bude ti připomínat vodu.“

„Jak to myslíš?“

„Lidé mají různé hvězdy.“ Jedni cestují a hvězdy je vedou. Pro jiné to jsou jenom světylka. Pro další, pro vědce, hvězdy znamenají otázky. Můj podnikatel v nich viděl

peníze. Ale tyhle všechny hvězdy mlčí. Ty budeš mít takové hvězdy, jaké nemá nikdo jiný...

„Jak to myslíš?“

„Ty se v noci budeš dívat na oblohu proto, že já budu na jedné z nich.“ A protože se budu na jedné z nich smát, tobě bude připadat, že se všechny hvězdy smějí. Tvoje hvězdy se budou umět smát!“

A opět se zasmál.

„A až tě přejde smutek (protože člověka přejde smutek vždycky), budeš rád, žes mě poznal. Navždy budeš můj přítel. Budeš mít chuť se se mnou smát. Někdy otevřeš okno, jen tak, pro radost... A přátelé se ti budou hrozně divit, proč se díváš na nebe a směješ se. A ty jim povíš: „Mě hvězdy vždycky rozesmějí!“ Budou tě mít za blázna. Vyvedl jsem ti pěkný kousek...“

A znovu se zasmál.

Potom zvažněl. „Dneska v noci, víš, nechod' za mnou.“

Přece tě neopustím“

„Budu vypadat že je mi zle... Budu vypadat, jako že skoro umírám. Bez toho to nejde. Nechod' se dívat, nestojí to za to...“

„Přece tě neopustím.“

Ale tvářil se tak ustaraně...

„Říkám ti to, protože... jde tady o hada. Nesmí tě uštknout... Hadi jsou zlí. Někdy uštknou jen tak pro radost...“

„Přece tě neopustím.“

Jej, ale něco najednou uklidnilo. „I když je pravda, že na druhé uštknutí už nemají jed...“

Nevím, kdy přesně se tu noc vydal na cestu. Vyklouzl potichu. Když se mi ho podařilo dohnat, umanutě si to rázoval.

Řekl mi jen:

„Vida, ty jsi tady.“

A chytil se mě za ruku. Vypadal ztrápeně.

„Neděláš dobře. Bude tě to bolet. Budu vypadat, že jsem mrtvý, i když to tak nebude...“

Já mlčel.

„Jenže já vlastně jenom odhodím starou kůži. Stará kůže, to není nic smutného...“

Já mlčel.

Trochu znejistěl. Potom se mě znovu pokusil přesvědčit.

„Uvidíš, že to bude milé. Já se taky budu dívat na hvězdy. Všechny hvězdy budou jako studny s rezavým rumpálem. Všechny hvězdy mi dají napít...“

Já mlčel.

„Bude to náramná zábava! Ty dostaneš pět set milionů rolniček, já zase pět set milionů studánek...“

A taky zmlkl, protože plakal...

„Tady je to. Nech mě, ten krůček udělám sám.“

A posadil se, protože měl strach. Potom řekl:

Víš... ta moje květina... mám za ní zodpovědnost! A ona je tak slabá! A tak prostoduchá. Na obranu proti celému světu má je čtyři trny...“

Já jsem si sedl, protože mi nohy vypovídali službu.

„No a to... je všechno,“ skončil.

Ještě chvíli váhal, potom vstal. Udělal krok. Já se nedokázal pohnout.

Vidět byl jenom žlutý záblesk u jeho kotníku. Na chvíli strnul. Nevykřikl. Padl klidně, jako padá strom. Díky písku to ani nebylo slyšet.

14.2 Saint-Exupéry, A de: *Malý Princ* – metodika pro vyučující

1. vyučovací hodina

0 – 3 min úvodní motivace

Učitel motivuje žáky – může jim prozradit, že v následujících několika hodinách si nakreslí slona, obhájí své názory na dosud nevyjasněné otázky lidského života a dozví se něco málo o tom, co je čeká po smrti.

3 – 5 min rozdání pracovních listů, příprava prezentace na interaktivní tabuli

5 – 12 min volné psaní spojené s kresbou slona

Žáci zpracují první cvičení pracovního listu. V něm mají za úkol během pěti minut nakreslit slona. Následuje dvouminutové volné psaní na téma: Proč je slon důležitý pro naši další práci?

12 – 15 min prezentace

Učitel žákům promítne obrázek klobouku a zeptá se jich, co na něm vidí. Poté bude společně přečtena ukázka z úvodní části knihy *Malý princ*. Následně vyučující žákům odkryje, co se v „klobouku“ skrývá.

15 – 30 min četba literární ukázky

Učitel žákům přečte text. Ti pak odpovídají na jeho otázky.

?	Kterou postavu textu můžeme považovat za nadpřirozenou? Podle čeho tak usuzujete?
√	Postava malého prince, která popisuje svůj domov na jedné z hvězd.
?	Které další postavy v textu vystupují, stručně je charakterizuj.
√	Postava vypravěče – přítele malého prince, had.

30 – 43 min jazykový rozbor

Žáci mají deset minut na samostatné zpracování úkolu č. 2, tj. komplexního jazykového rozboru. Cvičení poté společně zkontrolujeme. (Toto cvičení je připraveno i na interaktivní tabuli, je možné pracovat společně, záleží na učiteli.)

√	cv. 2
	Když ⁸ jsem ⁵ se ³ tam ⁶ nazítl ⁶ po ⁷ práci ¹ vrátil ⁵ , zdálky jsem viděl svého malého prince, jak na ní sedí a houpe nohama.
	a) určete slovní druhy v první větě souvětí
	b) určete mluvnické kategorie u slov:
	vrátil jsem se = 1. os., č. jed., č. min., zp. oznam.
	po práci = r. žen., č. jed., 6. pád, vz. růže
	malého prince = r. muž. živ., č. jed., 4. pád, druh tvrdé přídavné jméno, vz. mladý
	c) vypište ze souvětí základní skladební dvojice
	(já) = jsem se vrátil
	(já) = jsem viděl
	(on) = sedí
	(on) = houpe
	d) zapište větný vzorec souvětí
	Když 1Vv, 2Vh, jak 3Vv a 4Vv.
	e) Vypište druhy vedlejších vět.
	1Vv = věta vedlejší příslovečná časová
	3Vv = věta vedlejší doplňková
	4Vv = věta vedlejší doplňková

43 – 45 min zadání domácí práce, sebehodnocení

Ve cvičení č. 3 žáci procvičují skloňování tvarů podstatných jmen ruce, nohy, oči, uši. V závěru hodiny vyplní sebehodnocení.

√ cv. 3

Povzdechl si a pokrčil **ramena**. Po únavné opravě letadla se stěží držel na **nohou**. Chtěl dát malému princovi radu, ale ten jen krčil **rameny**. Nesouhlasil s jeho rozhodnutím, ale vzal ho za **ruce** a šel společně s ním vstříc osudu.

2. vyučovací hodina

0 – 15 min interpretace textu

Na začátku hodiny se učitel vrátí s žáky k textu. Požádá některého z žáků, aby text shrnul. Poté pokládá žákům otázky.

?	K jakému činu se malý princ rozhodl?
√	Dohodl se s hadem, že ho uštkne, aby se mohl vrátit na svou planetu.
?	Jaký názor měl vypravěč na rozhodnutí malého prince?
√	Obával se, ale respektoval jeho rozhodnutí.
?	Proč se chtěl malý princ dostat zpět na svou planetu?
√	Protože se musel postarat o svou květinu.
?	Jak malý princ vypravěče utěšoval? Jaký myslíš, že byl jejich vztah?
√	Všechny hvězdy na nebi budou pro vypravěče rolníčkami připomínající m smích malého prince. Vypravěč a malý princ byli přátelé.
?	Co znamená věta „Co je důležité, není vidět ...“
?	Jak malý princ popisuje svou smrt?
√	„Budu vypadat, jako že skoro umírám. Bez toho to nejde. Budu vypadat, že jsem mrtvý, i když to tak nebude... Jenže já vlastně jenom odhodím starou kůži. Stará kůže, to není nic smutného...“

15 – 20 min myšlenková mapa

Žáci mají během tří minut vytvořit myšlenkovou mapu na téma posmrtný život. Poté některé postřehy zapisujeme na tabuli.

20 – 30 min prezentace – výklad učitele

Po interpretaci textu učitel žákům promítne prezentaci o posmrtném životě. Prezentace žáky seznámí s různými názory na posmrtný život.

30 – 43 min T – graf

Po sepsání myšlenkové mapy a výkladu prezentace žáci sestaví T – graf pro následnou argumentaci při psaní eseje.

43 – 45 min sebehodnocení

3. vyučovací hodina

0 – 2 min **úvodní motivace**

2 – 10 min **rozšíření T – grafu 2 / konzultace ve dvojicích**

Žáci jsou rozděleni do dvojic. Každý z nich má dvě minuty na to, aby sdělil partnerovi své argumenty pro a proti existenci posmrtného života. Po dvou minutách se žáci vystřídají. V závěrečné fázi si doplní T – graf o nové argumenty tak, aby jich měli co největší množství.

10 – 20 min **rozšíření T – grafu 3 / odborná polemika**

Žáci se rozdělí do trojic. Každá trojice se spojí s další trojicí. Posadí se naproti sobě. V daném časovém limitu (2 minuty) zastává každá skupina trojici zastánců věřících v posmrtný život (nehledě na jejich vlastní stanovisko) a druhá skupina je zastáncem opačného názoru. Vzájemně o daném problému debatují. Po dvou minutách se role mění. Po skončení aktivity si žáci potřetí a naposledy a rozšíří T – graf.

20 – 43 min **tvorba argumentační eseje**

Žáci mají prostor pro sepsání argumentační eseje. Stavba argumentační eseje je uvedena i na pracovním listu žáků.

√ **Kritéria – argumentační esej**

Tvrzení, které žák obhajuje.

Argumenty podkládající jeho postoj.

Důkazy pro argumenty, jejich objasnění.

Argumenty protistrany.

Vyvrácení argumentů protistrany.

Závěr.

43 – 45 min zadání domácí práce

Na konci hodiny by žáci měli mít napsanou hrubou verzi své argumentační eseje. Jejich domácím úkolem je připravit si na další hodinu čistou verzi.

4. vyučovací hodina

0 – 15 min četba argumentačních esejí

15 – 35 min analýza vlastního textu

Jedná se o metodu, kdy žáci podrobují analýze svou vlastní práci. V tomto případě jsou jejich úkoly následující.

- ? Jaký typ přísudku nejčastěji používáš?
- ? Použil jsi ve větě přívlastek neshodný? Pokud ano, uveď příklad. Pokud ne, vytvoř z přívlastku shodného v tvém textu přívlastek neshodný.
- ? Vypiš základní skladební dvojice z prvních dvou vět tvého textu.
- ? Vyber si jedno souvětí ze svého textu. Napiš ho na následující řádek a poté urči větu/věty hlavní a vedlejší. Souvětí graficky znázorni.

35 – 43 min rozšiřování slovní zásoby

Žáci vyplní poslední cvičení pracovního listu.

√ cv. 8

Napiš synonyma ke slovesům:

smát se: chechtat se, usmívat se, řehtat se

strnout: zkamenět, zarazit se

povídat: mluvit, říkat, sdělovat, informovat

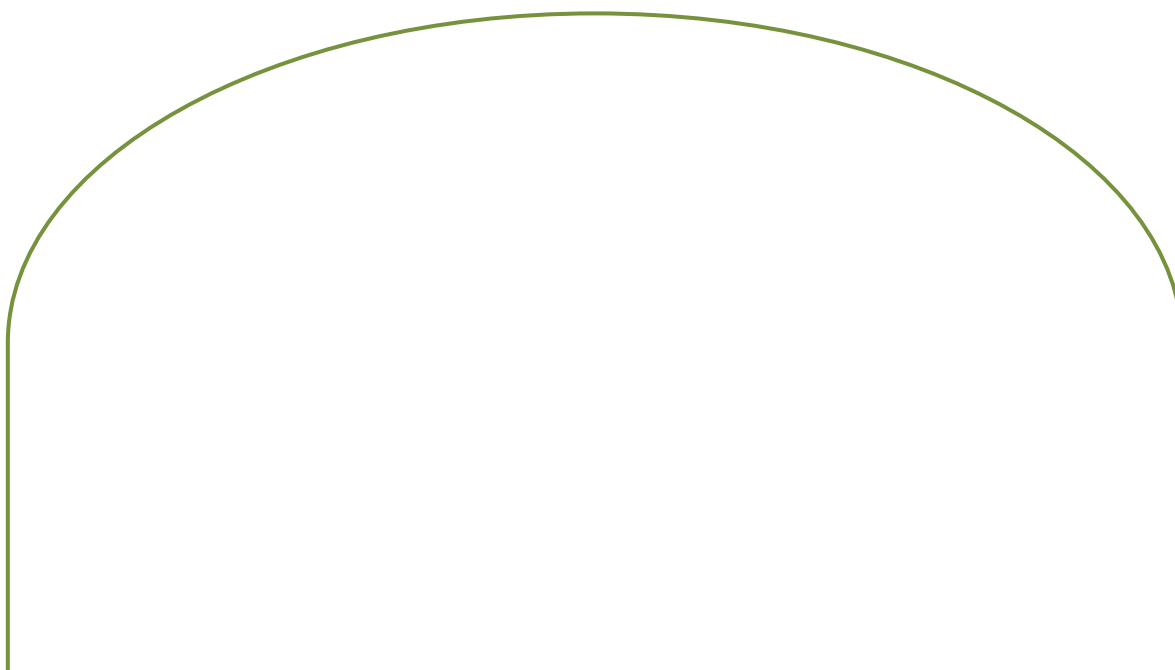
Opozitum ke slovu **dálka:** blízkost

Napiš eufemismus ke slovu **zemřít:** skonat, vypustit duši

43 – 45 min sebehodnocení, shrnutí hodiny učitelem

14.3 Saint-Exupéry, A. de: *Malý Princ* – pracovní list pro žáky

1. Do zobrazeného pole nakreslete slona

proč myslíte, že jste měli kreslit slona ...

2. Následující úkoly se vztahují k první větě textu z knihy *Malý princ*:

Když jsem se tam nazítrí po práci vrátil, zdálky jsem viděl svého malého prince, jak na ní sedí a houpe nohama.

a) určete slovní druhy v první větě souvětí

b) určete mluvnické kategorie u slov

vrátil jsem se =

po práci =

malého prince =

c) vypište ze souvětí základní skladební dvojice

d) zapište větný vzorec souvětí

e) vypište druhy vedlejších vět

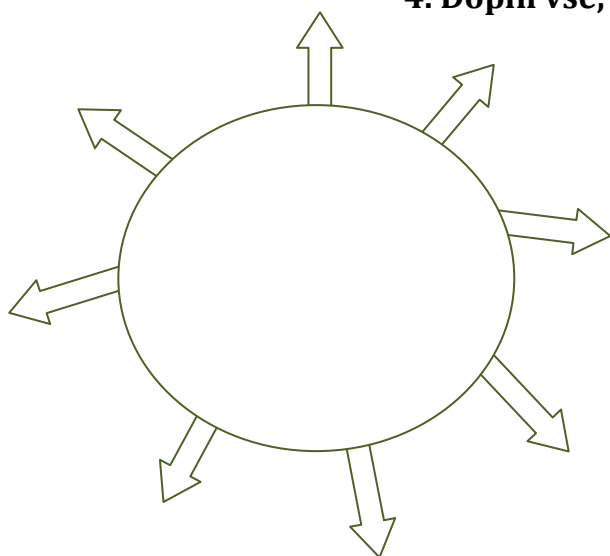
3. Doplň správné tvary slov ruce, nohy, ramena.

Povzdechl si a pokrčil _____. Po únavné opravě letadla se stěží držel na _____. Chtěl dát malému princovi radu, ale ten jen krčil _____. Nesouhlasil s jeho rozhodnutím, ale vzal ho za _____ a šel společně s ním vstříc osudu.

Chci si poznamenat:

4. Dopln vše, co tě napadá, když se řekne:

5. Argumenty PRO x PROTI životu po životě

ŽIVOT PO SMRTI EXISTUJE	ŽIVOT PO SMRTI NEEXISTUJE

Argumentační esej na téma:

7. Analýza vlastního textu:

? Jaký typ přísudku nejčastěji používáš?

? Použil/a si ve větě přívlastek neshodný? Pokud ano, uveď příklad. Pokud ne, vytvoř z přívlastku shodného v tvém textu přívlastek neshodný.

? Vypiš základní skladební dvojice z prvních dvou vět tvého textu.

? Vyber si jedno souvětí ze svého textu. Napiš ho na následující řádku a poté urči větu/věty hlavní a vedlejší. Souvětí graficky znázorni.

8. Rozšiř si slovní zásobu:

a) napiš synonyma ke slovesům:

smát se =

strnout =

povídat =

b) opozitum ke slovu **dálka** je

c) eufemismus ke slovu **zemřít** je

Chci si poznamenat:

15. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo v části teoretické postihnout změny dotýkající se současného školství. Práce přináší pohled na český jazyk jako na disciplínu oborových didaktik, ale zejména jako na předmět vyučovaný na základních školách. Jednotlivé kapitoly analyzují tradiční i alternativní přístupy ke vzdělávání s ohledem na český jazyk. Práce představuje vybrané inovativní výukové metody implementované do klasických vyučovacích hodin. Teoretická část se mimo jiné soustředila na představení nových edukačních přístupů a komparaci výukových materiálů. Analýze byly podrobeny tři typy edukační podpory využívané na základních školách, a to učebnice nakladatelství Alter, Fraus a Nová škola.

Praktická část tvoří hlavní osu práce. Jejím cílem bylo sestavení inovativních výukových materiálů pro hodiny českého jazyka na druhém stupni základních škol. Inovativnost je založena na propojování všech tří jazykových složek vyučovacího předmětu. V rámci jednotlivých výukových lekcí žáci přistupují k jazyku komplexně a syntetizují poznatky z jazykové, slohové i literární složky jazyka. Tento přístup je v některých případech obohacen o mezipředmětové vztahy zvláště ze vzdělávací oblasti Člověk a společnost či o zařazení průřezových témat jako mediální nebo osobnostní a sociální výchova.

Při tvorbě pracovních listů byly použity moderní výukové metody vycházející z komplexních přístupů k výuce, zvláštní postavení měly metody kritického myšlení. Kritické myšlení podporuje a rozvíjí žákovu tvořivost a aktivní přístup k výuce. Žák je nucen samostatně uvažovat a sumarizovat své znalosti. Do lekcí jsou zařazovány i metody z klasických vyučovacích hodin, jako řízený rozhovor či výklad učitele. Dochází k propojení tradičních výukových metod s metodami inovativními. Toto spojení obohacuje hodiny o aktivizační prvky vedoucí k větší míře zapojení žáků do vyučovacího procesu.

Hlavním cílem edukačních opor je vnést do hodin českého jazyka princip komplexnosti, rozvíjet žákovu tvůrčí činnost a gramatická pravidla a poučky opřít o praktické využití např. při analýze vlastního textu. Důraz je kladen na sebehodnocení. Žáci jsou předem upozorňováni na symbol ☺, který se objevuje na konci každé lekce.

Toto hodnocení rozvíjí sebereflexi žáka a při správném vedení je schopen podrobit svou práci kritickému úsudku. Mimo jiné je na konci každého výukového materiálu ponechán prostor pro poznámky. Ten může být využit učitelem pro zápis či pro žákovy postřehy z hodiny.

Výukové materiály byly ověřovány v praxi na druhém stupni Základní školy Bernarda Bolzana v Táboře v průběhu školního roku 2011/2012. Čtyři výukové materiály jsou určeny pro šestý ročník, pro zbylé ročníky je uvedeno po dvou lekcích. Časové rozvržení předpokládá aktivní zapojení žáků i učitele do výuky. Každý pracovní list je možno modifikovat na základě potřeb vyučujícího. Před jeho úpravou je třeba dbát provázanosti jednotlivých kroků uvedených v lekcích.

Český jazyk je předmětem, jehož zvládnutí je potřebné pro osvojení si poznatků z dalších oborů. Je možné zastávat přístup ryze gramatický, ale moderní doba klade na výuku jazyka významnější úkoly, než je studium gramatických pravidel a pouček. V plném rozsahu mohu kvitovat názor Hausenblase, že během hodin českého jazyka se má žák naučit dobře mluvit, číst a psát.

16. Seznam literatury

Knižní publikace

AUGER, Marie-Thérèse a BOUCHARLAT, Christiane. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 121 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-907-0.

BÍNA, Daniel, ed. a NIKLESOVÁ, Eva, ed. *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007. 117 s. ISBN 978-80-7394-059-1.

BRABCOVÁ, Radoslava aj. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1990. 183 s. Učebnice pro vys. školy. ISBN 80-04-24251-0.

BRADÁČOVÁ, Lenka, ed. a kol. *Čítanka 6*. Vyd. 1. Všeň: Alter, 1998. 183 s. ISBN 80-85775-74-3.

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČECHOVÁ, Marie a STYBLÍK, Vlastimil. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. 2., upr. vyd., v SPN vyd. 1. Praha: SPN, 1998. 264 s. ISBN 80-85937-47-6.

DAHL, Roald. *Karlík a továrna na čokoládu*. Vyd. 3., V nakl. Academia 2. Praha: Academia, 2006. 132 s., [4] s. obr. příl. ISBN 80-200-1436-5.

DRDA, Jan. *Němá barikáda*. 25. vyd., v Čs. spis. 9. vyd., ve Slunovratu 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1980. 110, [5] s. Slunovrat. Malá řada; sv. 37.

Efektivní učení ve škole. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 142 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-556-3.

GREGER, David, ed. a JEŽKOVÁ, Věra, ed. *Školní vzdělávání: zahraniční trendy a inspirace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 266 s. ISBN 978-80-246-1313-0.

HÁJKOVÁ, Eva et al. *Didaktické studie I: kapitoly z moderní didaktiky českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004. 86 s. ISBN 80-7290-197-4.

HÁJKOVÁ, Eva, ed. *Didaktické studie II: kapitoly z moderní didaktiky českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. 100 s. ISBN 80-7290-239-3.

HAUSENBLAS, Ondřej. *Vrátíme smysl hodinám češtiny?: úvaha a praktický návrh, jak učinit náš vyučovací předmět hodným žákova zájmu*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1997. 51 s. ISBN 80-86039-39-0.

HORÁČKOVÁ, Miroslava a kol. *Literární výchova 6*. Vyd. 1. Všeň: Alter, 1998. 80 s. ISBN 80-85775-87-5.

HRDLIČKOVÁ, Hana a kol. *Český jazyk pro 6. ročník. II. díl, Jazykové projevy, sloh*. Vyd. 1. Všeň: Alter, 1998. 74 s. ISBN 80-85775-85-9

HRDLIČKOVÁ, Hana a kol. *Český jazyk pro 6. ročník. I. díl, Učivo o jazyce*. Vyd. 1. Všeň: Alter, 1998. 159 s. ISBN 80-85775-84-0.

HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy: inspirativní materiál pro učitele literární výchovy a studenty učitelství*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2007. 157 s. ISBN 978-80-7319-067-5.

JEČNÁ, Květoslava. *Nuda při češtině? Ani nápad! : zásobník 307 her a nápadů pro výuku českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Strom, 1997. 47 s. Škola 21. Náměty pro učitele; sv. 1. ISBN 80-901954-4-X.

KALOUS, Jaroslav, ed. a VESELÝ, Arnošt, ed. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 172 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-1260-7.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *De primario ingenia colendi instrumento, sollerter versando, libris = Jak dovedně užívat knih, hlavního nástroje vzdělávání*. Praha: SPN, 1970. [211] s.

KOTRBA, Tomáš a LACINA, Lubor. *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 185 s. ISBN 978-80-87474-34-1.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a TERŠOVÁ, Renata. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2003. 136 s. ISBN 80-7238-206-3.

KVAČKOVÁ, Jaromíra. *Opakujeme češtinu v 6. ročníku: přehled učiva, doplňovací cvičení, diktáty*. 1. díl. 2. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Brno: Nová škola, ©2011. 56 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-327-0.

KVAČKOVÁ, Jaromíra. *Opakujeme češtinu v 6. ročníku: přehled učiva, doplňovací cvičení, diktáty*. 2. díl. 2. vyd. [i.e. 4. vyd.]. Brno: Nová škola, ©2011. 75 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-343-0.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava, ed. a BERÁNKOVÁ, Eva, ed. *Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2003. 224 s. ISBN 80-7238-248-9.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy na občanské a střední škole*. 1. Vyd. 1. [Plzeň]: Západočeská univerzita, 1995. 57 s. ISBN 80-7043-170-9.

LEŽÁKOVÁ, Dana a BÍNA, Daniel. *Komunikační kompetence v literární výchově*. V Českých Budějovicích: Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, 2006. 36 s. ISBN 80-7040-935-5.

LONDON, Jack. *Bílý tesák*. 4. vyd., (v SNDK 2. vyd., v Klubu mladých čtenářů 1. vyd.). Praha: SNDK, 1967. 144, [2] s. Klub mladých čtenářů.

MAREŠ, Jiří. *Styly učení žáků a studentů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 240 s. [Studium]; 8. ISBN 80-7178-246-7

MIKSOVÁ, Eva a HÁJKOVÁ, Jitka. *Český jazyk 6: učebnice pro 6. ročník nebo primu víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, ©2010. 147 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-175-7.

NĚMCOVÁ, Božena. *Divá Bára; Karla*. 1. vyd. v SNDK. Praha: SNDK, 1967. 109, [3] s.

OLBRACHT, Ivan. *Biblické příběhy: Starý zákon pro mládež*. 3. vyd., (v Albatrosu 2. vyd.). Praha: Albatros, 1970. 194, [2] s. Klub mladých čtenářů.

PALENČÁROVÁ, Jana a ŠEBESTA, Karel. *Aktivní naslouchání při vyučování: rozvíjení komunikačních dovedností na 1. stupni ZŠ*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 102 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7367-101-8.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-427-4

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 139 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-584-9.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2007.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a kámen mudrců*. 1. vyd. tohoto souboru. Praha: Albatros, 2008. 284 s. ISBN 978-80-00-02215-4.

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ*. 13. vyd. v Albatrosu, 1. v překladu Richarda Podaného. V Praze: Albatros, 2010. 94 s. Pokladnice Albatrosu. ISBN 978-80-00-02738-8.

SCHNEIDEROVÁ, Eva. *Kuna nese nanuk, aneb, Zábavná cvičení z češtiny*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2008. 131 s. Paklíč. Albatros In. ISBN 978-80-00-02126-3.

SOUČEK, Václav. *Základy pedagogiky*. České Budějovice: Jihočeská universita v Českých Budějovicích, 2004.

VÍT, Arnošt. *Tři tucty bajek --a jedna navrch*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2008. 92 s. ISBN 978-80-204-1755-8

WERICH, Jan. *Fimfárum*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. 142 s.

Internetové zdroje

ALTER [online]. [cit. 12. 3. 2012] Dostupné z <http://www.alter.cz/nakladatelstvi/o-nas.cz>.

BASL, J.: *Čtenářská gramotnost českých žáků v mezinárodním srovnání* [online]. 2007 [cit. 12. 3. 2012] Dostupné z <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=938&idr=7&idci=19>.

FRAUS [online]. [cit. 2. 3. 2012] Dostupné z <http://www.fraus.cz/o-nas/>.

KARAOKE TEXTY [online]. [cit. 11. 10. 2011] Dostupné z <http://www.karaoaketexty.cz/texty-pisni/soundtrack-karlik-a-tovarna-na-cokoladu/fialka-garderobova-131212>.

MSMT [online]. [cit. 20. 11. 2011] Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/harmonogram>.

MSMT [online]. *Sdělení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic*. 2009 [cit. 20. 2. 2012].

NOVÁ ŠKOLA [online]. [cit. 12. 3. 2012] Dostupné z <http://www.nns.cz/blog/vice-o-nakladatelstvi/>.

SVOBODOVÁ, L.: *Terasoft získal ocenění na veletrhu Schola Nova 2006* [online]. 2006 [cit. 20. 2. 2012]. Dostupné z <http://www.terasoft.cz/index1.htm>.

RVP [online]. [cit. 24. 2. 2012] Dostupné z www.rvp.cz.

Nohavica, J.: *Cukrářská bossanova*. [online]. [cit. 27. 1. 2012] Dostupné z http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/cukrarska_bossanova.htm

Žáček, J.: *Písnička o škaredých holkách*. [online]. [cit. 5. 11. 2011] Dostupné z <http://www.jirizacek.cz/ukazky-poezie.html>.

16. Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1: Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů	25
Tabulka 2: Časové rozvržení klasické vyučovací hodiny.....	27
Tabulka 3: Symboly pro práci s pracovními listy	47
Tabulka 4: Komplexní přístupy při uplatňování metod kritického myšlení ve vyučovacích hodinách	219
Tabulka 5: Vybrané metody kritického myšlení	220
Obrázek 1: Hledání souvislostí	34
Obrázek 2: Symboly užívané v učebnici	35
Obrázek 3: Grafické rozložení učiva	38
Obrázek 4: Zásobník sloves	39
Obrázek 5: Symbol hrocha	40
Obrázek 6: Symbol sovy.....	41
Obrázek 7: Česká nářečí	177

17. Seznam příloh

Příloha 1: Seznam vybraných metod kritického myšlení	218
Příloha 2 : Vzorová lekce sestavená na základě metod kritického myšlení	222
Příloha 3: Textová ukázka k výukové lekci.....	224

Příloha 1: Seznam vybraných metod kritického myšlení

Tato příloha obsahuje stručný seznam metod kritického myšlení. Způsob volby závisí na rozvržení jednotlivé lekce. Existují metody využitelné ve všech třech fázích modelu E – U – R⁷⁴, avšak je možno vycházet i z metod vhodných pouze pro jednotlivé etapy výukové lekce.

V první tabulce jsou uvedeny komplexní postupy v hodinách založené na principu kritického myšlení. Druhá tabulka obsahuje vybrané nejvyužívanější metody.

Tab. 4: Komplexní přístupy při uplatňování metod kritického myšlení ve vyučovacích hodinách

metoda	charakteristika metody
třífázový model E – U – R	Jedná se o výukovou metodu opírající se o tři základní etapy průběhu vyučovací lekce. První fáze je zaměřena na evokaci (žáci si uvědomují, co již o tématu vědí), ve druhé fázi uvědomění si významu žáci propojují staré poznatky s novými a v závěrečné reflexi syntetizují informace z předešlých dvou fází.
dílna psaní	Tento komplexní postup je zaměřen na rozvoj tvůrčího psaní. Dílna psaní se opírá o metody rozvíjející žákovu tvořivost a vychází z předpokladu, že dobré texty vznikají z témat, která jsou žákům blízká.
dílna čtení	Tento postup se zaměřuje na rozvíjení čtenářské gramotnosti. Žáci mají vymezenou hodinu či část hodiny ke čtení knihy dle vlastního výběru. Své dojmy z četby různými způsoby zaznamenávají

⁷⁴ Tento model je podrobněji popsán v tabulce a v kapitole 2. 4 *Moderní výukové metody a jejich implementace do hodin českého jazyka* diplomové práce na straně 27 – 28.

	na čtenářský strom či je jinou – učitelem zvolenou – formou prezentují ostatním žákům.
--	--

Zdroj: vlastní návrh

Tab. 5: Vybrané metody kritického myšlení

metoda	charakteristika metody
brainstorming	Nejčastěji zařazován do evokační části. Jeho cílem je doslovný překlad slova, tj. „nechat bouřit mozek“. Žáci píší hesla, která je k zadanému slovu napadají.
předvídání z klíčových slov	Na základě několika (obvykle čtyř až pěti) slov se žáci pokusí předvídat obsah textu, který budou číst.
volné psaní	Metoda stojící na stejném základu jako brainstorming. Žáci si mají vybavovat vše, co o tématu vědí. Podmínkou této metody je psaní po celou dobu.
čtení s textu metodou INSERT	Při čtení textu metodou INSERT využíváme symbolů pro označení jednotlivých položek v textu. √ informace pro mě známá, to vím + nová informace, to jsem nevěděl/a - je v rozporu s tím, co jsem si myslel/a ? nerozumím, chci se zeptat
kostka	Metoda může být využita ve fázi evokace i fázi uvědomění si významu. Žáci mají zadané téma popsat z různých úhlů: 1. Popiš!

	<p>2. Čemu se to podobá?</p> <p>3. Asociuj!</p> <p>4. Analyzuj!</p> <p>5. Aplikuj!</p>
podvojný deník	Cílem metody je na jednu stranu zapsat doslovnou pasáž z textu a na protějším místě zaznamenat, čím na žáka zapůsobila, zda žák s tvrzením souhlasí.
pětilístek	Metoda vedoucí k rozvíjení tématu. Pod klíčové slovo se postupně zapisují dvě podstatná jména, dále tři přídavná jména, čtyři slovesa a nakonec synonymum nebo celá věta o klíčovém tématu.
Vennovy diagramy	Metoda vhodná při porovnání textů, postav, atd. Základem jsou dvě kružnice, které se vzájemně protínají. Do společného průsečíku žáci zapisují společné znaky porovnávaného.

Zdroj: vlastní návrh

Metod kritického myšlení existuje celá řada.⁷⁵ Implementace těchto metod do výuky je velmi přínosná a cenná. Mnohokrát se vyučující diví, kolik toho jejich žáci o tématu vědí. Pravidelné zařazování dílen čtení a psaní poskytuje žákům pocit úspěchu při tvorbě textů pramenících z témat jim blízkých a četbě jimi zvolených knih.

⁷⁵ Souhrnný koncept metod můžeme najít na webu kritického myšlení www.kritickemysleni.cz nebo v čtvrtletníku Kritické listy.

Příloha 2 : Vzorová lekce sestavená na základě metod kritického myšlení

Čtení s tabulkou předpovědí a s tabulkou postav

Text: Napálený podfukář

(In: Arnošt, V.: *Tři tucty bajek ... a jedna navrch. Mladá Fronta. Praha 2008, str. 90 - 92*)

Cíl lekce:

1. Procvičit dovednost předvídání na základě vodítek k textu.
2. Procvičovat dovednost shrnout text.
3. Propojit výroky o postavě s tím, co si myslím já.
4. Reagovat vlastním textem na přečtenou ukázkou.
5. Rozvíjet dovednost spolupráce a zodpovědnosti.

Čas:

90 min nebo 2 x 45min

EVOKACE – předvídání z klíčových slov

1. úkol

Na základě metody *předvídání klíčových slov* se žáci pokusí o sestavení vlastní osy příběhu – „O čem podle vás příběh bude?“

Klíčová slova: starosta, kohout, liška, nebožtík, strom

2. úkol

Do dvojice dostanou žáci *tabulku předpovědí*. Jejich úkolem je nyní zapsat, o čem příběh bude, když jim prozradíme informaci navíc - bude jednat o bajku s názvem *Napálený podfukář*.

Děti vyplní první a druhý sloupeček – jak se bude příběh vyvíjet a proč si to myslí.

Následně společně sdílíme předpovědi.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

3. úkol

V této fázi žákům rozdáme text, který je sešitý jako „knížečka“. Před začátkem práce je upozorníme, že nesmí otáčet dříve, než *doplní tabulku předpovědí*. Žáci pracují samostatně ve dvojicích, ve kterých se společně domlouvají.

Žáci mají předem daný čas, během kterého musí tabulku předpovědí zpracovat.

Je důležité vést žáky k tomu, aby se vyjadřovali celými větami a ne pouze hesly.

4. úkol

Když máme text přečtený, přejdeme k jeho *interpretaci*...

Pokládáme otázky:

Vyvíjel se příběh tak, jak jste očekávali?

Co vás k příběhu napadá?

Reagovali byste podobně jako hlavní postavy?

Stalo se v příběhu něco, co byste označili za dobré?

Stalo se v příběhu něco, co byste označili za špatné?

5. úkol

Nyní každému rozdáme tabulku postav. Tu mají žáci doplnit na základě informací o hlavních postavách textu.

Po vyplnění celá třída diskutuje, jak postavy vidí a co je na základě textu k takové interpretaci vede.

REFLEXE

6. úkol

Posledním úkolem je dopis fiktivnímu příteli. Na samostatný papír se žáci pokusí napsat dopis některé postavy jiné postavě, která v textu přímo nevystupuje.

Např. Kohout bude psát vzdálenému příbuznému, jak dokázal napálit lišku. Nebo liška napíše dopis některé své kamarádce, jak ji kohout převezl.

Některé práce si přečteme, práce těch, kteří se ke slovu nedostanou, můžeme vyvěsit na nástěnku do druhého dne, aby měli ostatní možnost si je během přestávek přečíst.

Příloha 3: Textová ukázka k výukové lekci

Ezop: NAPÁLENÝ PODFUKÁŘ

Jedna hladová liška šmejdila ve vsi a vyslídila kohouta. To bude něco na zub, pomyslela si. A hned spustila: „I to je náhodička, pane kohoute, že vás potkávám! Však už vás dávno chci navštívit. Víte, vzácný pane, že váš pan otec byl můj velký přítel? Jako bratr a sestra jsme se měli rádi! A jaký vám on měl hlásek, zrovna pohádkový! Když ráno zazpíval, neslo se to až ke hvězdám a ty z toho rázem bledly úžasem. Nelžu vám, jako že se liška jmenuji!“ Kohout poslouchal. Inu, možné to je, já o tátovi nic nevím, řekl si. Liška je starší, třeba ho znala ... - A liška mlela dál: „Tak mě napadlo, jestli byste mi drobátko nezazpíval, víte, jenom pro mě, abych si poslechla, jestli snad nemáte hlásek ještě líbeznější, než měl nebožtík váš pan otec, budiž mu země lehká ...!“

Kohouta až polilo horko z té chvály jeho předka. Řekl si: I co, o jedno zakokrhání víc nebo míň, však mě neubude! Nabral se do toho z plných plic: Kykyrykýýý!“ Na to liška čekala. Chňapla ho za křídlo a už s ním pelášila za humna. Uviděl ji sedlák a hned spustil: „Pustíš ho, ty zlodějko! To je můj kohout! Lidičky, pomóóoc, liška mi odnáší kohouta!“ Jak to kohout uslyšel, cosi ho napadlo a hned povídá lišce: „Slyšíte, paní, toho lháře? Křičí, že nesete jeho kohouta. Já vůbec nejsem jeho kohout. Řekněte mu, ať neřve, že nesete sousedova a ne jeho kohouta!“

Liška nabrala dech a štěkla na sedláka: „Co tu hulákáš jako na lesy, ty chrapoune. To vůbec není tvůj kohout, to je sousedův...!“ Jenže jakmile liška otevřela tlamu, kohout z ní vypadl, zamával křídly a už byl na nejbližším stromě. „Heč, heč, ty liško proradná. Já nejsem sedlákův ani sousedův, a už nejsem ani tvůj, zlodějko jedna. Já jsem starostům, abys věděla. Kykyrykýý...!“

Ponaučení: Ona někdy narazí kosa na kámen a chytráka občas taky někdo napálí.